DE CURANDIS HOMINUM MORBIS EPITOME PRAELECTIONIBUS ACADEMICIS...

Johann Peter Frank

DE
CURANDIS HOMINUM MORBIS
EPITOME
PRAELECTIONIBUS ACADEMICIS DICATA

AUCTORE

JOANNE PETRO FRANK

SAC. CAES. ET REG. AP. MAJ. A CONSILIIS MAGISTRATUS POLITICI ET OECONOM. MEDIOLAN. FACULTATIS MEDICAE AC NOSOCOMIORUM PER INSUBRIAM AUSTR. PRAESIDE, XENODOCHII PAPIENS. AD S. MATTH. MODERATORE, THERAPIAE SPEC. ET CLINICES IN TICINENSI ACADEMIA PROFESSORE P. ET O. ACADEMIAR. REG. SCIENTIAR. GOETTING. MANTUANAE, ET ELECT. MOGUNT. TUM SOCIET. PATRIOT. MEDIOL. ET MEDIC. HELVET. SODALI.

EDITIO SECUNDA.

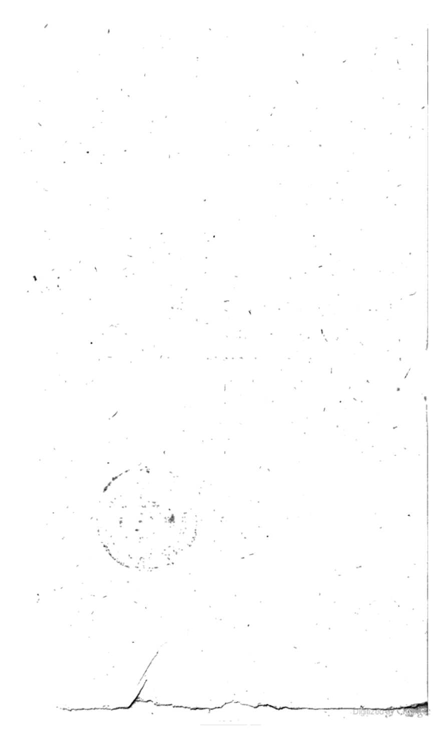
LIBER V.
DE PROFLUVIIS.
PARS I

VENETIIS

MDCCXCVII.

DE
CURANDIS PROFLUVIIS
LIBRI V. PARS I.

CLASSIS QUINTA.

PROFLUVIA.

GENERALIA DE PROFLUVIIS.

§. 463. Sub statu valetudinis perfectae, humores in *animalem* jam *materiam subacti*, alii per *circulum* vitalem abrepti in vasis sui generis, aut singulas ad partes, decurrunt, aut ab istis vel continuato itinere, vel resorpti, communem ad fontem revehuntur; alii ad certos naturae fines exhalati, *secreti*, mox proprios in usus colliguntur; mox, ob conti- Integritas corp.

nuas necessitates, sine quavis interruptione, per opportunos canales praefixa in loca distillant; mox, artificio mirabili, qui tardius effluerent, celeriores ad motus coacti, cum impetu prosiliunt; alii vel inutiles ac superflui, vel ob noxas, quas diutius detenti, acriores, inferrent, a sanis separari, — hic, vaporis sub forma, atmosphaerae continuo restitui, — illinc, communes in alveos guttatim deponi, et ab istis vel, a mole excitatis, periodice *excerni*; vel, insolita liquoris acrimonia stimulatis, sine noxa *expelli* observantur.

Sed et illam, quae necdum penitus in animalem naturam conversa est, ac tubo alimentari includitur, *semidigestam materiam*, ut corpori nutrimento esse queat, tum ventriculo, tum intestinis certo temporis intervallo detineri, ac resorbentium vasorum actioni exponi oportet; atque in ipsis humorum ciborumque recrementis e corpore eliminandis natura nequidquam festinat; sed partem istorum, incognitos oeconomiae animalis ad usus, sine *putredinis* formidine sibi ipsi reservat, et custodes, ne citius et indecore aufugerent, canalium excernentium ad ostia constituit.

§. 464. Quotiescunque vero aut *solidorum continentium*, aut decurrentis, quiescentis *contenti* in his ipsis *fluidi*, aut utrorunque ex vitio, vel citius, uberius, quam par est, vel loco ac tempore non aequis, quae diutius, aut semper ex liquidis retineri oportuisset, amittuntur; toties et statum morbosum, quem *profluvium* vocamus, adesse dicimus. Quas scholae *incontinentias* dixerunt, — a *profluviis* hae aliter non differunt, quam quod in illis materia, ad leges naturae, in cavo visceris collecta, ac certum per tempus peculiaris *vi organi*, et *voluntatis* imperio, retinenda, nolentibus aufugiat; in istis humor aut morbose secretus, aut suis e vasis profusus, vel tempore, vel loco, vel copia insolitis excedat. Ad *classem* constituendam vix interest, num *febris* aliqua hunc statum, — an vero nulla, comitetur; an solidorum vel *impulsu*, vel *cessione*, humores aufugiant: cum illud ipsum, quod impellit, aut relaxat, tam varium, — nec minus, quam febris, aut apyrexia; a *profluvio* distinctum est; quin igitur hanc classem aegritudinum, subtiliores quam par est Nosologi, morborum elencho, qui nusquam istorum indolem et causas, sub naturalis defectu systematis, satis exprimit, excludant. Nos plures Profluvii definitio.

hinc morbos, licet indole atque causis, quae innumeras ejusdem rei sectiones exigerent, diversos, ob hoc unum, quod fluida, sanitatis praeter leges, perduntur, *profluviorum* sub titulo conjunctim describemus: sed in generum specierumque divisione, eorundem origines, affinitates, discrepantias, ut alibi jam fecimus, solicite adnotabimus.

Diversitas. §. 465. Hoc in opere praestando, diversa liquidorum, quae suis ex alveis, naturae praeter leges, aut *placide distillant*, aut *jugiter effluunt*, aut *cum impetu praecipitant*, natura, dicendorum nobis ordinem suggeret: ut primum de *serosi*, — mox de *mucosi*, — ac demum de *cruenti* liquoris morboso profluvio aut simplici, aut aliis tum liquidis tum solidis alimentorum reliquiis *remisto*, disseramus. Mox ut *primaria* hi fluxus affectio, — mox aliorum ut morborum *symptoma* aut *signum*, vel ut longinquae irritationis *consensualis* effectus, — atque nunc *aucto*, nunc *imminuto* sub *vitalis potentiae tenore*, incedunt; sed frequenter nunc maximarum aegritudinum, nunc *criticam* ipsius salutis, scaturiginem uberrimam constituunt. Interim non *totius* ubique vitio, sed, non raro exemplo, ex *locali*, et ad par-

tem, ex qua humor propullulat, restricta affectione, profluvia, — nunc *acutarum* sub periculo aegritudinum, nunc *chronici* ac *habitualis* fere morbi sub specie, — nunc quovis *sine ordine*, nunc aequali sub *periodo*, — ac interdum *epidemicae constitutionis* sub imperio manifesto, vel *interne*, vel *exterius*, oriuntur; atque *febrem* nunc quamvis, continuam, intermittentem, nunc vero *nullam*, aut modo *secundariam*, agnoscunt.

§. 466. Sub tam densis doctrinae de vero rerum ortu tenebris, tantarum causas aegritudinum indicare, perardui laboris argumentum est. Hae interim vel in ipso vasorum aut *universo*, aut *speciali systemate*, — aut in morbosa, ab istius statu vitioso plerumque pendente, *fluidorum* natura, — aut *in utrisque simul*, quaerendae sunt; et ex illis, quae (§. 8. 92. 125. 274. 276. 392.) de solidorum vel *aucta*, vel *imminuta* in fluida actione, ac istorum de vitiis monuimus, quin hic singula repetamus, non difficulter eruuntur. Causae gener

Vel enim vis motrix humorum a stimulo quocunque universali, speciali, ultra modum excitata, nunc *in toto*, nunc *in partibus*, resistentiam vasorum propriam, ac aetati, se- Solidorum actio adaucta,

xui, temperamento competentem, *excedit*, ac liquida a vinculis, quibus a natura coercentur, liberando, ea ipsa *cum impetu* data porta *expellit*; — vel ipsi, per quos haec ruunt, aut servantur, canales, ob causas multiplices, internas, externas, *languescunt*, a fluidis obruuntur, dilatantur, ac per oscula extrema, vel per ampliata naturalia parietum interstitia, vel per novas violentas scissuras, haec ipsa *transmittunt*, ac nunc in cava vicina interne, nunc exterius, *inermes profundunt*; — vel forsitan *glutine* liquidorum animalium naturali per causas in hoc ipsum agentes, per contagia, miasmata, venena, vel acria ingesta, aliisque *soluto*, aut, nutrientis materiae diuturno defectu per haemorrhagias praegressas, *subtracto*, haec ipsa vel minori sub motu, vel febris sub impetu, aut laterales per poros, aut vasculorum per oras aufugiunt; — vel demum, ratione non satis intellecta, tum solida, tum fluida, a statu sanitatis quamplurimum aberrant, ac reciprocum imperium et mutuas affinitates, *transfusionis* sic dictae exemplo, deponunt. In ipso interim solidorum vasorumque contextu, ac vitalitatis principio, vel stimulo quocunque agitatis, vel a materia fibris nervisque infensa, vel mechanica ratio-

Imminuita;

Tenuitas humorum,

Totius culpa;

ne, infractis, obtusis, depressis, abolitis, potissimae profluviorum quaerendae sunt origines. Singularis ac haereditaria, aut congenita solidorum vel pectoris, vel colli *structura*, non paucas, easque integras, familias, quin labes humorum contribuere videatur, ac sub vivendi ratione meliori, ad pulmonum cerebrique profluvia disponit, ac inopinantes praecipitat. Vel sola jam hominis aetas diversa profluviis ex parte corporis nunc ista, nunc illa, magis favet; ac feminei sicut sexus post alia evolvi perficique solent organa: ita fluxus morbosi ex istis, — alii, vix prius, quam pubertatis ab epocha, — alii, sat raro, nisi partus experto jam ab opere, solidorum certe nervorumque imperio, contingunt. Systematis vasorum libertas ad humorum distributionem requiritur aequalem; et si, alimentis pro universa machinae compage a stomacho robusto huic systemati fideliter transmissis, et hoc in alveo in sanguinem conversis, pars ramorum conspicua, aut membri majoris amputatione ablata, aut *repentina* compressione, aut vi spasmorum, occlusa, contracta, cruentum admittere torrentem recuset: hic ipse non raro, vi cordis non simul intercepta, secretiones quascunque alibi augere, aut certam visceribus

Nervorum actio; violentiam inferre, ac morbosa generare profluvia observatur. Insignis sine dubio *nervorum* in vasa, quae, sensu licet vix magno instructa videantur, non descripto satis in anatomicis modo, tam copiosi tamen cingunt, et tam solicite varii variique amplectuntur, pervadunt, potestas est. Quas non animi violentum pathema hoc in flumine cruento procellas mox provocat ! et quantas, apud hominem fere solum, in praecordiis vasorum injurias hae turbae nervosae producunt ! Vel mitior verecundia candidissimum juvenilis innocentiae vultum copioso jam sanguine inundat; sub gaudio non minus, quam sub moerore, ac sub rara cum infelicibus misericordia, mox abundans per genas ruit lacryma; a terrore, liquida mox alvus, — et sub hysterico insultu pallidissimae urinae copia insignis, deponuntur; a cibi desiderati vel odore, vel memoria, salivae fontes aperiuntur; a medicinae palato molestae, vel rei cujusvis ingratae aspectu, tum stomachus, tum intestina evacuantur in aliis: quae si in sanis adeo hominibus contingant, quam saepe in morbis a nervorum auctoritate profluvia pendere queant, non difficulter eruitur. Vel ipsam phlogosin localis nervorum praecedit irritatio, et sub ista tam

affluxus humorum increscit, quam secretio augetur, immutatur, et ex vasis affectis liquida in cellularem, aut cava vicina exprimuntur; aut seri, muci puriformis, aut sanguinis sinceri per tracheam, urethram, vaginam, anum, inducitur profluvium. Ex vitio contrario, ex uteri a foetu repentine liberati debilitate, atonia, abundans puerperae ex sinu cruor praecipitat: quem sola frigidae aspersio, genitalibus externis applicatio, nervosae certe actionis auxilio coercet.

Hinc rarius, ac scholae quondam asserebant, profluvia ex fluidorum tenuitate scaturiunt; ac si forte talis occurrat, solidorum sine labe vix oritur, et istorum magis colpa humores vasa deserunt in morbis. *Plethorae universalis*, nisi, ut vocant Pathologi, *ad vasa*, in sanis vix unquam occurrit exemplum; sed, quod illorum, qui plenitudinis hac specie laborare dicuntur, proclivitatem in fluxus sanguineos ac inflammationes inducit, major cordis irritabilitas, ac totius ad stimulos cum impetu subeundos promptitudo est. Si, quem suscipiunt, ac in sanguinem convertunt, succum nutritium vasa continere, vel auctis secretionibus disperdere non queunt, debilitatis in illis hoc signum est: quae saepius in *localem*, quam in Plethora.

universi systematis vasorum affectionem terminatur. *Venarum* illa fere morbus est: quae scilicet vasa, prae arteriis, sicut ad crura, ad anum, funiculum spermaticum, quin ad plexum choroideum, in varices et in saccos nodosos dilatantur; ita sub difficili, et cum obstaculis luctante cruoris incessu, circa glandulas infarctas, tuberculorum ad basin, ad ulcera cancrosa, et ad viscera laxiora, ob sanguinem collectum turgere, aut istum, data causa, frequentius periodice eructare observantur.

Causae secundariae. Quaecunque hinc, primo, tum cordis, tum vasorum actionem per stimulum admotum intendunt; ac res omnes, quas *febris inflammatoriae*, et *inflammationis localis* ut causas adduximus (§§. 118. 125.); sub canalium resistentia ab earum impulsibus superata, ut in ipsa inflammatione vasa integra laterales per poros jam faciunt (§. 126.), profluvia quaecunque excitare valebunt. Quae vero, secundo, vasorum contextum aut debilitant, aut laedunt, aut nervorum in eundem imperium vel imminuunt, stupefaciunt, suspendunt; vel ob morbosam sensibilitatem (ab ea, quae ad veras inflammationes praedisponit, solicite distinguendam) ad motus spasmodicos, et circulo humorum per partes aequali adversos,

vasculosum systema perducunt, — in genere, quae aut *inflammationes* non veras, secundarias, locales, *erysipelaceas*, vel sine ulla, vel saltem inflammatoria sine febre, vel cum illa, quam *nervosam* appellavimus (§§. 50. — 90.), incedentes, accendunt, — aut universalem, localem in vasorum systemate atoniam progenerant, ac vitalem potentiam in eodem, aut vicino contactu, aut per consensum, infrangunt (§§. 92. 130. 274. 288. 317. 392.), — ea singula profluviorum ut causae considerari merentur.

Sunt vero causae, imprimis externae, quae peculiarem, et vix non, ut vocant, *specificam* actionem, solius *stimuli* ratione vix satis explicandam, in partes corporis diversas exercent. Sic morbillorum, scarlatinae, variolarum, syphilidis, contagia, — sic causa catarrhos, tussimque ferinam epidemice producens, in faucium, et narium, et bronchiorum imprimis membranam pituitosam rapiuntur; sic mercurius, quacunque sub forma, cautela, porrectus, salivales mox glandulas prae parte quacunque exstimulat, — cantharides, asparagus, terebinthina, quin solum jam rhabarbarum, vel sine stimulo in partes alias manifesto, in viarum urinalium superficiem Actio specifica.

actionem potiorem manifestant, etc. Vel sola de obscoenis cogitatio jam sanguinem genitalibus abundantem transmittit, et fertilis liquoris secretionem, excretionem accelerat; a papillarum ad mammas suctione, lochiorum augetur excretio; solusque moreror animi copiosas mox lacrymas profundit: quae singula non ob aliam rationem hic adducimus argumenta, quam ut actiones naturales, morbosas, non ubique tam a stimuli intensitate majori, aut minori, quam saepe a singulari ejusdem in partem vel istam, vel illam effectu, et a legibus sensibilitatis in quovis organo diversis ac propriis pendare demonstremus.

Prognosis. §. 467. Varia profluviorum, pro humoris, qui disperditur, nobilitate, quantitate, pro celeri, vel magis lenta istius jactura, pro aetatis, temperament, sexus, ac morbi ratione, pro causarum, per quas oriuntur, natura, et pro symptomatum junctorum diversitate, est prognosi. Profluvia serosa, nisi major, aut repentina, vel in longum protracta sit excretio, cum damno minori ab aegrotantibus feruntur. Ubi mucus, aut lympha vel cum istis, vel sola, copiose, aut in longum secedunt, majus est nutrientis principii dispendium,

ac

ac debilitas, quam ex seri excreti portione aequali, vel et longe superiori, major insequitur. Praeterea, quas partes hoc a blando liquore obduci, lubricari, laxari, et a mutua concretione praeservari, — quarumque nervos a nimia nuditate, siccitate, asperitate defendi oportuisset: hae mucosa hac veste spoliatae in contrarios affectus labuntur. Huc celerior *chymi* ex ventriculo, et *chyli* per intestina ejectio, aut lymphae ex laeso hujus laticis nutrientis canaliculo diuturna profusio, imprimis spectant: quae si multum protrahantur, eventum corpori funestum, tabemque aut hydropem praedicunt. A *lactis* uberiori, aut longiori, quam par est, ex mammis profusione, mulieris sanitati non parum detrimenti infertur; ac proprii non modo corporis praescinditur nutritio, sed et pectori, apud matres graciliores, insidiae struuntur, fertilitas naturalis ad pauciores modo partus limitatur, vel utero suscepta nova proles necessario in quibusdam defraudatur alimento. Sed potissimum a *seminis* aut praematura, aut senili aetate, aut quovis demum vitae stadio, frequentius quam par est, aut alio, quam natura jubeat, modo excreti jactura labefactantur et contabescunt animalia. Vix interim tam ipsum, qui hic

dissipatur, mucosum olidumque liquorem, quam *convulsivam*, quae hoc opus comitatur, totius systematis affectionem, debilitatis majoris in se rationem continere vel ex eo comparet, quod et femina, cui *semen* negatur, licet minus ac viri, a Veneris abusu aut masturbationis a vitio plectatur. A *synoviae* per vulnera, vel abscessus ligamenta capsularia penetrantes effluvio, articulorum rigiditas, ankilosis, immobilitas perfecta descendunt. *Puriformis* liquoris, vel et *puris*, diuturna et copiosa secretio, praeter partis sic affectae laesionem, aegrotantes, ob nutrientis principii cum pure secedentis dispendium continuum, exhaurit: et hac ex ratione frequentius, quam puris resorpti effectu, febrem lentam, ac hydropem inducit. Quid a *sanguine* sincero, aliorum humorum penu dispersis, malorum nascatur, nemo est, qui ignoret. Prae aliis, infantes, — minus feminae, quam viri, ab illius jactura offenduntur; ac in genere hydropes, et tabes, lipothymiae, et convulsio, mors ipsa, nunc citius, nunc tardius, haemorrhagias insequuntur.

Haec ex profluviis orìunda, et quae alia in sequentibus dicemus, incommoda, vel ex eo frequenter augentur: quod natura iisdem, cum

diutius persistant, aut saepius revertantur, facillime assuescat, et malorum sic induat, infaustam suo tempore, *habitudinem*. Haec est, quae chronicis periodicisque profluviis tam despotice tunc imperet, ut restituto vix corpori nutriente, quem amiserat, succo, mox novae dira necessitas incumbat jacturae, quae vel ipsis roborantibus reluctatur, et ab illis, quae *falsam plenitudinem* imminuant, exasperatur remediis. Nec interim bonis ubique profluvia tum serosa, tum mucosa, et sanguinea, privantur effectibus: sed, ut in febribus inflammatoriis saepe cruor ex naribus, vel ano, vel utero prorumpens, tum principio saepe illas mox jugulat, tum earundem sub judicio saepe *crisin* salutarem constituit; sic et fluxus naturales forte alibi suppressos, ad partem licet ab illa distantem, profluvia nunc supplent, nunc sub locali visceris plenitudine aut sanguis, aut serum, aut humor puriformis ex viciniis distillans, vel arte naturam imitante extractus, saepe turbas, quod alia vix possent, egregie moderatur.

§. 468. Ex his apparet, non quodvis profluvium, sine causae latentis, sine morbi praegressi, habitudinis, ac symptomatum praesen- Method. general.

tium perspecta ratione, mox esse supprimendum. In genere, vel ex intensiori solidorum in fluida actione, vel ex vitio contrario, vel liquidorum ex culpa, nascuntur profluvia: istorum, si pateant, si praestare id liceat, removeantur mox causae.

Sub impulsu aucto;

In primo quidem casu, in ipso jam stimuli exsuperantis effectu latet morbi, quem induxit, remedium: et expulso, quod virium intemperantiam suffulserat, liquido, hae ipsae praescriptos sanitatis ad limites redire, ac profluvium suspendi, haud raro observantur. Ars ipsa ad nimios solidorum impulsus coercendos, ut in febris inflammatoriae (§. 120.) et in ipsius inflammationis (§. 133.) curatione docuimus, tum victu tenuiori, atmosphaerae ambientis refrigeratione, corporis animique necessaria quiete, ac illius positione opportunà, — tum blandis, ac nimiam irritabilitatem corrigentibus, antiphlogisticis, ut vocant, remediis, et humoris systemati vel integro, vel speciali, molesti, vel generali, vel locali evacuatione, utatur oportet. Hinc a praepostero profluvia, hoc sub casu, sistendi conamine, ipsius sanationis non raro praescinditur subsidium, et morbi vel causa, vel, quae istius effectus multiplicat, nimia,

pro hoc statu irritationis, liquidorum abundantia, in corpore ineluditur: unde viscerum infarctus, inflammatio, suppuratio, ac tabes, saepe primam sibi promunt originem. Sed quod natura hic adhibet profluvii in profluvio subsidium, hoc ipsum discrimine non vacat; ac malo saepe pejus est, et lethales non raro exitus agnoscit, remedium. Hinc per indicatas, et quae moderamen admittant, opportunis in locis depletiones, non providam ubique, ars suppleat naturam, et easdem sic dirigat necesse est: ne sibi, artificiali cum profluvio, tam facile morbi *causas*, quam *effectus*, a solidis auferri posse, videatur. Saepe stimulus, a vera plenitudine quamplurimum diversus, hominum robustorum in solidis tumultus insignes, et plethorae non modo signa, sed profluvia excitare observatur: quae vasorum quidem depletionem, ut majori jacturae occurramus, sibi exigunt; sed certe non illam, quam natura, vel ars ipsa, sine habito ad causae stimulantis, nec per solam humorum evacuationem eliminandae, naturam respectu, uberiorem instituit, exspectant. Non rarum est, ab acri rheumatico, vel alio, vasorum systema nunc omne, nunc certis in partibus, violentos ad motus

excitari: qui profluvia, ut vocant, *activa* inducant, venaesectionibus, ac eorum quae aestus infringant, usu perutiliter moderanda; sed donec adhaerens, quae stimulat, materia has partes dimittat, profluvia continuant, nec in solis antiphlogisticis est positum hujus mali remedium; nec robusti, ac ad morbos a solidorum vi nimia promptioris sub corporis habitu, *nervosum* systema principalem saepe scenam non ludit: et sub tali rerum apparatu tum febris, tum fluxus ipse, post primas modo turbas a venaesectione, vel ab ipso profluvio sedatas, magis *opio*, quam sic dictis antiphlogisticis, obediunt.

Sub tenore imminuto;

Si profluvia ex potentiae vitalis aut in toto, aut in partibus *imminuto* tenore, aut laesione continui oriantur: tunc, deposita antiphlogisticae methodi idea, praemisso ubique causarum (§. 466.) scrutinio, ad illa, quae vasorum laesioni, inertiae, aut nervosae affectioni, hanc ipsam mentienti, generali, locali, opitulentur, solicite recurrendum est. Ad *symptomaticas*, vel ex *consensu* pendentes, plerumque haec profluvia reducenda sunt aegritudines: atque hinc vel morbo primario, vel causae alibi locorum degenti, adhibeatur medicina. Sic in profluviis ex scorbuto

inductis, licet debilitas subesse videatur, non tam felix eorum, quae maxime vel totum, vel partem corroborent, quam succorum vegetabilium, acidorum, est virtus. Sic ex febris intermittentis forte causis pendenti periodico profluvio Peruvianum mox corticem — ex nervosis affectibus orienti narcotica, nervina medicamenta opponimus; nascentem ex causa biliosa, suburrali haemorrhagiam, methodo (§. 109.) indicata, seu emetico, purgantibus, non alio, vel locali subsidio compescimus. Si febris nervosae, contagiosae symptomata profluvium comitentur, ad ea, quae (§. 94.) diximus, auxilia descendimus; qui debilitatem solidorum universalem, specialem, pro causa, fluxus agnoscunt: hos, illic victus uberior, vinum generosum, aromatica, cortex, martialia, exercitium moderatum, aër rusticanus, — hic vero frigida, adstringentia imposita, injecta, et fasciae componunt; profluvio ex acri, ab externis ad viscera repulso venienti, non alia, quam quae ad pellem hoc reducant, aut corrigant, conducunt: etc.

Haec ipsa, ex parte, jam illa, quae humoribus tribuuntur, vitia comprehendunt: ut quae, si interdum profluviis subesse videan- Sub vitio humorum.

tur, remedia tum causis (§. 466.) opposita, tum alia, quae symptomata compescant, requirunt.

ORD. I.

PROFLUVIA SEROSA.

GEN. I.

EPHIDROSIS.

§. 469. Quem per amplissimam cutis superficiem continuo exspiramus, vapor, animalis sub specie distillationis, ab atmosphaerae, se ipso frigidioris contactu in guttulas condensus, *sudorem* constituit. Hic liquor, in sanis caeterum hominibus, transpirationis a materia vix aliter, quam pinguedinosi principii, vel ex adipis subcutanei, vel ex sebi folliculosi connubio oriundi, distinguitur; sed aquosum, viscidulum, subsalsum, ac *urinae tenuiori* vix non aequalem humorem nobis of- Sudoris natura.

fert. Interim, quae (praeter aquam et volatilem materiam, qua canis jam deleta heri absentis vestigia insequitur et ab aliis distinguit, — vel quae partim ex alimentis olentibus ad pellem, vix integre subacta, pertingit, partim distinctis ex glandulis ad genitalia, pedum inter digitos, ad axillas secernitur) principia, humana ex cute atmosphaerae reddantur: haec ab illis, quae pulmones mephitica exhalant, diversa, licet ex retropressi sudoris effectibus, perniciosi quid habere suspicemur, cum sileant experimenta, hucusque ignoramus.

Definitio. §. 470. Sudor ipse in sano homine ubique violentus; et hinc mitis quidem, sed in ea, quae sudat, parte morbus est. Haec vero secretio cutanea vel naturalis, vel ab ista diversa, cum virium jactura nunc, ut sub crisi, imminuta, nunc adaucta, *Ephidrosis* vel *sudatio morbosa* vocatur.

Diversitas. §. 471. Hoc autem sub statu (§. 470.), sudoris plerumque non modo copia, sed et ipsa principia, quod in urinis morbosis contingit, mutari, atque aliis aliisque misceri videntur. Nunc *tenuis* certe et purus sudor, sub calore non magno, mox a cute in auras

ut *vapor* ascendit; aut limpidus per membra, ut lintea vix tingat, distillat; nunc ut crassum, *viscosum*, *frigidumque gluten* superficiem urentem obducit; vel mora siccatum, hanc ipsam, quasi matulam urinae, *sedimento* mucoso, spissiori, ac interdum arenoso, conspurcat; nunc *odorem* hic latex naturalem seu proprium, cuivis homini distinctum, conservat; mox *specificum*, *acetosum*, *urinosum*, *cadaverosum* spirat, ac princeps contagiorum vehiculum constituit. *Sapor* hic vix notabilis; ibi *salsus*, *amarus*, aut *subdulcis* ac *melleus* apparet. Ob tam varia, nec hucusque satis pro materiae dignitate examinata principia, sudoris quoque *color* nunc *pallide flavescens*, nunc *lacteus*, vel *croceus*, *sanguineus*, ac interdum *subviridis*, *caeruleus*, aut *ater* occurrit. Nunc vero partem modo unam sudor, vel alteram humectat, aut ex latere modo uno exprimitur, nunc ex cute universa propullulat; et hic, *istius ex vitio*, — illic, visceris *consensu*, vel alterius ut morbi *symptoma*, nunc prorsus *sine febre*, nunc *eadem*, vel continua, vel intermittente periodica, vel hectica stipatus, modo quovis *sine fructu*, modo *criticus*, atque in isto *moderatus*, in illo *copiosus*, *colliquativus* prorumpit. Sub coelo ar-

dente humidoque *endemicus* quasi sudor est, ac interdum *epidemice* per provincias cum periculo, fere pestis adinstar, grassatur. Vel sub ipsa sanitate, certorum cutis hominum foetorem insignem continuo exspirat.

Natura morbi. §. 472. De sudore febrili, vel *symptomatico*, qui sub continuarum principio, vel inutiliter, vel manifesto cum damno, profunditur; aut qui intermittentium paroxysmos, non febrim ipsam, claudit, — vel *critico*, qui morbi sub fine, — rarius, et per artem, contagiosarum sub febrium initiis, expellitur, jam diximus (§§. *6. 16.* 35. 85. 87. 88. *91. 94.* *97.* 100. 140. 186. 323. 331. 332.); et cui pellis cum visceribus, potissimum abdominis, et cum utero, *consensui* subjaceat: exanthematum (Lib. III.), ac impetiginum (Lib. IV.) satis docuit historia. Hinc pauca de sudore dicenda supersunt, quae secundarium non magis quam primarium cutis morbum respiciant.

Sunt, quibus urinae copiosius, quam aliis, — sunt, quibus alvus frequentius in die, sanissimis, solvantur. Sic et cutis in multis abunde transpirat, facilesque sudores sine virium jactura, et quin morbum adesse dica-

mus, per propriam naturam contingunt. His axillae, pedes illis, continuo, quin ex suppressi hic locorum sudoris phaenomenis ad praevium in humoribus vitium concludere mox liceat (§. 373.), madescunt. Sed quemadmodum aliarum organa secretionum, nunc a stimulo aut sibi ipsis admoto, aut visceri affini adhaerente, agitata functionem, cui praesunt, accelerant, pervertunt, aut protinus suspendunt; nunc vel ob virium propriarum defectum, vel ob causae deprimentis, longinquae actionem, mox tardius parciusque absolvunt, aut deserunt, mox impulsui humorum resistentiam non ponunt, ac laticem susceptum, iners ut cribrum, transmittunt; sic et cutis, certe saepius ex consensu, vel morbi non sui devicta imperio, sed interdum vel *nisu*, vel *inertia sibi propriis*, a sudore copioso vel ubique, vel certas ad partes inundatur. Verum est, et a cordis vasorumque vigore adaucto, et a stimulo per consensum in pellem dominante, sudores moveri; sed nunc, sub intenso febris inflammatoriae impulsu, haec ipsa sudoribus siccissima resistit; nunc, absente stimoli cujusvis insoliti indicio, hoc organum vel sponte mollescit, ac proprii humoris delectatur in balneo. Nemo est, cui, vel stra-

gulis modo leviter obtecto, matutinis sub horis, sine febre, et quovis interno sine stimulo, sudores non interdum sat largiter prorumpant, diversum a naturali odorem manifestent, et novas quasi corpori vires, et pridie ignotam animo hilaritatem concilient. Alii sine causa evidenti, sine febre, sudoribus potissimum nocturnis per menses diffluere, ac macie, debilitate, inappetentia multari cernuntur. Mutuum renes inter et cutem, vel apud sanissimos, secretionis commercium existit: ac minorem illorum actionem, istius mox functio adaucta, — non modo per vaporem invisibilem, sed et per sudores, sub eadem positione, faciliores, ac vicissim, supplere consuevit. Vel ipsi, quos *criticos* appellant, sudores, saepe cutis solius actione, sine stimuli, vel debilitatis febrilis augmento, sine quovis longinquo consensu, quin praevio sub caloris decremento, copiosi ex cute distillant; ac sicut febrium plurimarum in pelle prima sensatio ac forsitan origo est, sic et criticos sudores aut levis in ista horror, aut pruritus, aut certe singularis tractabilitas et mollities, cum pulsu molliori ac undoso praecedunt: quae singula sat clare manifestant, hanc partem corporis tam late expansam, tam sensi-

lem, totque vasis ornatam, non servile ut colon, sed frequenter vi propria, humorum nunc undas repellere, ac vaporem, sudores arcere; nunc aperto illos sinu suscipere, ac in corporis vel beneficium, vel certam perniciem, hos ipsos uberius profundere.

§. 473. Sed ipsa causarum, quae cutis secretionem adaugent, vel immutant, natura, haec (§. 472.) ulterius illustrat. Ac primo quidem, quaecunque vel in sanguinem delata, vel irritationis localis imperio, cordis vasorumque in fluida contenta impetum adaugent, nisi majori, quam par est, stimulo agitentur, aut in extremis vasculorum ostiis obstaculum resistat: ea secretiones in genere, — atque, nisi frigus externum, quod ubique non facit, hoc impediat, sed tepor gratus ad recipiendas cruoris undas vasa cutis disponat, atque vel siccus vasculorum extremitates exstimulat, vel humidus relaxat, sudoris illam promovere pernoscimus. Secundo, quae corpus humore tenui aquoso locupletant, quin hic ipse vel ob cutis a frigore, a densitate majori resistentiam, vel ob salinam forte liquidi naturam, ad renes, quibus haec magis favet, potissimum dirigatur, aut in tela cellulari sub- Causae

cutanea, anasarcae sub specie, restagnet: ea, sub conditione corporis ac atmosphaerae vix exposita, ac imprimis sub urinae alvique excretionibus moderatis, aut tardis, transpirationis sudorisque augmentum producunt. Quae tertio, principia in sanguinem deducta, vel ob *volatilem*, qua pollent, naturam, vel ob indolem incognitam, sub eodem rerum statu aut majorem cum pelle affinitatem alunt, aut vasorum exhalantium extrema potissimum afficiunt: ea, licet glandulae sudoris non praesint secretioni, istius tamen, cum nihil est quod obsit, incremento prae aliis favere videntur. Quarto vero, quae res internae vel proprio contactu, vel actione longinqua, contextum cutis relaxant, aut nervorum in istam imperium refringunt: illa non minus, ac ea, quae exterius admota hunc ad finem conspirant, cutis rivulos aperiunt, aut potius vitali, qua in sano homine clauduntur, custodia privant. Hinc vel solus musculorum motus, cutis frictio, irritantia quaecunque, vel excitans animum viresque cordis pathema, vel febris, vel auctus atmosphaerae calor, transpirationem, et cum singula conspirent, sudores accelerant. Hinc vel solus jam potus copiosus, vel caloris insimul principio suffultus, tam facile

cile per cutem, nisi frigore vel aliter contractam, nunc vaporum sub forma, nunc in guttulas collectus, mox diffluit. Hinc superaddito huic potulento volatilis, aromaticae naturae medicamento, eo certius, si modo atmosphaerae non reluctetur conditio, sudores proliciuntur. In genere, contagia non pauca, variolosum imprimis (§. 331.), prae aliis morborum causis, aut cutem ipsam invadunt, aut in illam ex longinquo dominantur: ac non raro, quin illorum aut in vasa impetus, aut deprimens in nervos actio id ipsum ubique efficere videatur, sudores expellunt. Hinc demum ipsa fluidorum a vasculis cutaneis, ob calorem externum, ob laxitatem, ob circuli sanguinei ad viscera impedimenta, vel ob spasmos internos, receptorum multitudo, ac eorundem a potu copiosius assumpto tenuitas, — aut iterum illorum a contagioso, vel et purulento principio mutata conditio, — vel arcte circumfluens aut partis, aut corporis totius vapor atmosphaericus, aut proprius, — vel congestus in primis viis, ac abdominales in nervos agens saburrarum putridarum fomes, — vel inhaerens vento meridionali incognita nervisque inimica potestas, — vel febris *elodes* (§. 85.), *diaphoreticae* intermittentis (§. 35.)

causa, — vel demum nervorum, ut ad partes modo quasdam, vel ut in convalescentibus, in debilioribus, somnoque meridiano, nocturno detentis, aut scorbuticis hominibus, sub terrore, doloribus, anxietate, lipothymia, vel agonia, suspensum, aut vix non prorsus ablatum in cutem imperium, — frequentem, atque saepe nimis in febribus nervosis, contagiosis funestam, sudorum sistunt scaturiginem, ac loco blandi tenuisque liquidi, humorem alienis principiis, atque ipso interdum sanguine, inquinatum ex pelle profluere cogunt. An sub *colliquativo*, ut appellant, viscidiori plerumque, sudore, cujus a fluxu mox corpus contabescit, ut in urina illorum, quos *diabetes* (§. 480.) exhaurit, *saccharinum*, aut nutriens principium per cutem quotidie difflatur? . . . certe chylus aut humor lacteus per vasa cutis cum sanguine circumactus *sudoris acidi* in multis rationem offerre, ac sudoris, licet rarioribus exemplis, nunc *lactei*, nunc *mellei*, nunc *oleaginosi*, *crystallini*, observatio, id indicare videntur; atque primam, quae dabitur, haec experiundi nanciscemur occasionem.

Prognosis. §. 474. Quod sudoris febrilis, symptomatici aut critici, ad *prognosin* attinet, hanc alibi

jam satis exposuimus. Nec sermo hic esse potest de aliorum morborum sudoribus, ut quorum significatio ex illorum natura potissimum desumitur. In genere sudores, sine febris aut stimuli alterius ratione, vel in parte, vel ad omnem superficiem facilius, quam par est, prodeuntes, istarum debilitatem, vim nervosam infractam, vel obstacula circulationis, secretionum, excretionum aliarum, interna portendunt; et quo profusius per cutem distillant, aut quo magis a naturali tenuitate, colore, odore, sapore recedunt, eo majus vel de solidorum fluidorumque turbis, vel de secretionis cutaneae vitio, atque de humorum utilium jactura, testimonium largiuntur. Qui interim ad pedes, axillas, in multis sudor prorumpit: hic, licet foetidus ac ingratus, sanitatem non ita, ut incaute suppressus, offendit. Qui sub tabe purulenta, vel alia, profusus ex cute sudor ruit, hic citum vitae miserandae terminum imponit; aut per frigus externum retentus, diarrhoeam colliquativam inducit.

§. 475. Sudori febrili tum symptomatico, tum critico, medendi rationem exposuimus (Lib. I. II. III.). Aliorum, qui morbos quoscunque ut symptoma comitantur, medela Cura.

vel ex tradita istorum, et causarum, e quibus oriuntur, doctrina elucet; vel ex iis, quae alibi dicenda supersunt, patebit. Qui ex contracta cum hac pellis excretione consuetudine sudores nascuntur, hos per artem arcere, jam dicta pericula vetant. Qui interno sine morbo facilius, quam par est, sudores prosiliunt: hos, illa, quae sudoris habitudinem inducunt, fugiendo, sepositis potu balneoque tepidis, diaphoreticis, ac nimiis, quibus cutis mollities augetur, vestimentis, debilitate per corporis exercitia, frictiones, balneorum frigidorum, aut simplicium, maritimorum, aut corticis Peruviani, vel salicis albae decocto junctorum auxilio, correcta, vel unguentis, oleosis dissipari licebit. Illorum, qui ex morbis gravioribus resurgunt, sudores per victum nutrientem, vini haustum generosi, per elixir vitrioli, ac quotidianam in aere liberiori et puro equitationem, vel per navigationem frenantur. Infusum salviae, cinnamomi, cum vino paratum, quam optime huic fini respondet. Nimios sub aestatis calore sudores superaddita potulentis spirituosi portio liquoris, et quies moderantur. Plures vero, sub coelo calido, ob sudorum impatientiam, gravissimis ab illorum suppressione morbis occasionem dederunt.

ORD. I. GEN. II.

DIABETES.

****

§. 476. Quod *renes* secernunt, ac vesica per urethram dato tempore expellit liquidum, pro hominis aut sani, aut morbosi aetate, sexu, temperamento, — pro potus, cibi, medicamenti ingesti, — pro coeli, atmosphaerae, — pro cutaneae, alvinae, excretionis, — pro corporis, quin pro animi ipsius aut quieti, aut stimulis agitati, — ac demum pro temporis, quos suis in alveis retinetur ac stagnat, conditione, tam copia, quam indole diversum: hoc vel abundantia, parcitate, principiis vitiatum, vel a naturali non tam alienum, aut citius quam par est, aut praeter voluntatis imperium, aut tardius et cum labore excretum, vel protinus suspensum, plurimorum nunc signum ac effectus, nunc causam morborum con- Secret. urinae vitia.

stituit. Ex istis modo illi, qui ex lotio vel copia insigniter adaucto, vel naturae praeter leges principio nutriente onusto, vel aegroto nolente ac inscie excreto, nascuntur, *profluviorum* ad classem spectantes, *diabetis*, ac *enuresis* sub titulo, attentionem sibi nostram exposcunt.

Diabetis infrequ.

§. 477. Rarissimam aegritudinem dixerunt esse *Diabeten* sive *Dipsacum*: ac nos ipsi, *viginti* per annos in *Patria Germana*, diversas inter gentes, medicinam exercentes, modo *tria*, quae multis nec unquam se offerunt, hujus morbi conspeximus exempla. In *Italiam* transvectis interim, *diabetes* nobis, vel brevi *octo* annorum curriculo, jam *septies* oblatus est; nec dubium nunc quidem alimus, hunc morbum frequentius, quam cum aliis non ita pridem nos ipsi credebamus, ubique locorum occurrere, et a Medicis, in urinae quantitatem, aut saporem haud satis attentis, non semel non adverti.

Definitio.

§. 478. Est autem *Diabetes* vera corporis per urinam colliquatio, aut lotii profluvium, vel copia potum longe superante, utplurimum, vel *principii saccharini* admistione excedens,

cum siti inexplebili, cute arida squamosa et macie extrema sine febre in longum plerumque incedens.

§. 479. Vario sub aspectu hic morbus incedit, ac in plures hinc species distinctus fuit. Nunc etenim *insipida*, aquosa, nunc quasi a melle admisto *dulcis*, quae excernitur, urina est. Quem *lacteum* (chylariam, *coeliacam urinalem*) dixerunt: hunc, si ab urina *subalbida*, quae, susceptâ largas post epulas sat valida deambulatione, a sanis hominibus subinde sine damno excernitur, recedamus, nos ipsi nunquam conspeximus diabeten; atque multis *purulentam*, cum urinis certe non raro copiose remistam, pro *chylo* imposuisse suspicamur materiam. Non interim *lacteum* colore diabeten, viri scilicet septuagenarii hoc in *Ticinensi* nosocomio degentis observatione freti, existere prorsus negabimus. Hic scilicet, ob insigne humeris sat longo tempore impositum pondus, post octo demum a nixu dies, ab insigni ad ultimas lumborum vertebras dolore, tandem a febricula hinc inde, ad noctem crescente, correptus, insigniter sitire, et urinas *quasi lacteas* atque adeo copiosas excernere coepit: ut plures per menses quotidie, Divisio.

nunc sexdecim, nunc viginti hujus liquidi subdulcis libras, potum, licet plurimum ingereret, non parum superantes, per urethram expelleret. Sitis ingens, fames aucta, et macies torosi prius hominis extrema, cum tanta urinae copia collata, hoc in casu vix adeo *purulentam*, quam illam, quae diabeten comitatur, tabem latuisse, indicare videntur. Nec desunt similia, apud alios, *chylosi diabetis*, quae difficulter a purulenta materia reperamus, exempla. Quem *lienteriam urinalem* compellant, in qua, celerrima et copiosissima potus assumpti, *nec mutati*, per renes et vesicam evacuatio contingat, conspeximus nunquam. Nec *mucosam* hoc in morbo urinarum naturam, nisi *mucum*, qui tenui pallidoque liquori dulcedinem conciliat, appellent, observare potuimus. Qui diabeten *idiopathicum* a *symptomatico* distinguunt, hi forsitan sat recte id faciunt: sed ultra, quam nobis quidem de hujus mali origine constet, sapere videntur; aut *spurium*, hystericum, febrilem, rheumaticum, qui sine tabe ac siti tam intensa incedit, cum *vero* diabete confundunt. Sed quamvis per longum tempus decurrere hic morbus consuescat, non desunt ideo *acuti*, brevi tempore lethalis, quin *periodici*, *intermittentis*, et *critici*,

nisi *spurius* hic fuerit, diabetis exempla: et ipse, quem in *clinico Instituto* curavimus, aegrotus, cum sub calore aestivo ac coelo sereno parum in urinis excederet, autumnali ac hiemali sub frigore, vel cum pluviae instarent, quamplurimas mingebat. *Congenitum* diabeten, nisi majorem illam vel sanos apud homines, qui forte parcius transpirant, urinarum copiam pro tali declarent, non vidimus. Duos unius ejusdemque familiae homines ex diabete periisse, compertum habemus; ac duorum, qui ambo hoc morbo laborarunt, fratrum alibi exemplum narratur. *Complicatum* cum *urinae incontinentia* diabeten non ita pridem in sene, — *pleuriticos dolores* duobus in viris, atque in uno ex istis *diarrhoeam* simul cum diabete *insipido*, lethali, — tum in hoc vero, tum in aliis quibusdam, leucophlegmatiam, hydropem simul *asciten*, qui saepius dispersus mox iterum redibat, observavimus. Rarissima complicationis hoc in morbo est species, qua *retentionem urinae* quamplurimae, quamvis copia parva potus assumeretur, diabeten comitatam esse refertur. Hinc licet hoc in morbo urina plerumque sine quovis dolore, atque sub coactae quidem, sed non deletae voluntatis imperio mingatur; est tamen

ubi non tam facilis ejusdem a *dysuria*, ab *enuresi*, distinctio habeatur; nisi vel ad *copiam* urinarum, potulentis ciboque fluido ingestis longe uberiorem, vel ad *melleum* earundem saporem, ad *sitim* intensissimam, et ad *maciem* aegrotantis extremam simul respiciamus. Vel *paucam* urinam, sed *dulcem*, et tabis, ut in morbo communi, causam, sistit *diabetes decipiens*.

Symptom. §. 480. Prima, quae in diabeticis, quos vidimus, occurrebant, et *ex improviso* plerumque hominem prehendebant, symptomata, *oris siccitas subitanea*, ac *sitis* vix poculo a labris remoto recurrens, nec verbis describenda, fuerunt: et urinae non prius, ac a potu copiosius ingesto, augmentum habuere. Interdum morbus a siti, ac urinae profluvio *simul incepisse* refertur; sed et sanos apud homines vix ab aquis affatim epotis mox lotium excerni, tam rarum non est; ac urinae sub diabete non minus copiam, quam nutrientis, quae cum ista secedit, materiae jacturam, ab ipso potu tam exuberante repetere liceret, nisi major longe, quam per fauces ingeratur, liquidorum ex vesica quantitas prorumperet.

Urinae copia. Haec ipsa vero tanta hoc in morbo esse so-

let: ut, cum puella non sisi *septem* tum solidi alimenti, tum potus *libras* assumpsisset, *triginta sex* tamen *pintas* urinae dimitteret. In viro paucos ante annos a nobis ad *Clinicum Institutum* suscepto, urinae quotidie ad *libras quadraginta*, vel et, semel, *quinquaginta cum duabus* ascendebant. Majorem urinae quantitatem hoc in morbo excerni, alii viderunt. Vix mitior nobis casus oblatus est, in quo non lotium ad dimidium, vel duas tertias ad partes, *ingesta*, — et excreti liquoris *pondus*, jam paucas post dies, illud *corporis totius* quam maxime superaret.

Atque sub tali aegrotantis positione, saepe frigoris, aut frigescentis quasi liquidi ex lumbis in vesicam descendentis sensatio, ardor stomachi, et calor viscerum mordax, — interdum dolor ad suras, aut pedem, insignis ubique virium prostratio, cutis arida, plerumque squamosa, porrigo, hunc morbum comitantur. *Anorexiam*, quam aliqui diabeticis attribuunt, vel *aquae horrorem*, quem fidi Auctores hoc in morbo se vidisse testantur, haud unquam observavimus. In unico aegrotante febris mox morbi ab initio jam aderat, ac intermittentis tertianae quasi typum imitare videbatur; alias, plerumque febre, donec mor-

bus adolescat, carere videntur. Vix non apud omnes, vel sub ipso *sitis incipientis* momento, vel paulo tardius, magna, nec a consueto convalescentibus cibo, apud nos sat copioso, mitiganda *fames* in conspectum prodibat, crescente morbo quamplurimum, donec febris sat conspicua se adderet, adaucta: quo tempore et arteriae debiliores, mollissimae, et tandem crebriores sentiuntur, debilitas quotidie increscit, atque calor, ut singula symptomata, ad noctem exacerbari observatur. *Noctis* tempore praesertim, inter diabetis principia, urinae copiam majorem fluxisse, apud alios notatur. Potens quondam Veneris in castris miles, hoc a morbo vix correptus, non modo omnem cum uxore coeundi potentiam, sed, ut nobis referebat, seminalis vestigia liquoris in totum amisit. Interea plerisque oris labia, cum lingua et faucibus insigniter siccescunt, et vox debilis, fere rauca, cum tenaci ad gulam pituita et spumosa saliva, persaepe observantur. In alio dolorem ad fauces sine phlogosi constantem, vehementem, ac pustulas ad linguam ac labia exortas, conspeximus. Sed sub linguae vel naturali, vel, a potu tam copiose assumpto, artificiali madore, non minor sitis in aegrotis quibusdam, ut vi-

dimus, ardebat; ut quae certe apud omnes magis impetuosa est, quam sub febre quavis ardentissima, et sub majori faucium, ac in *diabete*, siccitate, vel unquam alibi potus desiderium viderimus flagrasse.

Urinae dulcedo.

Sed ipsa urinarum natura, quae res Veteres omnino latebat, hoc in morbo mutata est.

Quamvis enim et ab aliis, et a nobis ipsis *insipidam* vel expertem dulcedinis urinam aliquando observari licuerit; plerumque tamen in ista, licet pallida, serosa, limpidissima, *sapor melleus*, vel succo *alni betulae*, verno tempore perforato e trunco profluenti, persimilis dulcedo se prodit. Hoc lotium ac ignem vapores suaveolentes exhalat, atque ad certam spissitudinem redactum, melliformem, brunam, vel saccharinam, — atque ulteriori solutione, inspissatione, facile depurandam, et ad sacchari communis puritatem, saporem, colorem reducendam largitur materiam; vel sibi ipsi commissum, fermentationem tum vinosam, tum acidam subire observatur. Pulcherrimas *acidi saccharini crystallos*, *alcohol*, et *acetum* hoc animali ex liquido parata, in *pathologico* hujus Regiae Academiae *museo* conservamus; atque ex quatuor et viginti urinae libris, viginti sex materiae saccharinae uncias

obtinuimus ; nec desunt, qui majorem istius quantitatem diabeticorum ex lotio deduxerint.

Diab. decipiens.

Quod interim ex *unica* hucusque alterius observatione non ita pridem innotuit, est saccharini principii in urinis aegrotantis tabe lenta consumpti, *licet ultra*, *quam sanus consueverat*, aut quam ingesta exigerent, *non mingeret*, quantitas tam insignis, ut ex duabus urinae libris, saccharinae non minus quam sex unciae prodirent substantiae : quo tempore caetera diabetis symptomata, sitis indelebilis, lingua sicca, cutis arida et squamosa, aegrotantem vexabant, donec morbo sub deliriis, convulsionibus, ad mortem properante, illud ipsum in urinis principium ad quartam sui partem decresceret.

In genere hic morbus *lentissime* decurrit; atque per annos non raro protrahitur. *Acutioris*, ut diximus, pauciora, nec visa nobis, exempla diabetis habentur. Nec rarum est, sub tam diuturno morbi decursu, urinas ad *sanas* interdum paullisper accedere, ac odorem non tam suavem, sed quidquam foetentem, ut sanae faciunt, spargere, atque salia, sub evaporatione, diversa ad majorem quantitatem largiri, sed mox vel quovis tam vegetabili, quam *animali* sub victu, ad pristinam dulce-

dinem urinae decedunt. Nocturno sub tempore majorem aegroti nobis copiam urinae, ac interdiu, *continuo* dederunt; et ob crudelem, mox a poculis ab ore remotis, istius sitem, vel, etsi hoc satis maderet, ob sempiternam tum bibendi, tum mingendi necessitatem, vix palpebrae a miseris clauduntur. Hinc major indies debilitas, cutis siccitas pergamena, ac macies, quam ultimam tamen aliqui defuisse viderunt, sequuntur: et sub tam insigni licet aquarum profluvio, ad pedes tamen, ad lumbos oedema, et ad ventrem, ascites, nascuntur; vel hydropi diabeten, huic vero hydropem vicissim successisse, alii testantur; vel ut in diabete *insipido* conspeximus, et alii notarunt, *diarrhoea*, quae paucos juvisse dicitur, miserias adauget. Hoc tandem rerum sub statu calores vespertini, pulsus debilissimi, frequentes, anorexia, anxietates, tremores, stupor, lipothymiae, vox rauca, deleta, urinarum profluvio se adjungunt, atque optatum aegritudini tam dirae ac vitae ipsi finem imponunt.

Vel ipsum sanguinis hoc in morbo a quibusdam educti *serum* aliquando, non ubique, *dulcedinem*, — cruor ipse, *crustam* nunc aliquam, nunc vero nullam exhibuit. *Salivatio*

nis ac *diabetis*, quae vicissim incesserint, exemplum narratur, sed an *dulcis* tunc *saliva* effluxerit (§. 491.), observationi, quod plurimum lucis accendisset, non additur.

Diab. spurius. Quam longe a *spurio*, ut vocant, *diabete* haec distant! et quam parum hunc inter et *verum* affinitatis intercedit! Sunt scilicet, qui a prima juventute copiosas, sed non diversas a statu naturali urinas excernant; sunt, qui sub spasmis hystericis, hypochondriacis, dentitionis sub opere, in rheumaticis affectibus, sub crisi morborum, sub hydrope, ab epoto diuretico medicamine, copiosas pallidasque profundant urinas: sed vel sitis vix urget, vel potum ingestum non superat excretio, vel parum haec ipsa in longum extenditur; nec adeo mutata est urinarum a sanis conditio; nec macies, debilitas extrema, *symptomaticos* hos fluxus comitantur.

Viros saepius, quam feminas, a *vero* diabete consumi, ex nostris saltem, quae hujus morbi in istis exemplum haud suggerunt, et ex non multis, quae apud alios occurrunt, observationibus conjicere licebit. Caeterum et juvenem, octavum cum decimo vix annum superantem, et mediae aetatis viros, et septuagenarium jam, sed floridum adhuc robustum-

stumque senem, hoc a fluxu correptos conspeximus.

§. 481. Obscurissima causarum hoc in morbo est ratio: et ex illis, quas caeteris profluviis subesse videmus, vix ulla diabetis satis explicat phaenomena. Qui *locali* pro affectu eundem considerant, hi *renalium vasorum laxitatem*, *debilitatem*, aut *paresin* subesse opinantur; ac renum, diabeticorum a morte, pallidorum, molliorum, acidumque odorem spirantium, nec ignota nobis, exempla adducunt. Quos viri ex diabete defuncti, junioris, renes *injectione* anatomica praeparari curabamus: hi, sub impetu moderato, *lacerationem* vasorum sunt passi. Sed forsitan ob longiorem, a morte, istorum in tepida macerationem hoc ita successit; ac certe frequentius haec renum ac tubulorum secernentium debilitas, dilatatio morbosa, post inflammationes hujus visceris, post diuturnas urinae suppressiones, post mictum sanguinis cruentum, purulentum, quin diabetes sequatur, — ac morbi magis effectu, quam ut causa, subesse, — nec sola partis secernentis major debilitas, secretionis in illa augmentum, — ac majorem longe urinarum, quam liquidi ingesti copiam, Causae.

explicare videntur. Qui *spasmodicos* inter affectus hunc morbum collocandum esse contendunt: hi, validioribus innixi argumentis, *spurium* diabeten sub spasmis hystericis, ab animi pathemate, a dulcibus ingestis, dentitionis a stimulo, frequentem pro exemplo adducunt. Interim vel ipsae, quae a *spurio* tam frequentes *diabete* tenentur, exempla *veri* vix offerunt *hystericae*; ac sub tam quotidiana morborum spasmodicorum frequentia, diabetes rarissimos inter morbos censetur, et vel ipsi *nephralgiae* vix unquam accedit. Renali sub *calculo* diabetis hinc inde exempla narrantur: sed praeterquod sub tam frequenti calculorum praesentia hic morbus rarissime occurrat, copiosior hunc necdum urina constituit, et certe *cum calculo* diabetes incedere, quin *ex hoc ipso* oriatur, potest. Ex *renali abscessu* diabetis originem petierunt, qui, *lactescentis* urinae aspectu decepti, *puris* in lotio solutionem pro fluxu *chyloso*, — et hunc ipsum pro *diabete* habuerunt. In *hepar* alii obstructum, scirrhosum, ac in bilem vitiatam, vel saponis adinstar humores solventem, vel, si prorsus deesset, non satis aquam cum cruore miscentem, diabetis causam collocarunt: ast vero tam plurima, sine hepatis, aut visceris al-

terius obstructione, hujus morbi exempla habentur, quam ipso sub *ictero* diabetes vix sequitur; ac rarior foret, pro causa tam communi, effectus, quam ut aliquam haec opinio auctoritatem tueatur. Sunt, qui potius in *ventriculum*, *intestina*, et in *assimilationis ex debilitate istorum pendentem defectum*, quam praedictas, aut alias in causas, hujus culpam aegritudinis conjiciant; sed cum plurimorum, qui diabete laborant, *famem*, et symptomatum, quae *stomachi inertiam* nobis indicent, absentiam consideremus, nec haec quidem fundamento fulciri sat firmo videtur opinio. Cum vero tam siccam, ac saepe squamosam in diabete *cutem* observarent, et simul ad urinae copiam ingesta quaevis quamplurimum superantem respicerent: non pauci illo ipso in organo hujus morbi, tam in arteriarum *exhalantium* obturatione, quam in aucta vasorum *inhalantium* in cute actione, et in aqua copiosius atmosphaerae ex penu ab iisdem resorpta, originem eo magis derivarunt, quod constrictis vel hiemali sub frigore, vel a terrore, aut spasmo, vel abdominali a stimulo, cutis spiraculis, urinarum mox quantitas et pallor augerentur. Interim, praeterquod in ipsam, quae ad cutem sese prodit, *siccitatem*, non

minori argumento pro *effectu*, quam pro *causa* aegritudinis declarare queamus; cur tanta hic *sitis*, ac tanta *urinarum* in diabete *dulcedo* observentur, haec sola quidem ratio explicare non potest. Qui *sanguinis* hoc in morbo *resolutionem* in auxilium vocarunt: his, cruoris in illo, nunc *corium*, nunc naturalem consistentiam, — chronicam diabetis extensionem, ac aliarum sub eodem integritatem functionum consideranda offerimus.

Tam facile aliorum de causis diabetis subvertere opiniones, — ac tam difficile est, his ipsis *meliorem* substituere! Sed propriae melius esse censemus fateri paupertatem scientiae, quam fuco fucum, humani cum sanguinis discrimine, superaddere.

Opinio propria.

Quod si tamen, quae causarum sub rigorosiore examine se nobis obtulerit, opinionem, aliorum submittere judicio hic recusare nequeamus: fateamur oportet, nos, sicut in *rabie canina* ex *animali veneno*, aut homini cum infecta saliva inserto, aut sponte ejusdem in corpore evoluto, ac faucium in nervos praecipue furiente, *horrorem ab aqua* singularem derivamus; — ita *violentum liquidorum desiderium*, ut potissimum diabetis symptoma, ex contrario eosdem in nervos stimulo, ac

imprimis *ex systematis lymphatici actione praeter modum incitata*, repeiendum esse, ob rationes non paucas, suspicari. Certe, si *dipsadis* serpentis (§. 480.) *virus*, quod Medici ex Veteribus praecipue, ad unum omnes, confirmant, *diabotem* per morsum induxisse, ut credimus, ad fabulas haud spectat, jam summum opinionis expositae argumentum se vel nolentibus obtrudit. Sed ejusdem naturae virus posse sub rariori vitae positione, vel et interdum sub febribus tam acutis, quam intermittentibus, in corpore humano praeparari: ex adducto *hydrophobiae spontaneae* exemplo, et ex tribus aliis, in quibus sub ipso diabete *horror aquae* comparuit, ni fallimur, sat satis apparet. Hoc ab acri, suo modo, ac per nervos in *systema lymphaticum* agente, mox resorbentium vasorum ad quascunque superficies, internas, externas, ad oris, stomachique cavum, ad cutem ipsam, intenditur ac morbose increscit officium. Hinc primum diabetis symptoma intensa *sitis* est, et extrema vasculorum inhalantium oscula, quod roris animalis ac muci in ore ac faucibus exstillat, hoc omne promptissime ingurgitant, ac vel perpetuam siccitatem, vel sensationem in sitis organo perversam, ac inexhaustam bibendi ne-

cessitatem his in locis inducunt. Similia in ventriculo, intestinis contingunt: ac non modo *fames morbosa*, ardoris in ventriculo, vel et syncopis sensus, sed citissimus *chyli*, non adeo ob *stomachi debilitatem*, quam ob celeriorem resorptionem, *vix satis* in abdomine *subacti*, crudioris, secundas ad vias transitus promovetur. *Vasa cutis resorbentia* non minus actionem in ambientem *atmosphaeram*, insolitam exercent, ac *universo quasi corpori sitienti* copiosum, quod ex illa offertur, humidum praecipitanter advehunt. A tanto liquidorum undecunque resorptorum torrente, continuo cum potulentis tam avide ingurgitatis ad renes directo, secretio cutanea languescit, pellis aspera quasi corium exuritur; cum interim materia urinae, quae non modo *liquidi ingesti*, sed, brevi temporis intervallo, *totius aegroti pondus longe superat*, abundanter suggeritur; principium nutriens, tum illud, quod ex alimentis quotidie novum hauritur, atque, minus subactum, potissimum saccharinae substantiae elementum constituit, — tum alterum, quod in animalem humorem jam conversum est, omne per renes dissipetur, ac *tabes*, ut vocant, *ad matulam*, quae cum illa, quae in sexu sequiori ex *lactatione* diuturna

vel *galactirrhoea* (§. 552.) contingit, quamplurimum conspirare videtur, continuo increscat.

Hanc morbi tam obscuri originem confirmare videntur tum inexspectatus ac celerior plerumque diabetis ingressus, tum ordo ac natura symptomatum non minus, quam latissima illius ad sexum, aetatem, temperamenta quaecunque, ac ad debiles aeque ac robustos ad homines, extensio. Diabetis, quem *ossium emollitio* praecesserat, conservatum in fastis medicis exemplum non minus huc spectat, atque stimuli, vasorum lymphaticorum actionem nunc in solida (§. 399.), nunc in fluida augentis, ideam nobis excitat. Nec alterum, quod nobis in viro oblatum est, cui *diabetes*, dum pustulae summopere ardentes, dolentes, ad coxas prodirent, illico (licet iterum sat longam post moram rediturus) disparuit parvi faciendum esse putamus confirmatum, simili aliorum observatione exemplum. Quod si vel *insipidus*, vel *decipiens*, ut vocavimus, *diabetes* difficultates hic pariant: hae forsitan, si *primum*, ex *chylo* in sanguinem suscepto pauciori, aut priusquam hic per urinas secedat, in animalem naturam jam magis, ac in diabete *mellito* locus est, converso, — *alte-*

rum, si ex succo chyloso secundas ad vias copiosius citiusque resorpto, per potum tam copiose non haustum, minus diluto, derivemus, non improbabili conjectura solvuntur.

Quod si illorum, quae hoc in morbo prae aliis auxilio fuerunt (§. 483.), licet admodum inter se diversorum, agendi rationem diligentius rimemur, haec omnis in eo consistere videtur: quod stimulo, illi, quem morbi causa exercet, opposito, abdominales praecipue in nervos agendo, *sensationis* in istis et in faucibus *perversae* conditionem immutando, ac in universum, hoc ex loco, nervosum systema operando, lymphaticorum vasorum resorptionis in opere intemperantiam frenaverint. Hoc scilicet modo, licet minus intellecto, sicut illa, quae resorbentium vasorum actionem intendunt, *hydropem* longinquum nunc alvo, nunc renibus expellunt: ita laudata in *diabete* medicamina, moderato *violentae suctionis* hoc in systemate impetu, tum *sitim* intensam extinguunt, tum necessariam *chylo*, quo sectius in primis viis subigatur, moram concedunt; tum denique cutaneae *inhalationi* praescriptos a natura limites assignant. Qui *sitis* rationem in morbis intellexerit: hunc latere non potest, a pauca interdum bile corru-

pta, circa stomachum collecta, a cibo putrido vel acri, ac sale condito, a minima ingesti veneni portione, quin solo a spasmo, ac dolore abdominis violento, insigne mox potus desiderium accendi. Nec ignota esse possunt, quae a vermium in ventriculo, intestinis, reptatu, in faucibus ac vocis in organo contingant; et ab ascaride per ductum choledocum ad *hepar* delato, vel ipsius *hydrophobiae* comparuisse symptomata. Hinc mirum non erit, si et *vermes* interdum *diabetis* ad causas in pueris a quibusdam revocentur: cum istorum, hoc a stimulo, urinae non raro tum quantitas augeri, tum lotium, seri lactis adinstar, subalbescere videatur; et cum in uno ex nostris aegrotantibus incredibilis *ascaridum vermicularium* in ano *diabetem* tam praecesserit, quam perpetuo comitata sit, copia. Sed nec ad sola *animalia*, nec solos ad *renes*, limitari videntur principii nutrientis, saccharini, morbosa secretio, excretio. Vel ipsa *plantarum* ad *folia* et *cortices* non saro gummosi, dulcesque liquores, ad stirpis ipsius *tabem* usque, transudant, et insecta, *aphes* innumeros, ut totidem parasitas, alliciunt. A cutem hominis, *sudor*, *mellea dulcedine* instructus, non semel comparuit; ac talem *sudoris colliquativi* inter-

dum esse indolem, non immerito suspicamur (§. 471.). *Dulcissimam salivam* in morbis alii non tam raro detexerunt; ac nota est *phthisicorum* plurimorum, sub fine morbi lethalis, insignis et ad nauseam usque molesta *dulcedo sputorum*. Vel ipsum *aurium cerumen* in sanis tam amarum, *dulcem* aliquando manifestavit saporem; ac forsitan saepius, quam sciamus, saccharini et nutrientis principii per *chronicas diarrhoeas* jactura, tabis illi, quam *diabetes* inducit, aequalis potissimam reddere nobis posset rationem.

Prognosis. §. 482. Ex dictis (§§. 480. 481.), quam *veri diabetis* infausta plerumque sit *prognosis*, jam satis comparet. Non desunt quidem illius, feliciori sub omine, curati hinc inde, quae spem erigant, exempla, et ex nostris *duos* salutem recuperasse reminiscimur: sed ut *ex viginti*, quos uno celebrique a Medico conspectos fuisse legimus, *nec unus* quidem hoc a morbo liberatus est, sic et qui, perfecte apud nos convaluisse videbatur, et optime nutritus per plures jam menses incesserat, ab eodem, ut nobis per literas innotuit, morbo, quo mense pridem incoeperat, prehensus periivit; alter vero aestivo sub tempore, quo

morbus et alias, licet tunc minus, sopiri consueverat, ad suos ut sanus dimissus est. Hinc *senes* magis, quam *juvenes*, periculum hoc a morbo incurrere, nisi prognosi eâdem ad omnes simul morbos extensâ, vix dicere audemus; nec, an *bibaces* magis homines, quam alii, gravius a diabete plectantur, ut dictum est ab aliis, satis certo pernoscimus. Ubi febris jam lentae symptomata hunc morbum comitantur, tunc citius in pejus ruit, — sed interdum adhuc per annum et ultra vitam protrahit aegrotans. Vix non ubique se hydrops diabeti senescenti adsociat. An et hydrops interdum in *diabeten acutum* convertitur? Aegrotus certe, qui rheumatica pleuritide, diarrhoea simul ac pedum oedemate adfectus erat, ad *Clinicum* depositus, in *ascitem*, cum pauco primum lotio hîc incidit. Post vigesimam a morbo diem augentur urinae, venter subsidet, sed sitis ac fames increscunt. Mox potum longe superant urinae *non dulces*, et quotidie, licet alvus copiose semper flueret, ad quindecim, aut decem et octo, interdum viginti quatuor ad libras pallidae secedunt: donec, morbo per dies adhuc sexaginta et septem, eodem tenore, protracto, extrema sub tabe aegrotus exspiraret. Jam ante-

hac conspeximus hydropicos, quibus aquae; vel sponte ac paucarum intervallo dierum, per urinas impetuose profluxerant: quibus, insignem ad gradum emaciatis, pellis, inanis ut saccus, ab ossibus pedebat; et qui; cum de hydrope tam feliciter devicto laetabantur, post paucas modo dies exhausti, inopinato et medios inter congratulantes amicos, ut funus, concidebant. Forsitan urinarum, quod in istis neglеximus, examen, non solas modo aquas, sed nutriens principium se per renes cum istis praecipitasse, in talia attentos docuisset. Qui morbi alterius *crisin* constituisser, *verum diabeten* non vidimus.

Cura. §. 483. Sub tanta causarum, quae diabetem inducere creduntur (§. 481.), ambiguitate, ac felicioris curationis, quae vel unam, vel alteram ex illis, ut proximam, confirmet, sub defectu, vix aliud hic a nobis exspectari censemus, quam ut ea, quae pluribus profuerint, — atque alia, quae nobis ulterius hoc in morbo rebelli tentanda esse videantur, exponere moliamur. Nullibi plerumque Medicina auxilii tam egena est, quam ubi majores remediorum divitias pro una eademque aegritudine possideri gloriantur Theoretici: atque in

ipso diabete tam multa, tamque contraria inter se auxilia laudata fuerunt, ut vel ex hac sola rationis medendi inconstantia, plurimorum jam nimis manifestetur inertia.

Pro varia scilicet, quam sibi quisque de caussis diabetis formaverat, idea (§. 481.), nunc stimulantia, roborantia, adstringentia, nunc anodyna, sedantia, nunc vero calculo adversa vel et resolventia, et stomachica, et diaphoretica, vel demum antiseptica, in usum vocavit remedia. Hinc alii *alumen* aut in pulvere (N. LIX.), aut sero lactis solutum (N. LX.), bis terve in die, a scrupulo ad drachmam usque dimidiam, aut ferrum, aquae martiales pro potu, vel corticem Peruvianum, aut quercinum, rhabarbarum, gummi Kino, quin ipsam cantharidum tincturam (N. LXI.), a guttis quinque ad decem, ac sensim sensimque ad triginta cum aqua, vel et balneum ex frigida, vel renum fascias compressionem, in usum traxerunt; — alii ad aquam e calce paratam, — hi ad ea, quae obstructiones reserarent, — illi ad amara ciborumque digestioni faventia medicamina confugerunt; — vel calido alii ex balneo; ex variis diaphoreticis, imprimis vero ex pulvere *Dovveri* (N. XXXII.), a granis decem ad viginti, triginta, quin gra-

datim ad sexaginta, quotidie ad noctem porrecto, auxilium petierunt; — alii, quae sanguinem tenuiorem inspissarent, vel acria in eodem involverent, demulcentia cum lacte porrecta, mucilagines, emulsiones ex gummi Arabico, tragacantha, vel, quae putridam solutionem averterent, antiseptica ex cortice, vel et acidis mineralibus, praeferenda esse duxerunt; ac demum alii, ut cutis spiracula, quae aquam atmosphaerae ex sinu nimis avide haurire creduntur, obturarent, pellem integram cum oleo solicite ungendam esse putarunt.

Ex tam contrariis inter se remediis tum pulverem *Dovveri*, tum cantharidum tincturam et alumen, frequentius, quam alia, profuisse, apud Medicos Scriptores — sed in propriis nequaquam diariis, reperimus. In diabete *insipido*, ab adhibitis modo *decem* tincturae praedictae guttulis, pauciores quidem, sed cum dolore, mingebantur urinae: suspenso medicamine, dysuria disparuit; eoque iterum porrecto, remedium quidem pertulit, sed vicinus jam morti auxilium non habuit aegrotans. In alio, ejusdem tincturae dosin gradatim ad drachmam in die adauximus: sed licet urinae hac sub methodo difficulter non prodirent, earum tamen copia vix quidquam imminuta fuit. Fe-

liciori cum successu ex nostris quondam *Auditoribus* unus, vesicans emplastrum ossi sacro imposuit, atque *duos* ab hoc morbo aegrotantes restituit. In ipso vero *diabete mellito*, in quo nec alumen, nec tinctura cantharidum, nec pulvis *Doweri* cum camphora, nec corticis Peruviani cum simaruba decoctum, nec demum myrrha cum sale martis, auxilii quid praestiterant: ab assae foetidae, cum extracto myrrhae aquoso et Valeriana, usu, conspicuum urinarum decrementum, — ac tandem a *cupro ammoniacali*, bis in die a grano dimidio ad granum integrum porrecto, perfectam valetudinem, quam lautior simul victus confirmavit, obtinuimus.

In genere, sub tanta principii nutrientis per urinam jactura, atque sub fame tam insigniter in plurimis urgente, alimenta ad eam simul, quae vires in malo tam diuturno sustentet, quantitatem augenda, atque talia, quae succo nutritio abundent, quin eundem vel leviori digestionis sub opera profundant, eligenda sunt. Quam celerrime hoc opus in plerisque aegrotis absolvitur: hinc istis a cibo leviori et cum nimia facilitate extrahendo, mox novi latratus stomacho et ardores succedunt; vel chymus, vix e ventriculo descendens, a potu tam

largo abluitur, et diarrhoeae sub forma, quin emolumento esse possit, expellitur. In aegroto, cui alvus sub *diabete* quamplurimum fluebat, urinam copiosam quidem, sed expertem dulcedinis, observavimus; ac licet alter diarrhoeam cum lotio sat dulci hinc inde pateretur, dulciorem forsitan sub alvo sicciori urinam minxisset. Potulenta hoc in morbo diversa, lac ipsum cum saccharo remistum, sat aequali cum rerum eventu porreximus. Interrogatus, quem sibi minus officere, atque sitim magis extinguere sentiret potum, aegrotus, *vinum* esse respondit. An *alcohol* aquae superadditum, ut et sitim in messoribus magis fallit, et liquida, ne cito nimis per cutem aut renes aufugiant, cohibet, in diabete conduceret? . . . Ex acidis mineralibus cum potu remistis utilitatem, quod sciamus, non habuere aegroti. Qui acidum in primis viis praedominans interni ardoris pro causa aspiciunt, hi aquam ex calce paratam cum lacte commiscent; sed morbum hoc potu non frenant. Melius emulsio ex amygdalis et cum gummi Arabico, quibusdam conduxisse videbatur. *Sudores* in *diabete*, si partis unius madorem excipiamus, a tepido nequidem balneo promoveri conspeximus. Nec *opium* aegrotis,
nisi

nisi breve, solatium concessit. An *balneum vaporis* hanc cutis secretionem restituendo, morbosam simul vasorum resorbentium actionem inverteret? Ab *oleo*, quod cuti illinivimus, urinae copiam imminui non vidimus. Cum vero fauces tam insigniter hoc in morbo, nervorum, ut putamus, ex vitio, siccescere observamus: an forsitan *mercurius*, vel excitata cum eodem *salivatio* conducerent! ... Qui morbi, de quo agimus, *raritatem* considerat, is talia a nobis *dubia*, non *facta*, proponi condonabit.

ORD. I. GEN. III.

ENURESIS.

Natura morbi.

§. 484. Quem pro urinis, ne, perpetuo foetore molestae, indecore aufugerent, in pelvi natura recondidit, alveus; hic in sano animali per horas sat multas transmissum sibi a renibus lixivium, quin stimulum persentiat, conservat; donec et mole, et pondere, et acredine impuri liquoris adauctis, pro potus, ciborum, transpirationis cutaneae, ac propriae capacitatis, sensibilitatis, consuetudinis ratione, admonitus, non sine pleno voluntatis arbitrio, vi sua, vel abdominalium musculorum, diaphragmatis auxilio suffultus, contenta vel placide, vel cum impetu expellat; aut, si aliter modestia, occupatio intensa disponant, diutius coerceat. Hanc lotii, vel medio sub flumine, *retinendi* potentiam oeconomia ani-

malis non proprio, qui deest, sphincteri, sed fibris a musculo, quem *ani levatorem* appellant, in subsidium vocatis concessit: ut quo *pseudosphinctere*, sub alvo fluente, laxato, urina nullum, quam comprimentis, aut compressae vesicae imperium agnoscit, ac nolenti animali subtrahitur. Diversis autem in morbis, quid quod apud pueros profundo sub somno, ac in sexu sequiori, cui debilior ad vesicam est custodia, sub variis positionibus, similia interdum contingunt: ac lotium, vel minori quantitate collectum, evacuationem, frequentia, non dolore, incommodam exposcit; aut antequam se homo ad mictionem componat, vel nolentis praecipitatur ex urethra, — aut somno detentis in lectulos aufugit, — aut inscíis, delirantibus aegrotis per vias naturales, vel et alias, morbosas, quod *enuresin*, vel *urinae incontinentiam* vocamus, effunditur.

§. 485. *Enuresis* hinc est lotii vel sani, vel morbosi, succedens praeter arbitrium ac indolens ex vesica per urethram, aut per vias non suas, stillicidium, profluvium; vel potentiae urinam coercentis sublatum aequilibrium, debilitas, aut perfecta abolitio. Definitio.

Differentiae. §. 486. Diversa foedi hujus morbi (§. 485.) natura est: atque nunc prorsus nolentibus, aut insciis hominibus urina profunditur, et *completa* est *enuresis*; nunc vix admonitis de nova collectione, priusquam ad mingendum se accingere quis possit, praecipitatur (*Enur. incompleta*, — aut sub somni, vel animi delirantis ludibriis (*Enur. nocturna*, *delirosa*) subdole aufugit hoc lixivium; — atque talia vel ipsius vesicae ob morbum (*Enur. idiopathica*), vel ob causas, quae in ista non resident (*Enur. symptomatica*), vel rarius (*Enur. accidentalis*), vel, consuetudine contracta, frequenter et longos per annos (*Enur. habitualis*) contingunt. A *diabete* (§. 478.) distinguitur *enuresis*, quod lotium in ista, neque copia, neque sapore, cum illius urina conveniat; quod sitis tam intensa non urgeat, nec tabes aegrotantem emaciet. Interim, quod in superioribus jam dictum est (§. 479.), *cum diabete enuresis interdum complicatur*, atque diagnosis difficultatem, nisi attento in singula animo, non parvam opponit. A *dysuria*, *enuresis* differentia, ob dolorem, ardorem, qui illam comitantur, sat facile eruitur: sed et has affectiones subinde *conjunctas* incedere non implicat; ac sicut ipsam *urinae*, im-

perfectam licet, *suppressionem* simul cum *enuresi* incessisse haud raro conspeximus, ita ex non absimili ratione, urinam subinde et cum dolore, praeter voluntatem, in illis, qui abscessum aut ulcera vesicae ad collum, vel ad prostatam patiuntur, emitti videmus.

§. 487. Vix alia, quam recensita hucusque (§§. 484. — 486.) symptomata, vel illa, quae proprio vesicae, vel alii hoc in viscus agenti morbo conveniant, in *enuresi* occurrunt. Interim et foetor insignis, qui continuum urinae profluvium comitatur, atque a quavis societate humana aegrotantes excludit, et facilis genitalium, perinaei a tam acri liquore erosio, *intertrigo* (§. 397.), huc spectant. *Puerorum* imprimis, ac *senum*, enuresis est morbus; sed et *feminae* jam partum expertae non raro huic subjacent; et in genere hic sexus, ob dictas rationes (§. 484.), sub impetu, sub violentis vel tussi, vel cachinno, urinae portionem non raro invitus dimittit. Symptomata.

§. 488. Quod in aliis animalibus, — hoc et in homine, non ad vitae socialis urbanitatem ac modestiam, sed a sola natura ad tur-

pitudinem educato, contingere videtur: ut, quo loco ac tempore ab urina vesicam stimulari persentiat, hoc statim ac sine pudore hunc alveum exoneret. An caeterorum pulli animalium, humana ut proles, sub somno urinam deponant, nos quidem nescimus: sed certe nulli tam longa et incommoda, quam homini, est infantia animali; nec primis adhuc plumis destituta avicula nidum, ut puer, conspurcat.

Debilitas. *Pseudosphincteris debilitatem, relaxationem* apud multos ut causam enuresis cum aliis admittimus: sed qui talem apud infantes aut pueros in se ipsos sub somno mingentes ubique supponunt, hi aut vesicae *sensibilitatis* majoris, aut propriae huic aetati incuriae, aut insomnii, ac pravae consuetudinis effectus cum vera debilitate confundunt. Non infrequens est interim *incontinentiae* haec ratio: et vel a casu, contusione ac vulnere perinaei, vel ab ani, vaginae, uteri, prolapsu, ab hernia vesicae, a calculo, collo istius diutius inhaerente, vel ruditer extracto, a partu difficili ac longo, a nixu sub tussi ferina, vel ad alvum reserandam violento, ab inflammatione colli vesicae praegressa, a spasmo hujus visceris frequente, a Veneris abusu, carneus hu-

jus partis custos non raro debilitatur, relaxatur, distenditur, distrahitur, et a sphincteris officio removetur. An corporis totius debilitas sine vitio locali enuresin apud infantes senesque producat, dubitamus.

Frequens, neque cum sola *debilitate* confundenda, incontinentiae urinae causa est *paralysis*: cujus origo nunc ipsum ad cerebrum, — plerumque lumbalium vertebrarum in antro, — interdum ad nervos colli vesicae ac pseudosphincteris, delitescit. Ipsius quidem vesicae totius resolutio frequentius, quam colli aut sphincteris solius paralysis, his a causis descendit, ac vitium *enuresi* oppositum, *retentio urinae*, si viscus ipsum resolvatur, inducitur: sed praeterquod utrunque hoc mali genus non raro conjunctim et eadem ex causa procedat; interdum ad sola nervorum, qui pseudosphincteri concessi sunt, principia vel decursum, licet pathologicae sectiones id ubique non indicent, morbi causa haerere videtur. In febribus acutis, nervosis, aegroti frequenter, quod et ebriis hominibus contingit, urinam per stragula vel inscii, vel delirantes effundunt: ac primum vesicae, mox et ani sphincteres officio praeesse recusant. In multis affectus soporosi, paraplegia, hemiplegia, hydrocephalus Paralysis.

internus, ventriculorum cerebri hydrops, cyphosis, contusio, concussio, luxatio, fractura, caries, exostosis vertebrarum, hydrorachitis, aut hydrops in ossea hac specu, a nobis vel adultos apud homines aliquoties conspectus, depositio rheumatica, vel alia, inflammatio, abscessus, enuresin, plerumque cum urinae retentione complicatam, aut saepius hanc solam, producunt. In aliis, calculi, aut fistulae ad anum suscepta sectio, aut longa in balneo frigido remora paralysin sphincteris pro effectu habuerunt. Hoc igitur vitalitatis ad inferius vesicae segmentum infractae, vel abolitae sub statu, urina vix ureterum ex ostiis in hunc alveum delata est: cum hunc ipsum decliviores per vias mox deserit, ac *sine sensu*, *continuò* per urethram obscoene distillat.

Sensibil. augm.

Sed vel contrario ex vitio, *sensibilitatis*, *irritabilitatis* ad superficiem vesicae internam *intemperantia*, vel nativa, vel per ipsam consuetudinem inducta, vel ex stimulo quocunque oriunda, urinae frequentius, quam par est, aut et praeter voluntatem redduntur. Sunt certe, qui lotium sat diu, — sunt, qui per paucas modo horas, irritationis sine sensu, hoc liquidum retineant: quae diversitas non a sola hujus alvei capacitate minori, majori, —

sed *propriae sensibilitatis* a gradu, vel a contracta urinas aut frequentius aut rarius mittendi *consuetudine*, dependent. Quae, ab urinis soluta, forte solito vel parum acriora, vesicam alluunt: haec, licet ardorem necdum, vel dysuriam inducant, mejendi necessitatem in pluribus mox augent. *Infantum* his a causis frequenter proficiscitur enuresis: ac interdum unius ejusdemque familiae proles ad unam omnes hoc vitio, non semper sine labis congenitae, scrophulosae, arthriticae dispositionis suspicione, laborant. Sic omnes parentum a podagra vexatorum filios ad pubertatis usque tempus *enuresi nocturna*, quaecunque demum subministrarentur subsidia, pertinaciter afflictos fuisse novimus. Vix menstrua filiae proruperant, cum sponte ac praeter opinionem hic morbus dispareret: sed brevem post moram, haec ipsa *spasmodicum* in *asthma*, licet corporis eleganti firmoque habitu gauderet, conjecta, et *herpetibus* hinc inde ad cutem notata est. Quibus aut renes a calculo, aut urethra ex blennorrhoea irritantur: his et vesica redditur sensibilior; et hac ultima jamjam dispersa, hoc receptaculum a minori, quam pridem solebat, urinae quantitate ad istius excretionem sat diu solicitatur. A rheumatico,

catarrhali vesicae affectu, a chronica hujus visceris phlogosi, a sanguinis menstrui, haemorrhoidalis, has ad partes congestione, quin dolor ubique se prodat, — et interdum, ut diximus, a solo cum partibus aliis consensu, hujus alvei sensibilitas et mictionis frequentioris necessitas non raro increscunt. A spasmo vesicae, vel abdominalium musculorum violento, urinas cum impetu expelli, epilepticorum exemplo comprobatur. An et *vermes* subinde vesicam humanam exstimulant? ... *hydatides* cum urinis excretae, et qui *canum* in *renibus*, ac, prout nos ipsi conspeximus, in ejusdem animalis *vesica*, reperti sunt vermes ascarides, a polyposis concretionibus his in locis interdum reperiundis, ob organicam structuram diversi, vermium in vesica repertorum exempla de hominibus, a variis Scriptoribus adducta, confirmare videntur. Ex recto intestino per ulcus in vesicam intrasse, de quibusdam, — sed, quod canis exemplum sani nos docuit, non de omnibus dicendum est.

Vitium organicum. Quaecunque vesicae cavitatem imminuunt: ut ejusdem, ab utero scirrhoso, cancroso, hydropico, vel steatomate praemagno, vel et *ossea* substantia, quae in museo pathologico possidemus, vel polypis repleto, vel gravido,

al foetus capite, aut clunibus, a scirrho intestini, mesocoli, vesicularum seminalium, angustatio, compressio, — membranarum, quae vesicam componunt, vel universalis, vel circa collum, ab ulceribus, a calculo inducta crassities, callositas, — excrescentiae fungosae, polyposae, iterumque calculus, tumores purulenti, scirrhosi, quae vesicae portionem inferiorem occupando, urinam ab eadem excludunt, contractionem aequalem, aut pseudosphincteris actionem impediunt, vel mingendi necessitatem perpetuant; — haec singula mox *enuresin*, mox vitium huic oppositum, mox illam cum isto conjunctam, constituunt.

Huc spectat urinae, vitio aut congenito, aut a praegressa inflammatione, exulceratione vesicae derivando, per vias haud naturales, atque voluntatis imperio nequidquam subjectas, ex hypogastrio, umbilico, perinaeo, intestinis, contingens egestio. Sic vesicam sub abdominis integumentis ad pubem prolapsam, ac duplici externoque ostiolo obscoenum liquorem perpetuo exstillantem, *Bruchsaliensi* in juvene, ac in tenero infante conspeximus; post longas ischurias urinam per urachum sibi vias aperuisse, experientia testatur; a mesocoli carcinomate cum vesica cohaerente atque corroso;

istius, et intestini communicationem, — atque similem in *rectum* intestinum vesicae aperturam in viro a dysenteria, — et in altero, ab haemorrhoidali inflammatione correptis; observavimus; ex prostatae suppuratione, ulcere venereo, aut ex calculi sectione, frequentes ad perinaeum urinales nascuntur fistulae; ac mulieribus non paucis a partu difficili, artificiali, ex inductis colli vesicae, ac urethrae inflammatione, concretione, ac subsequente laceratione vel ulcere, urina foedo per vaginam aut alvum spectaculo decurrit; atque tribus in viris, in exemplum hic adductis, nunc flatus, nunc faeces per urethram exivisse deteximus.

Prognosis. §. 489. Cuivis ex enumeratis (§. 488.) incontinentiae urinae speciebus, sua et propria est prognosis. Quae solam *debilitatem* pro causa agnoscit, nec diu continuaverit, — quae modo sub somno profundo, longiori contingit: ea remediis, opportuna vivendi ratione, adhibitis, vel sponte, crescentibus annis, disparet. Quam herniae, prolapsus inducunt, hanc repositio sat cito suscepta dispellit. Quae ex *paralysi* descendit incontinentia, ea, nisi causâ illius mox ab initio sublata, perraro,

— ac si talem auferri non liceat, nullo tempore sanatur. In morbis acutis, enuresis, cum simul alvi excretio praeter arbitrium accedat, frequenter, non tamen ubique, morrem praenunciat. Quae ex *morbosa* vesicae *sensibilitate* proficiscitur: ea, si causam istius dissipare valeamus, vel tractu temporis et sponte cessabit. Ex pessimis est enuresis, quam *vitium* vesicae, aut partis vicinae, *organicum* induxit: atque sic mali de quo agimus, ex causarum, quibus debetur, consideratione potissimum eruenda est prognosis.

§. 490. Ut quovis alio in morbo, sic et in *enuresi*, praecipuum curationis momentum in causis removendis consistit: quod cum frequenter obtineri non queat, imperfectam, aut nullam hoc in casu medelam aegritudo admittit. Cura.

Nascentem ex debilitate incontinentiam, nisi provectam nimis, corroborantia, excitantia, ipsi loco adfecto admota, feliciter dispellunt. Hinc repetita partium vicinarum in frigidam immersio, frigida, vel spirituosa, aromatica fomentatio, linimentum volatile cum oleo nucistae expresso, *perinaeo* apposita, clyster frequens cum camphora ex corticis deco- Enur. ex debil.

cto, quod ultimum et interne cum rhabarbari aequa portione adhibendum est, praecipue indicantur. Interdum tinctura cantharidum a quinque guttis ad quindecim, viginti, cum debita cautela, bis in die, ex aqua porrecta auxilium concessit.

Enur. ex paralysi.

Non multum diversa, sed longe difficilior, ac plerumque infausta, est enuresis ex *paralysi* medela. Praeter ea igitur, quae morbum primarium, aut praegressam apoplexiam, paraplegiam etc. concernunt, tum dicta jam remedia in opem trahenda sunt, tum vesicans ossi sacro imponendum, regio lumbalis linimento volatili cum camphora ungenda, viresque electricitatis, ab ossis sacri confiniis ad perinaeum dirigendae sunt. Injectiones ex cortice Peruviano paratae, hoc vesicae sub statu, per urethram mox refluunt, atque in illius universali paralysi nobis, licet retentae, perparum praestiterunt.

Enur. ex sensib. excessu.

Quibus urinae ex nimia vesicae *irritabilitate*, *sensibilitate*, vel citius, frequentius, quam par est, vel praeter voluntatem se praecipitant: his, suppressa primum, aut saltem moderata morbosae dispositionis origine, remedia ex causae ipsius cognitione petenda, atque hinc alia aliaque conducunt. Sic, ubi

suppressio menstruorum, haemorrhoidum, plenitudini vasorum circa vesicam, atque tensioni, nimiaeque mobilitati occasionem praebuerint: hanc tollunt appositae vel pudendis, vel ano, perinaeo, hirudines, enema, fomentatio ex frigida cum aceto. Si ab acri rheumatico, vel alio, sensibilitatem perversam contraxerit vesica: remedia huic acri corrigendo, ab hoc viscere avertendo, idonea indicantur. Quam calculus hoc in receptaculo contentus irritationem inducit, hanc sectio illius avertit; vel, si ab instituta operatione, vel post blennorrhoeas jam abactas, vel post alios spasmodicos affectus, vesica morbosam sensibilitatem diutius manifestat, *opium* sat larga dosi per clysteres intestino injectum conducet. Infantes sub nocturnis insomniis in se ipsos mingentes ad coenam tum potu copioso, tum cibis, qui urinae copiam adaugent, abstineant; ut lotium, quo lectulum petunt tempore, deponant, advertantur; ac hora nunc ista, nunc illa, ex somno longiori, ut vesicam exonerent, evigilentur. Nec minae, nec verbera, nisi ratio et pudor, aut aetas major id faciant, habituali huic vitio medentur. Si forsitan universalis debilitas cum nimia vesicae sensibilitate conjuncta videatur: tunc chinae

decoctum, ac caetera roborantia, — atque si per consensum vesica stimulari videatur, nunc opium, nunc illa, quae longinquae irritationis causam debellent, in usum trahenda sunt.

Enur. ex vitio organ.

Orientem *ex vitio organico* enuresin vix unquam Medicina dispellit. Interim si urethra mulieris ex partu difficili in vaginam aperiatur, cathetere flexili ad vesicam conducto, ac lotio per illum tempore sat longo solicite evacuato, rarò quidem, sed interdum urinae per vaginam defluxus avertitur. Vix unquam tam felices esse licebit, si vel ipsa vesica lacerata incontinentiam producat; interim *Genuensis* nobis exemplum juvenis notum est, cui vesicae abscessus cum recto intestino sat aperte communicans, vel solius auxilio naturae sanatus est. Quam caput foetus, vel uterus gravidus in vesicam exercet, haec saepe facili negotio aufertur compressio. Vesicae scirrhus, callositas, excrescentiae, nullum ab arte humana auxilium admittunt.

Quo igitur in casu enuresin auferri non licet, urina saltem, ne foedo spectaculo nolentibus effluat, ac partes subjectas erodat, instrumentis, quae *Chirurgia* pro sexu quovis suppeditat, colligenda est.

ORD.

ORD. I. GEN. IV.

PTYALISMUS.

§. 491. Fons triplex *saporis* atrium irrorat, atque subtilem, penetrantem ille vaporem ubicunque exhalat; hic blandam, lubricantem lente eructat pituitam; tertius insipidam limpidissimamque undam nunc placide scaturit, nunc rapidam ac divitem cum impetu expellit. Insignis hanc ultimam, pro cavo non magno, glandularum congeries vel sponte, vel nervorum imperio, irritatione quacunque, pressione coacta, profundit: nec febris hanc perennem scaturiginem, ut illam muci, aut vaporis in ore penitus exsiccat. Ex. cognita hucusque salivae humanae analysi, vix tanta, ut vel ab aqua puriori suppleri non posset, nobilitas resplendet; et animalis na-

turae, praeter suam originem, hic liquor multum ostendit : sed aliter nos docent digestionis ciborum sub nimia ejusdem jactura languentis effectus, — aliter observatio, aperto scilicet, sub arificiali salivatione, hoc fonte, principium vitale has per vias, quasi in ipso diabete per renes, ruisse, — saporem hujus liqnidi, cum sano in homine nullus esse consuevit, conspicuam in aliis *salsedinem*, in aliis *dulcedinem* insignem ac melleam prodidisse, — febres malignas, nervosas non modo praecipuam depositionum circa glandulas salivales sibi sedem eligere, sed per abundantem salivae fluxum, quem aphthae non producant, non raro dispergi (§. 91.); — hunc ipsum liquorem potissimum *hydrophobiae* vehiculum, cujus unica jam guttula hunc morbum in sanos propaget, constituere; — ex omnibus humani animalis secretionibus nullam a solo nervorum imperio tam celeriter, quam istam intendi; — insigne glandulas salivales inter et testes, et mammas (§. 174.) et ventriculum, et ipsa intestina sensationis commercium existere : quae singula salivae dignitatem tum sano, tum aegrotante in homine, abunde demonstrant.

§. 492. Quod si igitur salivalis hic liquor (§. 491.) copiosius, quam naturae ad usus requiratur, secretus, aut continuam atque molestam deglutitionem exposcit, aut ex ore praeter modum ubertim distillat, aut ob ductus laesionem se per genas praecipitat, *Ptyalismus*, *salivatio* vocatur. Definitio:

§. 493. Ptyalismus vel sponte ab ipsanatura promovetur (*Ptyal. spontaneus*), vel ab arte inducitur (*Ptyal. artificialis*); atque ille vel *primarius* est (*Ptyal. idiopathicus*), vel morbi alterius *symptoma* (*Ptyal. secundarius*, *consensualis*) constituit. In quibusdam saliva non semper, sed *periodice* ex ore distillasse observata est (*Ptyal. periodicus*). *Epidemicam* interdum ptyalismus, *secundarius*, ut credimus, naturam assumpsit (*Ptyal. epidemicus*); et *criticae* salivationis tum febrilibus, tum aliis in morbis exempla numerosa (*Ptyal. criticus*) habentur. Ptyalismum *traumaticum* vocamus, cum saliva ob ductus proprii laesionem externam, utplurimum copiosius, quam naturales per vias fecisset, delabitur. Differentiae:

§. 494. Rarior spontaneus ptyalismus est; Symptomata.

qui ex propria glandularum salivalium affectione descendat; frequentior ille, qui aliis sub morbis symptomatice propullulat. Quocunque tamen hic modo nascatur, oris antrum continuo limpidissimi liquoris, vel simul muci, affluxu obruitur, et ad continuos screatus urgetur. Spumosam saepe indolem a muco commisto salivae assumunt, atque vel loquente, vel dormiente aegroto, per labia et mentum nauseoso aspectu distillant; vel qui clauso forsitan ore obdormiunt, hi suffocationis, ab irruente per laryngem saliva, metu perculsi, desiderato a somno arcentur. Rarum est salivam tam copiose secretam non alio simul vitio laborare, quo cavum oris a phlogosi correptum, ab ardore, calore ac pustulis ulcerosis inquinatur. Interdum dolor ac tumor ad glandulas parotides, submaxillares, conspicuus occurrit. Sunt, quibus ob miram ad partes faciei laxitatem salivae per flaccida et pendula oris labra continuo derivantur; atque alii vel sola consuetudine, vel a copia salivae inducti, lacu salivali vicina sibi loca quaecunque inundant. Omnibus vero a quotidiana salutaris liquoris jactura digestio ciborum difficulter absolvitur; et corpus, sub majori illius dispendio, quod

salivationis mercurialis exemplo docemur, contabescit. Qui acida, vel pingui et rancida ventriculi, intestinorum saburra laborant: hi, praevia *ustionis*, et quasi *flammae ex stomacho per oesophagum ascendentis*, molestissima sensatione, limpidissimi liquoris quantitatem sine vomitu sat magnam cum levamine eructant. Hic liquor, licet imo a pectore aut ventriculo ascendere videatur, salivalis protinus naturae est, et quasi metallico sapore instructus, cum maxima oppressione, anxietate rejicitur. Potatores hoc malum sub horis matutinis frequenter molestat.

§. 495. Si majorem nervorum in glandulas faciei conglomeratas potentiam excipiamus, qua, ferculi desiderati odore, aspectu, vel sola percepti quondam saporis recordatione, saliva cum impetu jam prosilit: non aliis ex causis salivae, quam aliorum humorum (§. 466.) secretio naturalem excedit. Qua demum ratione *mercurius* salivam prae aliis secretionibus, quacunque sub forma porrectus, tam facile ac potenter adaugeat: hoc, sicut ex lege stimulorum generali explicari non potest; ita certam humoris alivalis cum hoc metallo *affinitatem*, licet minus intellectam, Causae.

supponere videtur. Huic similem quodammodo subtiliora pestilentialium morborum *contagia* (§§. 83. 92.), externae *cynanchis causae* (§§. 174. 176.), atque criticae salivationis materia incognita, sat evidenter ostendunt; quamvis quicunque stimulus, oris cavo, vel ipsis glandulis salivalibus admotus, ut a sola jam fumi tabacini suctione apparet, eosdem effectus producat. Sic dentitionis difficilis sub opere, a dente carioso, a dolore, seu trismo, ut vocant, faciei, a gingivarum exulceratione, a linguae, aut faucium inflammatione, mandibulae fractura, vel tetano, convulsione, quin a sola jam oscitatione, glandularum, ductuumve salivalium a musculis compressione, a calculo sub lingua, vel in ductu salivali haerente, copiosam aegroti ex ore salivam profundunt; et ab aphthis deciduis, non minor humorum ex buccis excretio succedit. Suppresso ex pedum refrigerio, aliave ex causa, perspirabili vapore, vel renum secretione imminuta, vel menstruis obstructis, vel adeo sub menstrui in teneris virginibus principio, sputorum interdum mox copia augetur. Salivatione praecedente, alvus dura, urina pauca, secretiones omnes parciores observantur; a diarrhoea sub-

orta, vel perspiratione adaucta non raro ptyalismus dissipatur; ac ad salivationem a mercurio praeveniendam non certius, quam tepor atmosphaerae, et aucta transpiratio, remedium habetur. Sed jam solus ad ventriculum, ad intestina stimulus abundantem mox prolicit salivam. Ex nausea, vomituritione, copiose hic latex ex ore distillat; a scirrho oesophagi, gastritide, cardialgia, a colico dolore, a vermium reptatu, similia contingunt. Vel a sola conceptione, quanta non a gravidis sputorum rejicitur copia! et quanta non ab hypochondriacis, hystericis, melancholicis, ab illis, qui acidam aut rancidam in ventriculo saburram circumferunt, aut a *pyrosi*, exspuitur saliva (§. 494.)! In homine ex *pancreate scirrhoso* contabescente, ad decem haec ipsa libras quotidie rejecta est. An oriens a suppressa salivatione diarrhoea, ex aucta ejusdem naturae *pancreatici liquoris* secretione descendit? Abundantem nuper salivationem in viro conspeximus, cui *paralysis ad linguam*, *intacto saporis officio*, pene omnem hujus particulae, quasi tabe laborantis, *motum* abstulerat. Caeterum, quae a faucium, genarum, pharyngis paralysi subsequitur salivatio, ea plerumque non ex aucta salivae co-

pia, sed ex musculorum hunc liquorem coercentium inertia, aut ex deglutitione impedita, per mentum delabitur.

Prognosis. §. 496. Sub tam raro salivae *primario* effluxu, *prognosis* momenta ex historia morborum, quibus ptyalismus ut *symptoma* accedit, repetantur oportet. Qui sub fine morborum sine virium jactura majori contingit; hic salutarem plerumque illarum per has vias solutionem praedicit; atque talem per plures hebdomadas cum evidente beneficio fluxisse conspeximus. Qui salivam vel ex mala et indecora consuetudine, vel ex rebus acrioribus, masticatione, suctione tractatis, copiose rejiciunt: his ciborum digestio labefactari, atque aliae secretiones excretionesque imminui observantur. A fortiori, neque critico ptyalismo, ut ab eo, quem pridem ad luis venereae curationem promovebant, non minus ob humoris nobilioris jacturam, quam ob impeditae masticationis, atque ob somni denegati rationem, extrema corporis debilitas ac macies brevi tempore inducuntur.

Cura. §. 497. Quae ratio medendi *secundario*

ptyalismo conveniat, hoc vel aliis hujus operis in locis jam expositum est, vel in sequentibus succincte tradetur. Quae ex propria glandularum affectione descendit, rarissima est salivatio, atque ex stimulo his organis proxime admoto, plerumque, ut videtur, catarrhali, rheumatico, facilius, quam ex sola debilitate, explicatur. Talem nos ipsi *habitualem* in juvene conspeximus, atque alterum ptyalismi, sex jam per annos verno tempore recurrentis exstat de femina exemplum. Si calculus salivalem ad ductum aut glandulam suo stimulo ptyalismum inducat: peregrino hoc corpore prudenti sectione ablato, importuna simul exsiccatur salivatio. Quam sibi methodum *traumaticus* ptyalismus exposcat, Chirurgia nos docet. Ex quocunque demum stimulo glandulae salivales irritentur, fomentatio nunc sicca ex farina, vel cineribus cum herbis aromaticis atque camphora remistis, nunc humida ex emolliente decocto, cataplasmate, seu calor loci affecti aequalis, moderatus, plerumque conducunt. Salivationem rebellem vesicans nuchae appositum hinc inde moderatur. In aliis, balneum, et quae pellem ad sudores disponant, evacuatio alvina, profuerunt. A collutoriis vi

adstringente instructis in primario ptyalismo vix multum exspectamus; atque in genere retinendum est, salivationem, quae morborum ut *crisis* incedit, cum periculo repelli; et vel symptomaticum ptyalismum, ne difficilis diarrhoea insequatur, cum prudentia majori esse pertractandum.

ORD. I. GEN. V.

EPIPHORA.

§. 498. **E***piphorae*, ut *symptomatis*, quod oculorum inflammationem frequentius comitatur, alibi (§. 150.) mentionem jam injecimus: sed, licet profluvii hoc genus rarissime *primarios* ad fluxus pertineat, ejusdem nihilominus considerationem, ut Medicorum attentione non indignam, pro meliori systematis morborum intelligentia hic breviter resumimus. Non paucis quidem animalibus lacrymales glandulas natura distribuit; sed nulli ex istis tam durum ac frequens, quam generi humano, hoc de fonte hauriendi imposuit onus. *Lacrymarum* vero sub nomine tam rorem illum, qui ex oculis et contigua palpebrarum superficie *insipidus*, ut videtur, evaporat, quam commistum huic ipsi *salsum*, et ex De elacrym.

glandulis sibi propriis distillantem, humorem intelligimus: qui, licet ob separationis solius intemperantiam vix debilitatem inducat, ob organi tamen hunc humorem aut secernentis, aut continentis, aut ab oculo ablegantis vitium, incommodam ac foedam aegritudinem, quam *epiphoram* dixerunt, constituit. Naturam lacrymarum quod attinet, ea, si extremam oculi sensibilitatem consideremus, in propria, nec a longiori stagnatione acquisita, sed recentissimo liquori jam concessa, et ipsius adeo urinae acorem superante *salsedine*, jam primo aspectu non indignum admiratione argumentum nobis offert. Limpidus nempe et inodorus, sed, si modo pauca *dulcescentis* sub ophthalmia lacrymae exempla excipiamus, ubique *salsus* hic liquor secernitur: qui, ut recentior Gallorum analysis demonstrat, aquam distillatam pondere modo parum excedit; tincturae heliotropii colorem non immutat, sed maculam in charta vel a violae, vel a malvae succo caerulea, constanter *viridem* inducit, super igne copiosas et aliqua tenacitate non destitutas bullas mox contrahit; lentius et solo ab aere exsiccatus, *crystallos* ex pauco sale marino et materia alcalina compositas, — citius vero ab igne inspissatus, reliquias,

vix partem *centesimam* et *quartam* constituentes, olei et aquae pauxillum, ac tandem carbonem salina materia onustum subministrantes largitur. Haec liquoris miserorum principia tam calculorum, in caruncula, in sacco lacrymali repertorum, quam crystallorum ex acido amararum, sub ophthalmia ad palpebras observatarum, historia illustrant. Vel ipsum *sanguinem* non tam raro cum lacrymis se miscuisse, vel *caerulei*, aut *lactei* coloris materiam circa limbum palpebrarum haesisse, exempla testantur.

§. 499. *Epiphora* igitur est lacrymarum, non tam animi dolentis, quam morbosae affectionis imperio inducta, profusio. Definitio.

§. 500. Rarior est, quam *primariam* vocari liceret, epiphora, et lacrymae plerumque ex alio, quam ex proprio has secernentis organi vitio, abundant, aut palpebris aufugiunt. Est interim, ubi glandulae lacrymales, ut de salivalibus jam dictum est, a phlogosi leviori correptae, aut quocunque demum stimulo agitatae, vel uberiori secretioni indulgere, vel secretum humorem citius, quam par est, e propriis canaliculis emittere videntur. Num Different.

sola *debilitas* a praeviis ophthalmiis, vel a studiis immodicis inducta sine majoris sensibilitatis ratione, epiphoram *primariam* relinquat, dubitamus.

Natura.

§. 501. Evidentior in homine, quam in quovis alio animali, sub tristi mentis affectu delacrymatio est; atque nil impedit, quin et hunc vitae statum breviores ad morbos referamus. Plerumque oculorum aliquis pruritus, tremula pupillae inundatio, palpebrarum angustatio, nictatio, suspiria, respiratio inaequalis, retractio labiorum, has procellas annunciant. Mox humor oculis circumfusus tam a punctis lacrymalibus suscipitur, atque naribus celerrime advectus frequentius emungitur, quam guttatim per genas se praecipitat. Quem longa inspiratione pulmones aerem profundius inspirarunt, hunc, a diaphragmate succussi, cum impetu, ac mira vocis inflexione per vices expellunt. Sunt interim, quibus lacrymae sine fletu, ac furtim pallescentes per genas delabantur; atque sub diuturno illarum effluxu, calor, rubor, et quasi phlogosis oculorum, palpebrarum, vix celanda per horas doloris vestigia relinquunt. Vix autem hae, tam communi hominum sorte expressae, ad *epiphoram*

revocandae sunt lacrymae; sed vel ex aucta per causas alias in glandula lacrymali secretione, vel ex impedito humoris ad nares defluxu, hic idem, non raro manifesta simul acredine instruetus, per genas, quas interdum arrodit, inflammat, devolvitur; atque ingrato non minus aspectu, quam visus obnubilatione manifesta, *oculum* sub animo quieto *lacrymantem* constituit.

§. 502. Est aliquid in lacrymarum secretione, imprimis apud hominem, quod non satis intelligamus: singulare nempe moeroris, gaudii, tenerae misericordiae in glandulam lacrymalem imperium, ut, si modo salivae in esurientibus celeriorem affluxum excipiamus, nullibi tam subitaneus, tam involuntarius, tamque conspicuus in organum secernens effectus, — eo major, quo sensibilior est homo, apud infantes atque mulieres certe maximus, habeatur. Sunt adeo inter istas, quibus sub ficto protinus dolore, aut tenero affectu, lacrymae, prout occasio ac astuta voluntas id jubeant, copiosae prorumpant. Interdum non ab animi tristitia, vel organi ex vitio, sed ab incognita nervorum affectione, similis in glandulas lacrymales, quam a fortissimo moerore, actio Causae.

se prodit: ut plurimas sub fletu involuntario, fere per horas extenso, lacrymas ab hystericis, hypochondriacis aegrotis, cum nullam sibi fletus causam esse fatentur, effundi videamus. A fortiori tamen animi dolore, lacrymarum secretio impeditur; et, quod mirum est, a fluxu istarum abundante non exiguum moestitiae solamen obtinetur. Sunt, quibus ob constitutionem peculiarem, ab animi tamen insensibilitate longissime diversam, nec moderatus, nec summus moeror oculos vel unquam humectet. Facillimos in lacrymas et fletum post apoplexiam, paralyses, aegrotantes deprehendimus; ac in febribus nervosis, sine animi consensu, liquor ille ex palpebris decurrit. Interim ex nervorum irritatione pars maxima lacrymarum scaturit. Sub dentium dolore feroci, aut mechanico nervorum, qui hos ipsos, aut nares adeunt, stimulo, copiosa mox lacryma distillat. A corporibus peregrinis oculo illapsis, a trichiasi, distichiasi (§. 150.), — a quovis acri tum oculis, tum naribus admoto, ut a fumo, vapore spirituoso, ab allii, caeparum, raphani rusticani odore, masticatione, quin a frigore, vento, a luce vividiori, lectione longa, imprimis nocturna, a contagio morbilloso, varioloso, a phlogosi

ca-

catarrhali, effectus iidem habentur. Nec minus sanguinis subitanea et impetuosa, sub tussi, risu, sternutatione fortiori, ad caput congestio huc spectat. Similia occurrunt, si vel palpebra inferior praeter modum relaxetur, vulneretur, erodatur, aut, extrorsum conversa (*ectropium*) lacrymas, quod et tumor ad caruneulam lacrymalem (*encanthus*) facit, ab oculi cantho interno divertat; vel si puncta lacrymalia, aut continui his saccus, aut ductus, a tumore, ab inflammatione catarrhali, rheumatica, variolosa suppuratione, materia tenaci, a polypo, vel a calculo, vel quovis demum modo, angustentur, exedantur, obliterentur, atque superfluum ad oculos humorem ad nares, forte simul a polypo infarctas, obstructas transmittere recusent.

§. 503. Nisi partium, quae lacrymas coercent, abducunt, ex vitio epiphora contingat; haec ipsa, in febribus praesertim, nunc morbillos, interdum et variolas, futura, nunc instantem per nares haemorrhagiam, nunc deliria, significat. In febribus nervosis lacrymatio pejoris indicii dicenda est. Frequenter feminarum, quae fluore albo laborabant, oculos quasi lacrymis innatare conspeximus. Quae Prognosis.

ex vitio canalium lacrymalium originem trahit, aut a longo jam tempore continuat, epiphora, ea, pro causae ratione, aut difficilem, aut nullam curationem admittit.

Cura.

§. 504. Cum ex alio magis, quam organi secernentis e vitio, lacrymarum profluvia succedant: medendi methodus, ad morbi causas potissimum dirigenda, aliis hujus operis e locis, atque ex chirurgicis notionibus plerumque eruenda est. Quam nimia oculorum sensibilitas lacrymationem excitaverit, hanc paucis tincturae Thebaicae (N. XIX.) guttulis quotidie in oculum stillatis corrigimus. Si debilitas organi sensibilitatis intemperantiam aut produxerit, aut comitetur, tunc junctum opio saturni extractum (N. LXII.); — et si ab acri stimulante materia lacrymarum secretio augeri videatur, vesicans emplastrum temporum regioni appositum, atque illa, quae in ophthalmia his a causis excitata commendavimus (§. 154.), indicantur.

ORD. II.

PROFLUVIA MUCOSA.

GEN. I.

CATARRHUS.

****

§. 505. Consideratis hucusque (§§. 469. — 504.) profluviis, quae tenuiorem atque *serosam* animalium humorum partem dissipando sanitatem offendunt, ad earum nunc, quae *mucosa*, vel simul *lymphatica* sanguinis principia disperdunt, considerationem nos accingimus. Haec quidem, nutritioni potissimum dicata, materia tum ipso cum sanguine, tum imprimis seroso cum latice tam intime conjuncta incedit, ut apertis, cujuscunque demum generis, vasorum ostiis, vix unum sine al- Introduct. gener.

tero liquidum aufugiat; sed concessa aliqua mucosis principiis quiete, vel obstaculo naturali, morboso, celeriori humorum cursui opposito, vel mutatis vasorum secernentium, ex inducta laxitate, aut et stimulo majore, officiis, — haec seri animali cum glutine unio ac affinitas tam intima infringitur; aufugit illud, aut a vasculis resorbentibus abducitur; ac solvente sibi ablato vehiculo, nutrientis materiae junguntur magis, magisque cohaerent principia: in lympham, a qua non aliter, quam sanguis ab ista, perfectae scilicet elaborationis ab organis animalibus necdum expertae ratione, differunt, non magno intervallo abitura. Hinc ab exigua hujus nobilioris principii continuata in longum jactura, longe major, quam profluvio *seroso*, nisi forsitan cum lymphatica substantia uberius saturato (§§. 473. 480.), insequitur debilitas ac macies; nec paucae, per quas corpus humanum hoc necessario nutritionis adminiculo defraudetur, sunt viae, quas singulas attente a nobis investigari nunc interest.

Definitio catarrhi.

§. 506. Ac primo quidem *Catarrhus* considerandus hic venit: qui scilicet in membranae pituitariae, per vias respirationi patentes ex-

tensae, affectione, plerumque ex suppressa transpiratione oriunda, frequenter febrili, plus minus inflammatoria, ac molesto vanoque ad partem nunc istam, nunc illam, excretionis molimine, vel primum in serosae, salsae et acris, — ac tandem in densioris viscidaeque materiae rejectione consistit.

§. 507. Pro tanta vero antrorum, sinuum, infractuum, canalium, quae aer, respirationis sub opere, continuo allidit ac permeat, amplitudine, extensione, — pro tanta membranae, quae haec spiracula investit, sensibilitate, mollitie, — pro tanto nervorum, vasorum, glandularumque numero, — pro tam insigni inter se ipsa et longinquis cum partibus consensu, — pro functione organorum tam diversa, pro corporis dispositione praegressa, vel debili et laxa, vel firma et robusta, — oportet morbum, licet originis et causae agentis ratione prorsus eundem, diversa tum in locis affectis, tum in aliis, vicinis non minus, quam distantibus, et in variis hominibus, symptomata agnoscere: quae interim, quamvis et exitus et methodi medendi respectu non ubique in omnibus conveniant, uno nihilominus eodemque tractatu absolvi, et, quibus inter Species variae.

se confluant, lege, ac ordine exponi merentur.

Nunc vero, *coryzae* sub nomine, *cava narium*, ut *sinus frontales*, *sphenoidales*, aut *antra maxillaria* catarrhus occupat; nunc *faucibus*, velo pendulo adhaeret, ac descriptam jam alibi (§. 172.) *cynanchen catarrhalem*, — vel, ad laryngem extensus, *raucedinem*, seu *branchum*, — atque tam dictum ad locum, quam ad *tracheam*, aut ad *bronchia* defixus, *tussim*, seu *laryngis*, *tracheae*, *pulmonum*, *catarrhum* constituit. Pro varia origine, ac pro febre, quae morbum eundem, *catarrhalis* sub *febris* denominatione, comitatur, diversa, vel et prorsus absente, aliam aliamque hic ipse naturam assumit: nunc *simplex*, nunc alio cum vitio, venereo, scrophuloso, etc. conjunctus, — nunc sine totius labore, *localis*, — nunc vero vel *primarius* cum febre, plerumque *inflammatoria*, *gastrica* interdum, ac, sub corporum, ob humidiorem atmosphaeram, vel ob vivendi rationem, laxiorem, debiliorem, ac magis sensilem habitum, — vel, difficiliori sub rerum decursu, non sine contagii apud *equos* in *coryza virulenta*, licet aliter Vir eximius contenderit, manifesti, *epidemiae* imperio, vigentis, suspicione, *nervosa*, et in homine cum *exanthema-*

te, imprimis *miliari*, lubenter incedens; — vel *secundarius*, ab acri morbilloso, varioloso, venereo, aut stimulo alium per morbum excitato, *symptomatice* inductus. Non paucos *habituali* catarrho vexari, ac plures ex istis, ubi pulmo debilior, sensibilior, hoc ad vitium juniores disponat, ulcerosam ad phthisin properare videmus. Alii, crescente mucosae materiae in bronchiis secretione morbosa, magnam quotidie pituitae puriformis copiam cum tussi rejiciunt, et ex tam longa nutrientis principii jactura, quin ulcus pulmonum, ut causa, subsit, *pituitosam* in *tabem* labuntur. Aetatem senilem, sub habitu corporis laxiori, catarrhi pulmonum frequentes, ac vix non perpetui, seu *chronici*, sine tanto discrimine divexant. Nec *periodice* incedentis, plerumque *symptomatici*, exemplis destituimur catarrhi. Varius autem est muci, quem partes catarrho affectae excernunt, color; consistentia, natura et copia sunt variae: quae singula, ex tradenda nunc generum historia, adamussim patebunt.

§. 508. Narium catarrhus, *coryza*, *gravedo*, vocatur (§. 506.): quae, pro magna specus nasalis extensione, nunc istius modo Coryza.

partem, nunc omnem superficiem prehendit, ac diversa nunc levia, nunc vero sat gravia, symptomata inducit. *Gravedinem*, ut scholae quondam jusserunt, a *coryza*, quod in illa tenax pituita sub dolore, ut vocant, *gravativo*, — in hac vero, serosa, tenuis, acrisve materies effluere dicatur, cum modo gradu et tempore hae differant, distingui nil interest: sed juvat, singula, quae simpliciori hoc morbo quasi sub oculis aguntur, non contemni, sed ut fidelem eorum, quae in trachea, et in bronchiis, graviora in aliis, contingunt, imaginem attente contemplari.

Catar. narium.

Sub *narium* ipsarum *catarrho*, siccitatis ingratae, plenitudinis, tensionis sensatio, aquae oculis subturbidis, languidis, rubellis, suffusae, vox obtusa, nasalis, ut vocant, odorum, et adeo saporis, perceptio imminuta, cum cutis universae ad frigus sensibilitate majori, aurium susurrus, emungendi continua necessitas, sternutatio frequens ac molesta, praecedunt. Haec sequitur indecora liquidi serosi, calentis, subsalsi, lacrymae non absimilis, et acris, copiosissima interdum, distillatio: qua narium pars ima, per labrum, rubescit et ardet. Interea mucosa illarum, ac ductuum, saccorumque lacrymalium interna membrana turget, et aeri

non minus ad nares ingressum, quam lacrymarum ad illas descensum praecludit. Hinc istas ad oculum morari, vel calentes, per genas devolvi; ac spiritum, cum edimus, dormimus, nisi ore aperto, quod teneris infantibus, his necdum assuetis, permolestum est, somnumque arcet, difficulter hauriri oportet. Accedunt capitis obnubilatio, gravitas, aut dolor frontis sat molestus, horripilationis, caloris vagi, ad noctem crescentis, sensatio, ac ipsa demum febris, ac phlogosis per nares extensae, graviori sub affectu, non desunt indicia. Per plures haec dies, non aequali tamen semper vigore, — interdum per multas, continuant, dolorque obtusus, internus, per velum palatinum, posterius, ad fauces expanditur: quo loco mucus ab aere inspirato, sub somno, in lemas aut crustas exsiccatus, irritationem adauget, ac levem simul deglutitionis sub opere dolorem inducit. Tandem nunc citius, nunc tardius, loco seri pellucidi, liquidum paulo crassius, mucosum, ac sensim sensimque, cum facilitate majori, glutinosa, vel alba, vel flava, interdum subviridis, vel striis ex sanguine remistis, sat foetidi subinde odoris, pituita copiose ac plures per dies emungitur, ac pristina odoris, saporis, spiri-

tusque integritas, non sine magnae levitatis ac promptioris ingenii sensatione, restituitur.

Vel eodem, quo nares a catarrho tenentur, tempore, vel hac parte vix adeo affecta, similia *sphenoidales*, ac *frontales* ad *sinus*, ad *antrum maxillare*, vel uno, vel utroque ex latere, contingunt. Sed praecipuam attentionem sibi cava in ossibus frontis, et maxillae superioris exculpta merentur; quae caeteris capacitate majora, causisque laedentibus magis exposita, non raro difficiles obscurosque catarrhos patiuntur.

Catar. sinus front.

Nunc etenim tensionis, plenitudinis, caloris interni, et vel obtusi, vel satis acuti, lancinantis, profundi tamen, doloris, a nasi radice, per unius, vel utriusque supercilii regionem extensi, sensatio, cum hemicrania, cephalalgia, oculorum lacrymatione, rubore, de *sinus frontalis* catarrho testatur.

Catar. antri maxill.

Nunc ad maxillam supernam loco dentibus oculoque intermedio haec dicta, et communia catarrhis, signa premunt, nasique cavum vicinum siccescit, aut emunctionis sub opere, cum doloris incremento, nil muci excernit; aut gena pallide hic tumet, calet, aut rubore suffusa est; vel dentes, imprimis sub attactu, manducatione ciborum, affecto in la-

tere obtuse dolere videntur; gingivae calent, rubentque, nec palati ad fornicem ubique pressionis desunt, aut ponderis, tensionis molestae symptomata. His vero amplioribus in cavis a phlogosi, aut et violenta inflammatione, occupatis, non minus, ac ad alia (§. 126.), *hydropes acuti* hinc inde nascuntur; ac serum copiosum nunc purum, nunc puriformi liquore inquinatum, colligitur: quod, vel remoto ad ostia cum narium cavitate communicantia obstaculo, vel sub capitis in partem aegrotanti adversam decubitu, interdum copiose, cum impetu prorumpit; aut propria vesicula, seu cystide inclusum, abunde distillat.

Sed, quod jam de narium ipsarum catarrho in optatam resolutionem abeunte monuimus, elapsis aliquot, aut pluribus, a primo hujus morbi insultu, diebus, tenuis loco seri, aut siccitatis molestae, pituita viscida, glutinosa, nunc alba, flava, subviridis, nunc puriformis, ac striis sanguineis notata, interdum sat foetida, interdum, ut vidimus, densissima, fere cerea, vel, capite ad anteriora reclinato, ex *sinu frontali*, — vel, illo in latus sanum converso, ex *sinu maxillari* affecto, emungitur copiosa, et morbus dissipatur in integrum.

Abscessus ozaena.

§. 509. Non vero tam felix erit morbi has ad partes haerentis, et vel inflammatione violenta stipati, vel ab acri virulento, vel quocunque a stimulo, qui auferri sat cito non possit, inducti, exitus. Non rarum est scilicet, a causis catarrhi, aliisque non paucis (§. 513.), tum ipsas ad nares, tum ad sinus, praecipue *frontales*, vel et *antra maxillaria*, *abscessus* nunc satis manifestos, nunc maxime obscuros, clandestinos, generari: qui, praeter communia internae suppurationis phaenomena (§§. 126. 128.), odoratus majorem, minoremque laesionem, spongiosos ac tenues hujus osseae compagis lamellas vel comprimunt, vel situ naturali expellunt, vel maxime distendunt, extenuant, ac plurima Chirurgis non ignota incommoda parturiunt. In *ulcus* sordidum ad nares, vel dictas ad partes, mutato abscessu, *ozaena* subsequitur nunc *simplex* atque satis *benigna*, nunc vero ob cariem ad partes vicinas extensam, ob foetorem insignem, vel ipsis aegrotis non minus ac aliis intolerabilis, ob causae virulentae, specificae actionem, ob fistulas, excrescentias fungosas, polyposas, steatomatosas, scirrhosas, cancrosas, *complicata*, vel summopere *maligna*, vel curatu difficillima.

Ab *sinum* scilicet *frontalem* vel unum, vel alterum, *abscessus*, *ozaena*, — sub dolore in aliis obtuso, in aliis pulsante, acutissimo, — sub febre in his magna, in illis pauca, vel nulla, — nisi acerrimo ichori exitus ad nares paretur, ossis, in quo hic stagnat, substantiam, exeso periostio, emolliunt, distendunt, erodunt; ac, vel ablato, quod sinus frontales bipartit, sepimento, in lacum communem hos efformant; vel, lamina sinus interna ad cerebrum protrusa, soporem, stuporem, ac, rupto repagulo, mortem aegroto apoplecticam inducunt; vel carie superiorem in palpebram patente, hanc ipsam sanie sodente suffundunt; vel demum aliam, per orbitam erosam, viam sibi pandunt, ac unum subinde cum naribus et antro maxillari cavum constituunt. Nares in totum cum ossibus palati, velo pendulo, ab *ozaena venerea* exesas, atque ut *unam* cum antris maxillaribus specum aspectu horrendam formarent consumptas, in Viro, tandem a phthisi pulmonum perempto, et a nobis *Bruchsaliae* dissecto, conspeximus. Similes tumorem hoc in sinu luxuriantem, spongiosum, scirrhosum, tam a pressione, quam a maligna, cancrosa suppuratione, calamitates exspectant.

Oz. antr. max. Nec multum ab istis distant, quas *antri maxillaris ozaena*, excrescentiae fungosae, cancrosae, exostoses, inducunt, miseriae. Non quidem simplex puriformis, vel et foetidi, liquoris, hoc ex sinu defluxus, latentem in antro *suppurationem* sat valide confirmat: at vero, cum inflammationis hac in specu diutius vigentis exposita jam phaenomena praeiverint; — cum puris jam facti signa (§. 128.) sequantur, ac doloris pulsantis, lancinantis, sub decubitu in partem affectam, et sub emunctione aucti, sensus succedat; — si gena rubeat, tumeatque, aut maxillae vel exterius, vel palati ad fornicem, prominentiam sub digitis cedentem, fragoris non ubique expertem, exhibeat; — si, capite in partem sanam converso, ichor bruni aut atri coloris foetidusque distillet; — maxime vero si fistula vel caries ad malam, vel ad orbitam, gingivam, alveolos, palatum existat, ac si dentes hoc loco vacillent, longiores videantur, aut cariem ostendant; tunc de latente hoc in antro ulcere carioso, vel ozaena, aut saltem de fungosa hic loci luxuriante excrescentia, vix dubium relinquitur.

Raucedo. §. 510. Non raro faucium, laryngis mem-

brana mucosa eodem, quo narium illa (§. 508.), modo afficitur; atque *cynanchen* illinc *catarrhalem* (§. 172.), hic vero *branchum*, ut diximus, — interdum utrunque simul vitium, constituit. Saepe fauces titillatione ingrata correptae, ad noctem imprimis, siccescunt et ardent; subsequitur vox aspera, obscura, imminuta, vel *raucedo*; nec cibi tam facile per pharyngem, nec aer tam expedite per laryngem, iter absolvunt; sed tussis sicca, vel saltem screatio materiae aquosae, salsae, levis horripilatio, vagusque calor, sitis, lassitudo, inappetentia, hominem, vix lectulo adstrictum, tenent. Post aliquot dies, praevia subinde nausea, horis matutinis, ejicitur mucus sensim sensimque copiosior, crassior, tenax, albescens, nec tamen e pectore, sed solis e faucibus, larynge, eductus: vox redit sonora, expectorationis imminuitur necessitas, ac pristina spirandi, deglutiendi facilitas restituitur. Sunt, qui, praecipue ex senibus, quotidie praemagnam a somno pituitae ex faucibus copiam eructent, atque *chronico pharyngis catarrho*, sine magna molestia, in perpetuum, aut tempore hiberno, humidoque praesertim, laborent. Sunt alii, quibus sine tanto muci apparatu vox plurimum *raucescat*, aut etiam

deleatur in totum. Multiplex hujus mali, non raro pertinacis, ac interdum *periodici*, natura est. Ipsum quidem *vocis*, cujus instrumentum larynx est, *abolitionem*, *aphoniam*, — *loquelae* vero, quae oris proficitur organo, jacturam, *alaliam* dixerunt. Utrunque mali genus, nunc ex causa ad ipsa vocis, loquelae instrumenta residente, *primarium*, oritur; nunc morbi alterius symptoma, *secundarium*, constituit, atque non raro ex viscerum cum larynge *consensu*, prout alibi docuimus, ac loco opportuno uberius referemus, descendit. Quae *branchi acuti*, facileque lethalis referuntur, — ea vel ad *cynanchen laryngeam* (§. 173.), vel ad convulsivos hujus fistulae affectus, reducenda sunt exempla.

Aphonia.

Alalia.

Catar. tracheal. bronchial.

§. 511. Non aliena ab istis (§§. 509. 510.) in *trachea*, et in *bronchiis* contingunt: quae, cum *tussim*, ut princeps symptoma, inducant, ab hac ipsa non sanis aptam, ac morbis aliis, indole quamplurimum diversis, non minus concessam, denominationem habuerunt. Qui vero catarrhus haec loca paulo fortius prehendit, is affinia descriptis (§§. 173. 186. 188.), aut facile in *tracheitidem*, *peripneumoniam* tum *veram*, tum *notham*, abitura, symptomata

mata excitare consuevit. Nunc etenim *febris* manifesta catarrhum tracheae, bronchiorum, comitatur: quae ipsa indolem frequentius *inflammatoriam*, — hinc inde vel *gastricam*, vel et *nervosam*, ab annua constitutione, aegroti habitu, vel causae praegressae ratione, assumit; nunc *febris nulla*, aut certe pauca, hoc, locale quasi, vitium distinguit; ac mitiora sunt catarrhi trachealis, pulmonalis phaenomena. Non rarum est, coryzae, raucedinis symptomata cum istis conjungi; sed in multis modo aspera arteria, aut bronchia affecta sunt: ut in quibus, sub eadem licet membranae mucosae, quam ad nares aut fauces aegrotantes, conditione, diversa tamen symptomata succedunt. Praeter communes scilicet catarrhis vespertinos, levesque horrores, calores fugaces, dolores tum dorsi, tum artuum tensivos, pungentes, lassitudinem, quae sub noctis ingressu cum febre, si haec simul adfuerit, augentur, tempore matutino remittunt, — siccitatis, titillationis ingratae, ardoris, vel tracheae ad tractum, vel in pectoris profundo, sensatio, spiratio plus minus difficilis, ac tussis continua, ab initio maxime, ob siccitatem, molesta imprimis a loquela; forteque

ac profunda inspiratione mox augenda, insurgunt. Si quid primis hujus morbi diebus ex trachea expellitur: aquosum, salsum spumosumque humorem hoc offert, sub impetu tussis majori, striis hinc inde cruentis remistum. Tam vehementer interdum haec tussis urget, ut vomitus vel in illis, quibus alia caeteroquin ad hunc causa non est, nunc simplex aquosus, nunc bile, alimentis remistus, frequenter moveatur; in gravidis non raro abortus, in aliis prolapsus vaginae, aut herniae, vertigines apoplecticae, lacrymationes involuntariae, haemorrhagiae per nares, pulmones, hos motus thoracis feroces, convulsivos, ac vix non suffocantes, sequuntur. Post aliquot, nec certos tamen numero, dies, matutinas imprimis ad horas, jam spissior quodammodo, sed pauca adhucdum, materia, sub tussi minus violenta, facilius educitur. Quod si rectam vivendi rationem observet aegrotus, res in dies in melius convertitur; ac sputa gradatim copiosiora, tenaciora, albescentia, cum magno pectoris emolumento plures per dies, donec iterum decrescant, facillime secedunt; transpiratio aequalis, vaporosa matutinas ad horas subintrat, urinae sedimentum lateritium deponunt, ac pristina valetudo restituitur. Negle-

ctis vero morbi initiis, vel catarrho stimulantibus, ac methodo calefaciente tractato, vel demum frigore incaute, ad pulmones imprimis, admisso, difficultas spirandi, tussis violentia, pectoris ardor internus, ac febris augentur; nec raro, sub fallacissimo catarrhi innocentis aspectu, in plenam discrimine peripneumoniam aegritudo convertitur; ac saepe nimis pulmonis suppuratio, ac phthisis ulcerosa, imprimis apud illos, qui hunc in morbum inclinant, aut praevia in pulmonibus tubercula tulerunt, succedunt.

§. 512. Tum vere, autumno, catarrhi inter infantes, pueros, senes, laxaeque structurae homines, ob tempestatis vicissitudines, quam maxime regnant: sed nullo non tempore, ac imprimis sub atmosphaerae ex calida in frigidam humidamque transitu subitaneo, populares redduntur. Interim, quin tam evidens ubique in ambiente nos aere mutatio praecesserit, interdum catarrhi febriles per provincias divagantur; ex una in alteram serpendo, per integrum vix non orbem passu lento vel celeri, sed ad certam itineris morbosi directionem suscepto, non sine magna latentis contagii suspicione feruntur; ac omnes fere inco- Catar. epidem. influentia.

H 2

las, sine habito aetatis, sexus, conditionis, vitae generis discrimine, infestant. Symptomata *epidemici* hujus catarrhi cum descriptis in genere conveniunt, ac simul omnem membranam mucosam, qua late partes respirationi apertas investit, plus minus affectam testantur; sed celerior, vehementior est febris, ac interdum ipsius catarrhi, decursus, — evidentior per crises cutaneas solutio est. Confestim, ac die vix non eodem, fere omnes habitantes invadunt torpor artuum, dorsi lassitudo, debilitas universalis, vertiginosa capitis obnubilatio, horripilatio vaga, mox horror, plerumque sat validus, calor vehemens, insomnia, in quibusdam deliria; cephalaea, in multis nausea, amaror oris, vomituritio, vomitus, sitis vel ingens, vel pauca, coryza, vehemens sternutatio, lacrymatio, ac rubor oculorum, raucitas dolorque faucium, tussis sicca, in quibusdam sputa sanguini commista, cum pectoris oppressione, dolore hinc inde quasi pleuritico, pulsus frequens, in aliis mollis ac parvus, in aliis magnus et durus; sanguis eductus nunc corio obtectus, nunc eodem privatus; urina sub initio fere cruda, aquosa. Quibus sudor copiosus vel sponte post primam mox diem prorumpit, hi facile

a morbo liberantur; in aliis, remittentibus matutinas ad horas symptomatibus, ad noctem similia ac pridie contingunt, ac saepe tertia, quarta, quintave die, post vehementem horrorem, calorem ardentem, deliria, sudor copiosus, odoris acidi, viscosus excutitur; aut ad labra pustulae efflorescunt; urinae sedimentum lateritium deponunt, ac febris profligatur vix non omnis. Non sic tussis in omnibus cum febre sedatur, sed in pluribus per multas adhuc dies continuat, ac sputa tenacia, glutinosa copiose secedunt. Haec interim non in singulis eodem se modo manifestant: sed levior, ac prorsus sine febre, in istis, — gravior in illis, aegritudo occurrit; nec non pro varia vivendi, medendique ratione, nunc paucis a diebus haec dispellitur, nunc plures per hebdomadas neglecta decurrit. Pro tanta vero symptomatum gravitate, modo pauca morbi lethalitas sub ipso quidem epidemiae decursu apparet; sed plures post menses sat multi, ut vidimus, pulmone suppurati perierunt; et qui vitio pulmonis, vel alio, jam pridem laboraverant, hi utique majora discrimina subibant. Abortus non pauci sub tam communi affectione in civitatibus contingunt.

Inflammatoriam plerumque *catarrhus epidemicus*, ac benignam, ut vocant, naturam observat: sed febris nervosae cum eodem non minus, quam cum catarrho quovis sporadico, aut alio, conjunctae exempla non desunt; et magna interdum huic morbo cum *cynanche maligna*, *ulcerosa* (§§. 175. 296.), aut cum *peripneumonia nervosa* (§. 190.), est affinitas.

Sub eadem catarrhali epidemica aegritudine subinde dolor et ardor ventriculi, intestinorum, cum ventris fluxu, tenesmo, in quibusdam insurgit; et causae ejusdem in viscera magis abdominis, quam pectoris, actionem ostendit.

Tabes pul. pituit. §. 513. Ad *chronicum catarrhum* retulimus affectum, quo, sub muci copiosi in bronchiis secretione, ac sub materiae puriformis screatu, in longum protractis, debilitas, febricula, macies, ac phthiseos pulmonalis quamplurima, quin ulcus pulmonem devastet, symptomata sequuntur (§. 506.). Bronchiorum hic status vix ab illo vaginae apud mulieres fluore albo laborantes, vel urethrae a chronica blennorrhoea affectae, differt: sed ob majorem illorum superficiem, ob muci morbose hic se-

creti abundantiam, ob visceris nobilitatem, tristiores effectus inducit. Hoc scilicet viscus, omnis, qui toto ex corpore redit, cruor, — et, qui vix huic admistus fuit, chylus, allidit. Non mirum hinc videbitur, si pars major principii nutrientis, ut in ipso *diabete* per renes, sub muci albescentis, *subdulcis* aspectu, per amplissimam bronchiorum superficiem aut nimis laxam, aut simul stimulo morboso ad exuberantem secretionem coactam, aufugiat; et sub tussi continua, sub multiplici sputorum conditione, *tabes*, cui debilitas conspicua, febris lenta, sudor nocturnus, dyspnoea, oedema pedum, ut s mptomata et phthisi pulmonali ex ulcere productae communia, accedant, nascatur. Hinc plures, qui ex ulcere pulmonum contabuisse, et mortem traxisse videbantur, aperto cadavere, nec minimum illius vestigium obtulere; nec sputa, quae purulenta in viventibus fuisse quivis jurasset, aliam, quam perversae secretionis, communem cum muco in coryza, in fluore albo, in blennorrhoea secreto, originem habuere. Nec desunt illorum, qui hoc in morbo ex pulmone integro, aut certe ulceribus haud quaquam obsesso, sanguinem rejecerint, ac fixum in aliquo thoracis loco ardorem, dolo-

rem accusaverint, exempla: ex quibus singulis, quam incertae sint phthiseos pulmonalis feliciter sanatae historiae, et quam fidem remedia ad ulcus pulmonum consolidandum laudata mereantur, elucet. Difficilis hinc morbi utriusque diagnosis, eoque certe difficilior dicenda est, quod *puris* a *muco* ubique distinguendi adhucdum nos lateat peritia; quod sub tabis pituitosae provectiori gradu, quod hanc non induxerit, *ulcus accedere*, ac phthisis vera pulmonum adjungi queat. Si quis interim ad phthiseos pulmonalis ulcerosae, quae alibi exponemus, signa attentius respexerit; si longum morbi catarrhalis, sine febre mox conjuncta, in homine vix ad phthisin praedisposito, sed laxae constitutionis, ac aliis forsitan mucosis fluxibus, primarumque viarum incommodis, non ita raro subjecto, decursum consideraverit; si febrim non prius, ac major jam debilitas secuta fuerit, diuturno catarrho accessisse conspexerit; si materiae per tussim rejectae color, pelluciditas, tenacitas, rotunditas, levitas, quantitas a primo jam morbi initio conspicui, diversam a pure, quod parvum ulcus largiri jam posset, indolem ostenderit; si major sub inspiratione profunda libertas et immunitas a tussi subfuerint; si spu-

ta interdum, comparente imprimis alibi dolore rheumatico, quin febris, dyspnoea sequerentur, per menses disparuisse, ac tempore pluvioso, frigido, et catarrhis favente rediisse sint visa; si methodus corroborans aegrotanti conduxerit: tunc morbum non ex ulcere pulmonis, sed ex perversa in bronchiorum membrana mucosa secretione venire, spes magna affulget.

Qui *chronico catarrho* sine tanta pituitae profusione, plerumque senes laxique homines, laborant: hi aut febre immunes, aut modo per vices et post atmosphaerae mutationes manifestas ab eadem correpti, nec maciem conspicuam, nec virium decrementum, ut in tabe pituitosa pulmonum, ostendunt; tenacem, in filos ductilem, ac fuso quasi vitro consimilem pituitam cum tussi, praeeunte sat miti dyspnoea, matutinas ad horas expectorant; hoc facto, liberius respirant, ac plures per dies, interdum per menses, imprimis hibernos, similia patiuntur; sub coelo sereno calidoque valetudinem recuperant, ac saepe aetatem provectam sine aliis incommodis attingunt. Nec semper pulmo, sed pharynx interdum, aut aspera cum larynge arteria, catarrhi hujus chronici sedem constituunt: ac primo in ca- Catar. chr.

su, screatu pituitae copiosae matutino, — in altero, tussi, sub dyspnoea moderata, sat facili, ac sputis globosis ac viscidis, interdum erysipelate, aut herpete, quo pridem laboraverant, ad cutem redeunte, sine mora liberantur. Non rarum est interim, homines a chronico catarrho vexatos, ac flaccidis pulmonibus instructos, fortiori sub accessu, *peripneumoniae*, quam *notham* vocavimus (§. 188.), pericula incurrere; ac ob muci non minus visciditatem, quam copia pulmones obruentem, et pituitae tenacis expectorandae impotentiam, a *catarrho*, quem *suffocatorium* ex effectu denominant, brevi temporis spatio, strangulatorum adinstar, perire.

Causae. §. 514. Causae catarrhi tum generales, tum speciales, recensendae nunc veniunt. Quaecunque scilicet membranam, quae vias respirationi dicatas obducit, pituitariam, stimulo ad majorem fortemque inflammationem non protinus sufficiente afficiunt, affluxum sanguinis haec ad loca adaugent, secretionem immutant, pervertunt: ea producendi catarrhi vim possident. Frequentissima ex istis est materiae, quae per cutem expellenda fuisset, per frigus repentine admissum retentio. Haec si ad par-

tes musculosas, periostium, ligamenta, vel ad viscera feratur, *rheuma*, — ad mollem, qua mucus, nares, fauces, tracheam, bronchia obliniens secernitur, membranam delata, *catarrhos* producit. Qua ratione id faciat, id satis obscurum est; et quod magis difficultatem adauget, est quod rarius ex corporis *totius*, quam ex *partis* solitariae, refrigerio catarrhus oriatur. Mephitim, quam pulmo, — hanc certe cutis non spirat; sed aliud, incognitum principium, quod excerni impeditum, quocunque feratur, irritationem inducat pro parte irritata diversam, transpirationis materiae inesse, communissimi effectus testantur. Forsitan quae ad omnem corporis superficiem simul retinetur: ea, ob copiam, per alia mox organa, per renes potissimum, nec raro per tubum intestinalem, promptius, ac pauca, quam partis unius refrigerium cohibuit, eliminatur materia. Nec mirum est, si destinata per cutem externam difflari, — sed ab eadem repulsa, internae transpirationis affinia, laxiora, ac simul sensibilissima ad organa facilius, quam alias ad partes, ferantur principia; — vel, si illa ipsa, frigidioris ab aurae attactu occlusa, irritata, quam exhalare debuissent, sinu proprio stimulantem retineant

foveantque materiam: qua scilicet causa, adaucto humorum affluxu, exhalantium vasorum manifestius stillicidium, folliculorum mucosorum infarctus, phlogosis, mutata secretio, plenitudinis, ardoris sensus, ac singula catarrhi, seu inflammationis superficialis et quasi erysipelaceae, symptomata, sine culpa praevii in humoribus vitii, sibi mutuo succedunt. Si mitior est phlogosis: tunc, febri excitandae impar, localem modo, brevique temporis spatio absolvendam affectionem producit; si fortior est stimulus, aut major sensibilitas, vel praevia totius, aut partis, longo sermone, clamore aestuantis, ad phlogosin dispositio: tunc membranae mucosae phlegmonosa inflammatio, cum symptomatibus et exitu, pro partis affectae varietate, diversis, accenditur.

Sub hac igitur materiae transpirabilis retentae, nec alias per vias sat prompte excretae noxa, quaecunque aut majorem, ac par est, humorum ad cutem affluxum excitant; — aut morbosam hujus organi sensibilitatem inducunt: — quaecunque membranam narium, faucium, tracheae, bronchiorum, mucosam ad suscipiendam, retinendam stimulantem materiam praeparant: ea partes praedictas ad catarrhos quam maxime disponunt. Hinc immo-

dicus hypocausti calor, ac succedens huic frigus atmosphaerae repentinum, — hinc partis corporis unius prae altera, vel camini ad ignem, vel solis ad radios, vel fotu vestium nimis solicito, vel continuato exercitio inducta calefactio, ac subsequens illius ab aura frigidiori perflatus, — hinc vestium hibernarum ad inconstantes veris tepores praecox depositio, aut aestivi, levioris amictus protractus in serum autumnum usus, — hinc anxia, nec tamen ubique possibilis, aurae liberioris fuga, ac certa quasi hominum literatorum, effeminatorum *aerophobia*, balneorum calidorum, sudoriferorum, eorumque, quibus cutis robur infringitur, sensibilitas augetur, abusus, — hinc frequens catarrhalis affectionis ad partem eandem reditus, ac inducta hic loci, cum sensibilitate morbosa, laxitas, — hinc forsitan congenita instrumentorum respirationi dicatorum imbecillitas, ad provocandos catarrhos praecipue disponit.

Sed et alia existere videntur, quae vel per aerem inspiratum sub quocunque caloris gradu admota, vel ab eodem ex pulmonibus non satis eliminata, membranam pituitosam non aliter, ac transpirationis retropressae materia, afficiant. Vapore sulphuris, arsenici, licet

pauco, per atmosphaeram diffuso, vel fumo, aut re quavis subtili, irritante per aerem dispersis, ac pulmonibus incaute susceptis, mox fortis in sensili membrana tracheae, bronchiorum, stimulus, et catarrhi breviora, vel longiora symptomata succedunt. Saepe sub aere nebuloso, quin hic frigore notabili offendat, catarrhi, vix non omnes, vel ob latentem in hoc, subfoetido interdum, atmosphaerae lixivio irritantem materiam, vel quod illud ipsum ab aqua jam nimis saturatum exhalatos pulmonibus vapores minus prompte suscipiat, vel quod humidum copiosius cum aere inspiratum membranam bronchiorum mucosam continuo relaxet, prehendunt. An specificum, quod catarrhos apud homines subinde inducat, *contagium* existat, dubitare liceret; sed illius, quod morbillos, variolas, scarlatinam evolvit, manifesta in membranam narium, faucium, bronchiorum mucosam actio, ac celerrima catarrhorum sub diversa atmosphaerae conditione per familias eodem sub tecto habitantes expansio, nec non ozaenae virulentae inter equos contagiosa natura, verisimile hoc reddunt.

Nec rarum est, ab acri, quocunque a partibus externis, internis, respirationis ad vias

conjecto, catarrhales affectus oriri; ac frequentia ex ulcere, impetigine quacunque antiquis, blennorrhoea, sudore pedum, axillarum incaute tractatis, a rheumate, erysipelate, metastasi has ad partes aliunde conversis, catarrhorum exempla habentur.

Ex ipso adeo *consensu*, abdominali imprimis, non modo tusses, sed ipsos catarrhos oriri, experientia confirmat. Nec certe, cum et oculos (§. 152.), et fauces (§. 171.), et ipsos pulmones (§. 189.), hac a causa non raro incendi sciamus; cum tantam pituitae sub tussi ferina, cujus saepe in abdomine origo est, copiam in pectore secerni videamus; mirabimur, sensilissimam bronchiorum superficiem internam a nervis ventriculi, intestinorum, per bilem acriorem, saburras corruptas, aut per vermes, continuo irritatis, similia experiri, aut longas vanasque per tusses ad phlogosin ac morbosas secretiones incitari. Hinc ratio summae interdum virtutis emeticorum, purgantium in catarrhis, praeprimis epidemicis, cum gastrica febre manifeste conjunctis, atque adeo spontaneae, qua non pauci catarrhi solvuntur, diarrhoeae, elucet; quin igitur, cum summo aegrotantium damno, mox quamvis aut oris amaritiem, aut linguae spurcitiem,

aut nauseam, vomituritionem, vel ipsum adeo vomitum, utpote prorsus in multis symptomatica, pro sufficienti emeticorum indicatione habeamus (§§. 186. 189.). Enarratae vix causae in membranam mucosam, nunc, qua late per has vias expanditur, omnem, nunc modo in partem illius, operantur.

Caus. special. Coryzae.

Coryzam tamen (§. 507.), capitis ipsius, pedumque, apud teneros infantes frequentissima, refrigeratio potissimum inducit. Facilius haec in illis, qui nimiis caput integumentis fovent, succedit. Non raro acria quaecunque ad nares, utpote declive, semperque pervium stimulis externis muci colatorium, feruntur. Ab acri arthritico ad nervos narium ac linguae deposito, et gustus, et odoratus in viro jacturam, ut nec salis ammoniaci volatilis penetrantissimum odorem distingueret, sed modo aliquem ab illo stimulum accusaret, observavimus. Singularis plane *virus venerei* in membranam faucium nariumque mucosam est nisus, et frequens abhinc *ozaenae*, his partibus facile funestae, occasio. *Morbillosum* praecipue coryza praecedit, comitatur contagium; atque ipsae *variolae* interdum hoc signo incedunt; vel ipsas abscessuli nares infestant, exulcerant, vel prorsus, ut vidimus, obliterant.

rant. *Scarlatinae* malignae furores in fauces, cava narium, jam alibi (§. 296.) adduximus. Nec vobis *leprosi* virus, in nares praecipue ruentis, tristissimi effectus (§. 455.) ignoti sunt. *Erysipelas* (§. 281.), et ipsa *tinea faciei* (§. 447.) non raro internam narium membranam infestant: ac sicut nares infantibus neonatis copiosius stillant, ita *dentitionis* imprimis sub opere coryza symptomatica huic aetati familiaris, et abundans seri mucique nasalis secretio est. Non raro dentes, alveoli maxillae superioris cariosi, istius ad antrum phlogosin, secretiones morbosas, et ulcera inducunt. Ictus, violentia quaevis ad nares, ad sinus maxillares, frontales, — vel et insecta his in cavis recepta, evoluta, similes in aliis effectus agnoscunt. Vel ipse *Nicotianae tabaci* pulvis, qui saepe rebus non parum suspectis et acribus commistus ad nares ducitur, istarum superficiem interdum aggreditur, exulcerat, ac sensum odoris non parum in multis obtundit, aut prorsus abolet. Nec minus *polypus*, excrescentia fungosa tum narium ipsarum, tum sinuum maxillarium, frontalium, irritando, comprimendo, coryzae symptomata inducunt, vel forsitan violenter extracta, ad ulcera vel cariem narium contribuunt. Chro-

nicus, a *calculo* ad nasi cavum haerente catarrhus describitur: in aliis juncta cum laxitate membranae mucosae sensibilitas major, aut angustior narium conformatio, ad coryzas habituales disponere videntur.

Branchi. Praeter generales catarrhi, fauces, laryngem aut asperam arteriam occupantis, causas, aliae commemorandae hic veniunt. Ipsis quidem *raucedinis*, seu *branchi* (§. 509.), difficillimae saepe curationis morbi, causa est multiplex: ac illius non minus, quam *aphoniae*, frequens longinquis in partibus, in pulmonibus, ipso in utero, ac imprimis in abdomine origo est. Insigne in vocis organon nervi *recurrentes* potissimum, imperium exercent. A scarabaeo vivo, ab infante deglutito, mox raucitas observata est. *Aphoniae* a vermibus inductae exempla tum aliis, tum nobis ipsis oblata sunt; atque alibi (§. 217.), eandem *peritonitidis puerperalis* non insolitum phaenomenon sistere, retulimus. Ab injectione adstringente, post abdominis paracentesin, ventris in cavum instituta, — ab inflammatione pericardii, quo loco plures, ex *recurrentibus*, ramulos nervosos accipit, aphoniam, dysphagiam, et mira vocis nunc in acutissimam, nunc in profundam, mutatae phaenomena

alii notarunt. A nervo *recurrente* aut lateris unius, aut utriusque, sub experimento in animalibus capto, — vel in homine, sub bronchocelis operatione, vel sub vulnere juguli, discisso, aut raucitas insanabilis, aut perfecta vocis extinctio, insequitur. Vix morbus est gravior, qui vocem aegrotantis non valide afficiat; ac, ipsa quantum pubertas ac prima *seminis* secretio apud pueros vocis organon immutet, est nemo qui ignoret.

Sed cum toties, longinquas ad causas, vocis aliter aliterque instrumenta respondeant: frequentius tamen ad haec ipsa, ad fauces, laryngem, raucedinis causam haerere, experientia confirmat. Sunt, quibus per vitam vox clara, sonora recusetur, et qui perpetuam, sine morbo, loquendo raucedinem prodant. Potissimam vero istius causam sistunt, muci blandioris, laryngem ac fauces oblinientis, defectus, aut major, quam par est, copia, aut excedens tenacitas, aut a pulvere in tracheam illapso impuritas; membranae ipsius mucosae laxitas, flacciditas; istius, ac folliculorum, glandularum intumescentia, inaequalitas, phlogosis, varicositas; exanthema, impetigo, erosio vel ulcus ad epiglottidis, laryngis internam superficiem; cartilaginum, quae laryngem con-

stituunt, rigiditas fere ossea, immobilitas, fissio, fractura, compressio; depositio materiae rheumaticae, arthriticae, calcariae, tophaceae, metastasis; spasmodica, paralytica, musculorum laryngis affectio. Caeterum, quae alios catarrhos inducunt, imprimis susceptum post cantus, exercitia oratoria, vel longas vociferationes, ex vento gelido, contrario, ex potu glaciali, corpori aestuanti ingesto, refrigerium raucedinem excitare valebunt. Qui vini potu vel maxime sunt dediti, vix non perpetua raucedine laborant.

Cat. trach. bronch. Ab istis vix differunt causae, quae *tracheae, bronchiorumque catarrhum*, tam acutum (§§. 511. 512.), quam chronicum (§. 513.), progenerant, ac omnis ex loco, in quem illae agunt, est diversitas. Ipsa quidem *tussis*, quae principalem hic ludere scenam videtur, commune multis, ut ipsi catarrho, affectibus *symptoma*, *non ipse morbus est*; totiesque oritur (quod in genere monendum hic ducimus), ac stimulus quicunque aut intimus, aut vicinus, aut dissita ex parte veniens, vel in diaphragma, vel in pulmones ipsorumque vesiculas, vel in bronchia, vel in asperam arteriam, vel in laryngem, harumque partium nervos convertitur. Frequen-

tissima tussis causa est membranae tracheae, bronchiorum internae, sensilissimae, irritatio. Quam acerba non thoracis universi convulsio ex aquae innocentis guttula, nec oculis quidem molesta, per glottidem delapsa, mox oritur! Atqui cum in pulmonum substantia, vel bronchiorum in cavis, similia contingunt, et a corpore peregrino per tracheam pulmonibus adacto, a calculo hic genito, ab inspiratis longo tempore ac bronchiali cum glutine in unum concretis, diversae indolis, materiis pulverulentis per atmosphaeram volitantibus, — aut a polypis ex lymphatico coagulo in bronchiis arteriosi ramosique sub vasis fallaci aspectu, formatis, — a bronchialium glandularum, folliculorum infarctu, a tuberculis, vomica, scirrho, — aut ab aere, aquis, cruore, puriformi, purulenta materia in celluloso pulmonum contextu collectis, — a vasculis istius varicosis, aut quascunque ob causas a sanguine praeter modum extensis, — ab irritante vapore cum aere in pulmones attracto, — a materia sudoris, a metastasi, ab exanthemate, impetigine, vel acri quocunque ad pulmones conjectis, stimulus admovetur; — cum partes pulmonibus vicinae, pleura, mediastinum, pericardium, cor ipsum, vasa majora, oesopha-

gus, diaphragma, hepar, ventriculus, lien, inflammatione, tumore quocunque, aneurysmatico, steatomatoso, scirrhoso, aut ulcere laborant, cum in cavo thoracis fluidum quodcunque colligitur; aut ipse thorax, morbosa ossium structura deformis, luxatione, fractura, carie costarum, vulnere, suis in motibus impeditus est, — cum longinqua nervorum cum illis pulmonum, tracheae, bronchiorum, affinitate junctorum irritatio, prout de *branchi* origine jam diximus, succedit, — his innumeris in casibus mox tussis nunc sicca, nunc humida, nunc primaria, nunc secundaria, generatur. In catarrho pulmonum, ea ipsa membranae mucosae, quam descripsimus, affectio, tussis molestias inducit. Post *chronicos* catarrhos, ac post ipsam, quam *pituitosam* vocavimus, pulmonum tabem, flacciditas hujus visceris conspicua per sectiones pathologicas detecta fuit. Haec *effectus* non minus, quam *causa*, hujus morbi esse potest; nec certe sola laxitas, nisi stimulus localis, quem ulcus antiquum, impetigo praepostere sanata, fluor albus, haemorrhoides, blennorrhoea, sudor pedum, axillarum, etc. incaute suppressa, non raro suppeditant, accedat, qui stimulus secretionem morbosam hic loci tum augeat, tum

quodammodo pervertat, sufficere videtur.

§. 515. Ex illis, quae (§§. 507. — 514.) dicta sunt, *prognosis* catarrhi jam satis elucet. *Narium fauciumque catarrhus* raro, nisi morbi alterius symptoma constituat, aut major inflammatio, suppuratio, accedant, periculum inducit. Aliquando tamen, post diuturnam ac molestam *coryzam*, ipsius cerebri affecti symptomata sequuntur; nec ita pridem conspeximus virum, cui a narium catarrho, per duos fere menses protracto, vehemente obscuritas visus, aurium susurrus, loquelae difficultas, circuli calvariam cingentis sensus, tremor maxillae cum epileptico insultu sat frequente, ac cruris manusque, e latere sinistro, debilitas conspicua, — quin alia istorum causa apparuerit, non sine aquae in cerebri ventriculis collectae metu, successerant. Nata ex causis virulentis *ozaena*, perdifficilis, ac arte saepe major morbus est. Neglectis, aut irritatis a pulvere tabaci, aliisque, narium ulceribus, caro fungosa, nunc mollis, alba, vel rubra, sed expers doloris (sarcoma narium), — nunc livida dolensque, in *cancrum* degenerans, — nunc in longum, ut e naribus, vel anterius, vel in fauces posterius, propen- Prognosis.

dens, extensi, *polyposam* naturam assumens, nascitur. *Raucitas*, ut morbus, periculum vix affert; ut signum, non raro exitialis observatur. *Catarrhus bronchiorum*, nisi male tractatus, aut in illis, qui tuberculis pulmonum, ac certa in phthisin praedispositione laborant, plerumque sine noxa incedit. Periculosior est ille, quem dyspnoea, calor, et febris comitantur: ac milleni, qui haec flocci penderunt, inflammatione pulmonum correpti perierunt; aut, tuberculis hoc in viscere relictis, futuras ad phthises praeparati fuerunt. Catarrhus in longum protractus, licet febris deesse videatur, nihilominus suspectus est, ac transitum pituitosam pulmonum in tabem minatur. Haec ipsa, minora quidem, ac phthisis ulcerosa, discrimina agnoscit: sed facile aut in istam, — aut, sputis derepente suppressis, in spuriam peripneumoniam convertitur.

Cura. §. 516. Sine Medici auxilio quamplurimi a catarrhis, vel, tempore brevissimo, per largos spontaneos sudores, — vel, longiorem ac inaequalem post moram, per pituitae densioris, aliquando striis sanguineis remistae, copiosae, ex parte affecta secessum, — vel denique per blandas diarrhoeas sub fine morbi

succedentes, liberantur. Hinc in simplici, nec febre, nec dolore fixo, vel dyspnoea stipato catarrho, res ipsi naturae committi, ac illis, quae cutaneam transpirationem intercipiant, aut stimulum localem adaugeant, solicite evitatis, tenuiori sub victu, potuque tepido, tempus, quo sponte solvatur catarrhus, exspectari sine artis quovis alio conamine potest. Sunt adeo, qui, loco potus tepidi, diapnoici, ad frigidae, ipsiusque glaciei ad usum in catarrhis, non certe ob aliam, quam quod saepe haec ipsa transpirationem externam promoveant, ac phlogosin localem incipientem hinc inde dispellant, cum successu confugerint.

Sed, quotiescunque febris, aut gravius symptoma catarrhum comitatur, habito ad indolem istius, ad morbi causam, ad partem affectam, ad habitum aegroti, et ad anni constitutionem respectu, artis sine mora adhibendae necessitas urget. Rarum est, *coryzam* tam violentis symptomatibus, aut febre conspicua incedere: sed interdum haec utique subintrant; atque inflammationis ad nares, ad sinus frontales, maxillares, signa et abscessus metum futuri manifestant. Hoc in casu videndum est, quae febris phlogosin localem comitetur; ac si indolem vere *inflammatoriam*

agnoscat, ad regulas jam traditas (§§. 46. 62. 71. 95, 112. 120.), — in casu vero febris *nervosae*, ad principia exposita (§§. 94. — 96.), tractanda est. Vapor aquae vel solius, vel cum aceto remistae, naribus, nisi penitus obstructis, attractus, — hoc vero in casu, ac in illo phlogosis ad fauces extensae, balneum oris ex lacte tepido, malvae decocto, praeter alia potissimum conducunt. Devicta localis inflammationis formidine, morbus sibi ipsi, prout diximus, committendus est. Si forsitan tenacitas pituitae excretioni resistat, tunc vaporis, aut mannae in aqua solutae, per nares attractio hanc ipsam solicitat. *Sternutatoria* aliquando hic opem praestiterunt, — sed ob incertam ac facile justo majorem actionem, non satis arrident, medicamina.

Jam facto ad nares internas, vel ad sinus frontales, maxillares, abscessu, hic ipse, ne ossa subjecta corrodat, quam prompte fieri id potest, Chirurgiae ad leges, pure contento liberandus, vel materia purulenta, ichorosa sinu frontali, maxillari inclusa, educenda est. Perforatio sinus frontalis mature et caute suscepta, ratione et experientia fundatur. Pus, in antro maxillari detentum, nunc dente mo-

lari, qui hunc ipsum attingat, uno vel altero, imprimis carie praesente, extracto, et sectis, quae antrum investiunt, membranis, forsitan adhuc integris, — nunc, vel ad alveorum radicem, vel ipsas ad genas, vel palati ad fornicem, loco scilicet maxillae magis prominente, inciso, educitur. Ossis maxillae cum dentibus tribus a carie affectae portionem sat magnam separari curavimus: quo facto, aegrota liquores assumptos ex ore in antrum, et ex isto per narem cum impetu projicere per jocum solebat, et tandem hoc a vitio perfecte convaluit. Sed ostium, quod ex antro ad nasi cavum in sanis patet, frequenter a praesente inflammatione obturatur; nec facile, ut aliqui proponunt, injectio ipsas per nares haec in antra apud omnes perficitur. Quo loco sinus maxillaris morbose cum oris cavo communicat, eo ne ciborum, sub esu, portio penetret, cavendum est. Si ulcus cum carie, vel carne fungosa, hoc in secessu nascatur, haec artis chirurgicae auxilio curentur oportet. Quae, ex causis virulentis, ipsis in naribus *ozaena* se prodit: ea quantocyus internis, virulentiae specifice oppositis, impugnanda, et simul externis remediis solicite tractanda est. Inter ista, mercurii corrosivi diluta solutio;

ac tandem suffimenta, potissimam hic laudem merentur.

Ad *branchum catarrhalem* quod spectat, is eadem, ac cynanche hujus indolis, ratione (§. 178.) percurandus; — ac si forte phlogosis intensior accedat, ut mitior cynanche *laryngea* (§. 179.) tractandus est. Vapores aquosi hic iterum egregie conducunt, et collectam ad laryngem pituitam resolvunt, rejectionem facilitant. Quas olim syrupo de *erysimo* virtutes in raucedine tribuerunt, — hae non alio, quam caetera, quae fauces lubrefaciunt, obducunt, et ab acri sero quodammodo defendunt, fundamento nituntur. Linimentum volatile cum tinctura cantharidum (N. LXII.) laryngis regioni illitum, — aut vesicans emplastrum huic ipsi impositum, in casu latentis rheumaticae, aut alterius, acredinis conveniunt.

In *catarrho bronchiali*, ut in caeteris speciebus, — sed, ob majorem pulmonum nobilitatem, scrupulosius, jam traditis generalibus praeceptis inhaerendum est. Humanitati non parum exitiosa fuit vulgaris, ac si venaesectio in catarrho ubique noceret, opinio. Haec quidem in casu febris catarrhum comitantis *nervosae*, aut *gastricae*, experientia plerumque fundata est; ac si vires deesse vi-

deantur, aut laxitas pulmonum constituat habitualis causam catarrhi, subministrata venaesectio catarrhum, dyspnoeam augere, vel ad pulmonis tubercula aegrotum disponere valebit: sed frequentius, in juniori praesertim floridaque aetate, inflammatoria catarrhi febrilis est indoles; et omissa cruoris, fortiori sub malo, detractio, aut calefaciens adhibita methodus, aegrotantes in peripneumoniam, haemoptysin, aut et phthisin praecipitant. Vix interim tanta hic urget, ac alibi, sanguinis copiosius emittendi necessitas; nec facile *catarrhus*, ut vera pulmonum inflammatio, per solam superatur lanceolam: sed certe naturae vires, certumque tempus, ut in *narium*, — sic *bronchiorum* in catarrho requiruntur; sub quibus stagnans in folliculis mucosis pituita, mobilitatem, expelli ut possit, adipisci, vel stimulus a pectore revelli, ac impetus humorum a pulmonibus in cutem derivari, aut forsitan illud ipsum, quod pulmones irritabat, per cutem sub aequali blandoque sudore separari queat.

Quidquod non raro, leviori ac recente sub malo, vel et in ipso *catarrho epidemico*, diaphoresis per haustum salinum pulveremque *Doweri*, aut refractas tartari emetici doses, per

potus tepidos ex floribus sambuci et ex malva, vel thapso verbasco, vel hordeo paratos, promota, — aut vapor aquae per fistulam ad pulmones aliquoties in die attractus, ad bronchiorum catarrhum sufficiant! Vel et frigida epota apud alios suffecit, ac sua, per stomachum, pulmonum, aut cutis in nervos actione stimulum a bronchiis abegit, mutavit, ac breviori temporis intervallo, contradicente scholarum theoria, catarrhum dissipavit.

Sed maximas hoc in morbo laudes remediis, quae *bechica*, *pectoralia* dixerunt, tribuendas esse crediderunt, qui specificam his ipsis in pulmones virtutem adscribere nequidquam dubitaverant. Haec inter medicamina, tum illa, quae blanda mucilagine instructa sunt, ac similis farinae syrupi, vel et pinguia, oleosa, — tum contraria his ipsis stimulantia, ex squilla marina, oximele imprimis scillitico, ex gummi-ferulaceis, gummi ammoniaco, ex kermete minerali, aliisque, numerata fuerunt. Haec iterum theoria, neglecto casuum, sub quibus haec profuisse videbantur, accuratiore examine, quamplurimis damnosa evasit: et cum a pinguibus oleosis persaepe ventriculus apud illos laederetur; apud istos, praesente jam phlogosi, ex novo stimulo admoto, non ali-

ter, ac de ipsa peripneumonia monuimus (§ 198.), inflammatio membranae mucosae bronchiorum non parum augebatur. Saepe istius, a membranae, quae fauces obducit, affectione descendit, et a dulci mucilagine vel oleo sedatur irritatio: vel quae nauseam, ut squilla, kermes, emetica, inducunt, per consensum ventriculi vel pectoris in nervos, vel in cutem operantur, non virtute specifica pectoris pituitam incidunt, resolvunt; sed saepe ob stimulum, quem nimis jam augent, puriformis copiam liquoris in bronchiis augere, et expectorationem supprimere cernuntur.

Varia hinc et hoc in catarrho medendi, atque nunc debilitans, nunc excitans, pro febris, causarum, aegroti habitu, diversa est ratio: Vomitorium interdum, sub certa inflammationis verae in bronchiis absentia, sub morbi cum saburris complicatione, sub pituitae collectae copia, tenacitate, vel debilitate, quam ut expelli haec posset, majori, sub tussi habituali, ac sub ipsa pulmonum tabe pituitosa, egregie conducet: sed tutior plerumque in catarrho aucto, praemissis, quae ob febrem, aut ob localem affectionem requiruntur, auxiliis, est haustus salini cum refractis tartari emetici, aut vini antimoniati dosibus, usus; nec

raro tussis nocturnae cum fructu per opium sopitur ferocia.

Sub *tussi diuturna*, quae senes, laxosque homines divexat, antimonialia non minus, quam polygalae infusum amarae, gummi ammoniacum aceto scillitico solutum, — si acre herpeticum, vel aliud subesse videatur; vesicans, vel ulcus artificiale, potissimum conducunt. Similia in *tabe pituitosa pulmonum*, sed simul roborantia ex cortice parata, victusque nutriens, equitatio, itinera maritima, vel sub coelo sereno ac altioribus in locis instituta, — interdum, ut diximus, emeticum, fumigationes aromaticae, indicantur. Si *periodica* catarrhi natura, aliaque, eundem ad *intermittentium* familiam spectare docuerint: ex cortice, ut in istis, porrecto, medela est.

ORD.

ORD. II. GEN. II.

MEDORRHOEA.

§. 517. Consideratis membranae mucosae, vias aeri hauriendo dicatas obducentis *catarrhosis* affectibus (§§. 504. 512.), ad eos, qui, non absimili mechanismo, pudendorum mucosa intimaque velamina frequenter prehendunt, et *Medorrhoeae*, seu *fluxus pudendorum*, generali sub nomine compellari merentur, descendimus. Transitio.

§. 518. Est vero *medorrhoea*, vel seri, muci, vel puriformis praesertim, sanguinolentae interdum, materiae, ex verendis morbosa, et cum variis, vel ex phlogosi praesente, vel ex partis impedimento, vel ex humoris jactura, vel ex lege consensus oriundis symptomatibus incedens, distillatio. Definitio.

Var. spec. §. 519. Varias profluviorum hoc genus, (§. 517.), et quas scholae passim illuc diverso sub nomine demandant, species agnoscit. Vel enim sexus *virilis* nunc ex glande, ejusdem viciniis, nunc ex ano, mucum, puriformem humorem, praeter ordinem naturae eructat; — vel sexus *sequior* nunc dictis ex viis et illi communibus, nunc ex sinu, labiis genitalium, nunc ex vagina, nunc ex utero, pituitosum liquorem foede profundit; — vel haec ipsa ex causis diversis (§. 532.) propullulans aegritudo nunc celeri, nunc lento decursu absolvitur; atque obistas, accidentales certe magis, quam ob constantes validasque rationes, ut mala inter se distincta spectari, atque nunc *gonorrhoeae*, *blennorrhoeae*, vel acutae, vel chronicae, nunc *fluoris albi*, *leucorrhoeae*, nunc *haemorrhoidum albarum* denominatione aut falsa, aut morbi sedem, materiae excretae indolem, haud satis exprimente, venire solebant. Ut rectius in hisce procedamus, hunc morbum distinguemus ratione loci, ex quo scaturit, in *internam*, scilicet urethrae, vaginae, ac recti intestini, — in *externam*, ut puta, glandis apud viros, — apud feminas, labiorum, aut sinus vulvae, — ratione causae, in *primariam*, mechanicam, phlogisticam, atonicam, contagio-

sam, — in *secundariam*, metastaticam, *criticam*, verminosam, gastricam, calculosam — in *simplicem*, et in *complicatam*, — in *acutam* denique, seu brevioris potius intervalli, — et in *chronicam*, *habitualem* medorrhoeam.

§. 520. Hae, unius ejusdemque morbi differentiae, illam symptomatum inducunt, ac fere protinus *localem*, — nunc magis extensam, ac febrilem interdum, symptomaticam scilicet, affectionem constituunt. Ea nempe, quae urethram, quae cavum uteri, vaginam, sinum muliebrem, anum, investit dives nervis, vasculis, ac folliculis mucosis membrana, glandulae quae prostatam constituunt, quae penis ad coronam, ad vulvae labia, subtili velamento contectae, jacent, a stimulo quocunque affectae, non aliter, ac similis ad nares, fauces, laryngem, tracheam, bronchia haerens membrana, irritantur, ac in phlogosin, *erysipelaceae* plerumque, *phlegmonosae* interdum naturae, rapiuntur. Sed juvat potiora ex istis, quo scilicet ordine incedant, possibili brevitate exponere. Symptomata.

§. 521. Ac primo quidem de *urethrae*, utrique sexui communis, apud viros longioris ma- Medorrh. urethrae.

gisque incurvae, apud feminas amplioris, brevioris, nec recto intestino, ut in illis, sed vaginae appositae, *blennorrhoea*, seu *fluxu mucoso* (*medorrhoea urethrali acuta* seu brevi) sermonem faciemus. Apud *feminas*, medorrhoeae haec species *urethralis*, per *consensum* fere magis, quam ob propriam urethrae hoc in sexu phlogosin, oriri videtur.

Hic morbus, eo quod frequentius ab impuro concubitu, quam aliis ex causis (§. 533.), oriatur, a scholis plerumque sub eodem, ac ipsa *syphilis*, tractatu exponi, et a plurimis cum eadem sine tanto, ut credimus, experientiae fundamento, et a multis cum certo aegrotantium discrimine, confundi consuevit. Si quis interim consideret, *medorrhoeam urethralem* quocunque ex stimulo huic fistulae illato originem agnoscere, admissa virus syphilitici in illa producenda potestate, fatebitur is, hanc urethrae affectionem multarum causarum effectum esse. Nec minus Veteres, qui, liquidum hoc in morbo per urethram distillans pro *semine corrupto* declarantes, hunc ipsum *gonorrhoeam* dixere, aut, epitheto *virulentae* superaddito, ab illa, quae benigna sit, distinguere voluere, veritatis a tramite aberrarunt.

Eadem hoc in morbo, quam in *coryza*

(§. 508.), — sed ad ambitum in viris certe minorem, et ob majorem urethrae sensibilitatem, angustiam, positionem diversam, ob necessarium urinae per istam decursum, fortiora plerumque symptomata, pro sexus, causarum, constitutionis, diuturnitatis differentia, diversa, et certa per stadia non inepte dividenda, se offerunt.

Ac primo quidem, vel stimulo mechanico, locali, vel delata, alia ex parte, ad urethram irritante materia, vel contagio, mulieris infectae ex sinu, nunc paucas ante horas, — frequentius tres, quatuorve post dies, — nunc post hebdomadem, — rarissime, si unquam, multo tardius, suscepto, nascitur, hoc ultimo in casu, ad partem urethraem anteriorem atque infimam, in alio, ad aliam, pruritus, titillatio, genitalium caeterorum inguinumque consensus, ac fere major in Venerem infaustam proclivitas. Succedit citius, tardiusve tensionis, caloris, ardoris primum moderati, — ac urinae, licet paucae, ad sui excretionem frequentius stimulantis sensatio. In viris, membri spontaneae, nocturnae imprimis, et ingratae erectiones, cum aliquo labiorum urethrae rubore, tumore, pruritu super glande extenso, — in feminis, urethrae vaginaeque Stad. invas

extremas ad oras, ad lacunas mucosas, phlogosis, per labiorum vulvae superficiem et commissuram extensa, — in utrisque, post urinam expulsam, ardores majores novaeque mictionis necessitas sequuntur. Hoc sub statu, secunda tertiave die, ex urethra plerumque humoris mucosi, puriformis, albescentis, guttulae modo paucae, copia, tenuitate et acredine, quo major est irritatio, plerumque augendae, ac lintea flaviusculo colore tincturae, distillant.

In quibusdam vix aliquid, praeter unicam puriformis materiae guttulam in ore urethrae haerentem, comparet; ac leviori sub causa malum, hoc solo jam stadio contentum, post paucos modo dies absolvitur. In aliis, non multis, majori scilicet morbi sub impetu, nec primo, nec alio in stadio secretio in urethra augetur; sed in sola istius inflammatione, eâque ob majorem violentiam *sicca*, aegritudo consistit.

Stad. infl. Ardore sub mingendo, ac nixu in expellenda vel pauca urina crescentibus, *stadium secundum*, tertiam plerumque, vel quartam ad diem, ordi-tur. Sub illis scilicet symptomatibus, continuo adauctis, os urethrae magis magisque rubet, rigetque; dolor saepe per omnem urethrae lon-

gitudinem ad perinaeum extenditur, ab attactu, anteriori imprimis parte, *navicularem* ad *fossam* increscit. Glans penis, aut feminei labra sinusque pudendi, rubent, lucentque; penis ipse calet, ac vel minime erectus, volumine augetur, aut plurimum retrahitur; cavum urethrae angustatur, nec lotium, nunc magis tinctum, aequali, indiviso, recto, plenoque rivo effluere sinit; erectiones frequentes, dolentes, imprimis ad noctem, dorsoque decumbentibus, succedunt: sub quibus urinae excretio ad parturientis quasi mulieris nixus ac tormenta aegrotum cogit. Pollutiones, sub his membris virilis tensionibus violentis, spasmodicis, sub somno contingunt; aut, a vigili, voluptatis expertes et miserias aucturae, subinde tentantur. Jam vero major humoris puriformis quantitas per urethram continuo, sed praecipue matutinas ad horas, profunditur: qui humor flavas potissimum, atque subvirides, pertinaces in linteis maculas relinquit; ac saepe cum sanguine, per strias, aut intime remistus, secedit, aliquando totum per morbum humor effluens colorem album retinere observatur. Quo major phlogosis, et, quae hoc mali sub impetu accedit, febris est; eo tenuior, magisque saniosus, foetens, atque acer,

ut partes vicinas, quas alluit, erodat, exulceret, liquor distillat.

Suspensio fluxus.

Inflammatione majorem ad gradum adaucta, et magis magisque expansa, hic fluxus, imprimis apud viros, a frigore admisso potissimum, vel adstringentium injectionum abusu, a nova Venere, masturbatione, exercitio violento, a potu spirituoso, suspenditur. Mox ardor ac dolor sub mingendo insigniter increscit; universa nunc urethra tenditur, riget; penis ipse inflammatur, calet, tumescit, ac duritiem assumit; erectiones virgae frequentes, priapismus, cum doloris lancinantis ac urethram perfodientis sensu, ad frenulum imprimis directo, subintrant. His, *testiculi* unius, utriusque tumor inflammatorius (§. 524.), aut *bubo* inguinalis (§. 523.), interdum *ophthalmitis* (§. 150.), — ad anum, tenesmus, accedunt. Continuus ad *siccam* nunc urethram mingendi stimulus urget, nec fere gutta exprimitur lotii; repleta ex pelvi assurgit vesica, lumborum dolor, nausea, vomituritio, vomitus, anxietas, jactatio, pressio, tensio, summusque dolor perinaei sequuntur; ac, nisi promptius feratur auxilium, cum abscessus, paralysis vesicalis, gangraenae, vitaeque instanti periculo, excretio urinae in totum

supprimitur. Interdum plures, per urethrae longitudinem, glandulae lymphaticae tument, et dolent: quae, forsitan suppuratae, ac in illam apertae, tot impuros ac patulos urinae abscessulos fistulasque scroti, perinaei, constituunt. Haec *inflammatoria* medorrhoeae urethralis periodus, tam vehementia, quam diuturnitate symptomatum, pro causae, sensibilitatis, habitusque universi ratione diversa, nunc brevior mitiorque est; nunc, si contagium praecesserit, plerumque ad octo, decemve dies extenditur; longiorem, sub vivendi, medendi ratione perversa, in moram protrahenda. Sed alia his cruciatibus persaepe junguntur, quae describi hic magis, quam alibi, merentur.

§. 522. Quod si scilicet una magis ab urethrae parte inflammatio, sat profunda, praedominet, ac sub ista, ut solet (§. 125.), humor puriformis in ambientem lateris illius cellulosam transudet; — aut glandula lymphatica, folliculus mucosus ad conspicuam magnitudinem turgeant; aut spatia cellulosa, recipiendo sub erectionibus sanguini dicata, ex praegressa inflammatione, deleta, vel quamcunque ob causam ex parte destructa sint; oportet, ut penis erectus, quo loco corpora cavernosa a vicino Chorda.

tumore compressa, vel ipsamet ab inflammatione correpta, vel ob cellularem concretionem deleta, turgere minus possunt, a solita rectitudine declinans, in latus illud (*chordam* dixerunt) vel brevi, vel *chronico* affectu, curvetur. Ad inferiora vero penis, quo loco urethram corpus spongiosum amplectitur, potissimum deflectit. Est interim in iisdem subinde aegrotis inconstans veretri, licet aeque erecti, incurvatio: quod non minus, ac ipsa medendi ratio (§. 537.), ac demum ipse *tumoris* sub penis *curvatura* defectus, *spasmi* praesentiam saepe multum hoc ad phaenomenon contribuere docet. Rarum est, nec visum nobis, quod ligamento penis suspensorio ab inflammatione correpto, ad pubem retrahatur hic idem. Interdum sub violenta penis incurvi erectione, sanguis, quod *stymatosin* vocamus, cum impetu, ac plures, ut novimus, ad libras, ex urethra prorumpit: quo facto symptomata inflammationis in quibusdam sedantur. Sed in quavis fortiore medorrhoea urethrali sanguis, ut monuimus (§. 521.), facile cum muco, quin igitur conspicua vasorum laesio ubique praecesserit, excernitur.

Bubo. §. 523. In aliis, sub ipso morbi impetu,

glandulas inguinales a tumore cum phlogosi, tensione, dolore, ac certo in suppurationem nisu prehendi, seu *bubonem* (§. 83.), cujus varia est indoles, contrahi videmus. Triplici verum modo, causa morbi vel ipsas ad glandulas deducta, — vel alibi, vasorum lymphaticorum ad oras, — vel denique ad nervos genitalium, haerente, *bubo*, *idiopathicus* illic, hic vero *symptomaticus*, nascitur. Uterque ex istis variam aut pro materiae absorptae, aut pro stimuli longinqui differentia, naturam agnoscit. *Symptomaticus* vix non ubique est bubo medorrhoeam urethralem simplicem, aut vix nascentem, aut vigentem concomitans: et sicut vulnus, emplastrum vesicans, vel sola adeo punctura, parti sensibiliori, et ex qua glandulae lymphaticae vascula sui generis suscipiunt, ad longas etiam distantias, illata, jam saepe buboni in illis generando sufficiunt; ita et quaevis ad urethram irritatio, vel solus ab acri, cujuscunque demum sit indolis, eidem introducto contactus, vel simplex inflammatio, quin haec ipsas ad glandulas penetraverint, bubonem producere queunt. Producunt vero *superiorem*, quam vasa genitalium lymphatica ascendunt, glandularum inguinalium ad *seriem*; cum stimuli ex

crure affecto venientes, si (non rara caeterum) utranque inter seriem vasorum communicatio lymphaticorum defuerit, *inferiores* potissimum ad glandulas tumorem promoveant.

Quamcunque vero causam in medorrhoea urethrali bubo agnoscat, nisi ulcus syphilitiae naturae se simul manifestet, incerta est tumoris, utrum idiopathicus, symptomaticusne dicendus sit, diagnosis; ac utraque in specie dubia est, a morbi initio, tum illius, quae resorpta sit, — tum ejus, quae simplici contactu stimulet, materiae natura. Nec etenim semper, qui *symptomatice* extollitur, bubo aut mitior est, aut facilius dissipatur, et suppurationem effugit; nec tumor *idiopathicus* aut crescit celerius, aut resolvi omnis recusat; nec denique minus *alia*, quam scilicet vasa lymphatica susceperunt, et inguinales ad glandulas duxerunt, materia, ac *virus* ipsum *venereum*, bubonem hic loci producere potest.

In una, alterave glandula, praevia plerumque stimuli in genitalibus sensatione, bubo inguinalis comparet. Tensionem, et quasi chordam ex illis ad inguina tensam aegroti accusant; et in glandula affecta calor, tensio, tumor durus, dolor ab attactu sensibilior,

occurrunt. Si plures simul glandulae affectae sint, tumor inaequalis insurgit; sed una ex illis, caeteris incremento celeriori praecedit. Hoc facto, cutis colore mutatur, rubet, calet at tenditur ipsa. Varium sic bubo volumen acquirit, et ab ovi, ad pugni magnitudinem, motum corporis gressusve protinus impediens, ascendit. In multis, febris sat intensa his phaenomenis accedit; in aliis, pauca inflammatio dolorque paucus se produnt, cutis pallescit, ac oedematosi tumoris naturam bubo assumit. Hinc varius istius, ac pro causae violentia, pro subjecti, medelae ratione, diversus est exitus. Pars plurima bubonum, quod pridem ob falsam hypothesin timuerunt, felici cum eventu *resolvitur*; alii ex istis in *abscessus*, non raro perquam taediosos, mutantur; *scirrhosam* aliqui duritiem, caloris sensusque expertes, assumunt; paucissimi *gangraenam* subire cernuntur.

Ne vero bubo cum *hernia* inguinali confundatur, curandum est. Distinguitur ab ista, quod magis durus dolensque sit; quod loco profundiori haereat, magisque mobilis ab initio esse soleat bubo; quod lentius plerumque, ac hernia, et ex causis diversis, oriatur; quod cutis ruborem mox contrahat, doleatque; quod her-

niae symptomata deficiant. Non facile cum scrophulis bubonem aliquis confundet, si latius illas, quam istum, extendi, si lentiori origine, vel ab ipsa infantia, nasci, si doloris plerumque expertes, nec tantae inflammationis, quam bubo, capaces esse cogitaverit. Utriusque complicatio mali per attentum in ea, quae bubonem praecesserint, vel quae eundem comitentur, animum eruitur.

Epididym. §. 524. Frequens medorrhoeae urethralis symptoma *Epididymitis* est: quod nomen morbo, quem inepto *herniae humoralis*, *testiculi venerei*, *gonorrhoeae in scrotum delapsae*, sub titulo hucusque novimus, melius convenire videtur. Non modo scilicet cum liquoris puriformis ex urethra excretio quamcunque per causam supprimitur; sed et medio, — quidquod aucto sub affluxu, et, ut vidimus, sub dubio adhucdum istius principio, vel et sponte cessante blennorrhoea, tumor mollis et quasi pulposus prope ipsum, ut fere duplex videatur, testiculum comparet. Dolor ventris, lumborum, coxarum, nausea, ructus, interdum vomitus, borborygmi, diarrhoeae, nonnunquam praecedunt; pondus ad testem sentitur, ac aliquis sub ingressu, vel attactu dolor se

prodit. Post diem unum alterumve hic tumor dolorque increscunt. Plerumque vero *epididymidis* portio inferior, vel et *tunica vaginalis*, non ipse testiculus, tumoris sedem constituit; ac in molem illa convexam, tamque amplam, ut testem vix non omnem, manifeste molliorem, circumdet, extenditur. Nunc dolor, imprimis ad noctem, augmentum capit; ac tumor ipse, jam durior, per totam epididymidem, per vasis deferentis, ac funiculi spermatici portionem, sub figura ovali, pyriformi, ascendit, ac pugni virilis magnitudinem non raro acquirit. Hoc rerum sub statu, vel ipsi testiculo, vel tunicae vaginali, ipsique scroto, inflammatio communicatur subinde; vidimusque, ex ista, paucarum intervallo dierum, *hydropem* tunicae vaginalis *acutum* atque conspicuum venisse. Interea et ipsum *vas deferens* turget, ac tensum quasi refert funiculum, et venae spermaticae sanguine ultra modum distentae, et quasi varicosae, tumorem adaugent, et abdominalem ad annulum, forte ex spasmo constrictum, *strangulationis* periculum, sub ventris dolore, meteorismo, vomitu, singultu, minantur. Quicunque nunc motus, aut corpore erecto ingressus, prae dolore per nervos spermaticos ad renum regio-

nem extenso, impeditur. Nec tamen febris ubique hic urget, sed pauca est in multis, nisi major hanc sensibilitas et plethorica excitaverint constitutio: quo sub statu, et nausea, et dolores ad coxas, et tormina, ex lege consensus oriuntur. Plerumque hic tumor inflammatorius, qui ipse irritationis, phlogosis ad urethram praegressae, aut praesentis, *symptoma* est, post unam alteramve hebdomadem *discutitur*, ac rara est illius, modo recte tractati, *suppuratio*. Rarissima hic loci, ac forsitan ex dicta funiculi spermatici abdominalem ad annulum strangulatione repetenda, *gangraena* est. Frequentior epididymidis, a morbo superato, *durities;* interdum cartilaginea, et fere ossea, occurrit: quae interim, nisi major sit, et a causa irritante in molem fungosam excrescat, aut forsitan in plenum periculo carcinoma mutetur, per multos saepe annos, suspensorio suffulta, sine tanto salutis, vel ipsius fertilitatis, detrimento perfertur. Hoc rerum sub statu, aliquando *hydrocele* tumori testis accedit. Interdum ex uno ad alterum testiculum quasi transilit inflammatio; interdum omnis, restituto muci per urethram, suppresso forsitan, effluxu, disparet.

§. 525.

§. 525. Praeputii, penis *ante coronam*, ut reduci super istam non possit, morbosa strictura, *phimosis* vocatur. Haec interdum pueris *congenita* est; ac facilem urinae excretionem apud istos, — in viris, penis erectionem completam impedit. Sed *accidentalis*, multiplices ob causas, inducitur *phimosis*: ubi vel praeputii, glandem cooperientis, extremum ad limbum, diameter imminuitur; vel coles ipse molem hac sua vagina majorem acquirit. Rarius hoc ultimum, nisi ob natas forte tardius in glande inflammationem, excrescentis, verrucas, — frequentius primum, ob oedema, phlogosin erysipelaceam, ulcera, callum, frenuli laesionem, contingit. Ex praegressis variolis, et abscessulo ex istis praeputii ad limbum relicto, phimosin conspeximus. Scilicet ob laxam internae praeputii membranae, telaeque cellulosae, qua haec cum externa connectitur, naturam non minus, ac ob declivem et pendulam hujus veli positionem, facilis est serosi, lymphatici, puriformis humoris, — quin, ipsius urinae, ex urethra, per ulcera lacerata, ab anasarca, vel a phlogosi praegressa, infiltratio. Sub ista praeputium stringitur, tumet, pallescit, interdum vesiculis seu *bullis crystallinis* superiorem ad marginem obsidetur, ac Phimosis.

viam lotio, vel et muco, saniei, alluentibus, aucto abhinc sitimulo, praecludit. Hinc frequens apud illos, quibus longum et augustum est praeputium, ad phimosin, tam sub urethrae, glandis medorrhoea, quam si ulcera venerea, alia, hic loci lateant, occasio habetur; ac nisi promptum huic malo feratur auxilium, praeter urinae, saniei, excerni impeditae incommoda, et praeterquod glans ipsa penis erosa, interdum vicina cum praeputii portione concrescat, — per alteram, acri a sanie collecta, abscessus sua forma elevatam, consumptam; vel, quasi glans altera, pro parte, vel tota, penetret, stranguletur, ac junctam cum *paraphimosi* (§. 526.) *phimosin* formare videtur, — a celeri haec tenuis membrana *gangraena* corripitur. Alias in longum satis tempus trahitur, et *chronicam* phimosis indolem assumit.

Paraphim. §. 526. Contrarium exposito (§. 525.) vitium, cum scilicet praeputium arcte penis *retro glandem* contractum, hanc super ipsam abduci nequit, *paraphimosis* vocatur. Haec igitur, ipsa ex *phimosi*, repulso violenter, nec prius laxato, post glandem praeputii annulo, aliquando exorta, communior apud illos est,

quibus brevius magisque angustum natura praeputium, ac ampliorem sine velo glandem esse voluit. Interna scilicet potissimum illius membrana subtilior, laxior, sensibilior, quacunque ex causa, irritata, et cum tela cellulosa vicina a phlogosi correpta, intumescit, revolvitur, et a cute externa in unum, vel plures in annulos contracta, cum ipsa glande, quae tumet, livet, vel bullis crystallinis obsidetur, non sine celerrimae *gangraenae*, colem mutilantis, vel adeo lethalis, periculo strangulatur. Interdum, minus vehemens, hoc malum, ob insertas praeputio verrucas, per longum satis tempus, quasi *chronicum*, protrahitur. De tumoris insignis, a lympha coagulabili, inter praeputii laminas congesta, producti, ad capitis infantilis magnitudinem in paraphimosi adaucti, et ab experto Chirurgo feliciter resecti, exemplo nobis constat.

§. 527. Jam alio in loco (§. 150.) *ophthalmitidis*, quam medorrhoea urethralis violenter suppressa inter omnes *acutissimam* inducit, mentionem injecimus. Difficilis hujus, rari quidem, phaenomeni explicatio est; ac si genitalium cum oculis consensus, ut videtur, pro causa debeat admitti, non minor ta- Ophtalmit.

men illorum cum larynge, vel cum thorace consensus, similem in ista morbum, quod sciamus, non inducit.

Stad. relax. §. 528. Haec fere sunt praecipua, quae stadium medorrhoeae urethralis inflammatorium apud multos circumdant, et ex partium consensu oriuntur, symptomata. Sed, unde consulto recessimus, ad morbi principalis (§. 521.) descriptionem redeamus.

Tantorum scilicet sedes malorum, licet ardor dolorque per totum urethrae decursum se prodant, raro a fossa naviculari ultra pollicem cum dimidio extenditur: quo loco, ab attactu potissimum, ut a carbone accenso, dolente, rubor erysipelaceus urethrae superficiem, et cryptas mucosas suffundit. Interim frequens prostatae glandulae, post hunc morbum ab aegrotis diutius neglectum, vel aliquoties repetitum, suppuratio, scirrhus, ac pendens ab istis ischuria, — phlogosin non tam raro, ac creditur, ad urethrae posteriora haerere, et ipsius perinaei tensionem, tumorem, dolorem, in aliis symptomatica, in vera prostatae ac colli vesicalis, vel seminalium interdum vesicularum inflammatione consistere, nimis confirmant.

Hoc igitur stadium, sub quo majora medorrhoeae urethralis discrimina urgent, ac febris interdum valida accenditur, per octo, decem fere dies protrahitur; quo tempore, sub debita cautela, symptomata vel sponte decrescunt; humor effluens magis magisque albescit, tenacitatem majorem assumit; ardor sub urinae minus tinctae excretione, erectiones dolentes gradatim sedantur ac denique cessant; muci copia quotidie imminuitur, ac potissimum densae, albescentis, ponderosae nubeculae sub forma, aut filorum vermicularium pellucidorum adinstar, fundum urinae petit; nec raro, urethrae extremum ad ostium, in *pseudomembranulas* hoc ipsum obturantes, ac momentaneum lotio allidenti obstaculum posituras, coalescit. Tandem unius, aut alterius spatio hebdomadae, singula hujus morbi localis, nisi novis erroribus, quod, ob reliquam in urethra irritabilitatem, facile est, — aut ob menstrua feminae plethoricae, irritabili supervenientia, etc., revocati, ac demum in *chronicam medorrhoeam* (§. 532.) conversi, symptomata disparent.

§. 529. Ex dictis vero symptomatibus alia sexum modo unum, alia utrunque divexant. Medorr. vag. acut.

Sed licet feminae, sub mictu, ad urethrae principium, ac omnem posthac per vulvam, non parum doloris accusent: prima tamen in ea, quae per contagium patiuntur, medorrhoea, irritationis indicia, loco, quo virus proxime pertingit, ad *vaginam* esse, demonstrant succedens mox ab impuro concubitu hac in parte titillatio, calor, ac tensio; demonstrant summus vaginae, ab attactu, vel ab admisso viri congressu, dolor; ac demum ipsa interdum oculorum inspectio: qua, mucum, licet omnis ad ostium vaginae declivius *confluere* videatur, ex hoc tamen ampliori superficiei canali potissimum depluere docemur. Hinc major ille sub urina mittenda tenesmus, non minus quam uteri ipsius, ligamentorum, pubis, lumborumque lassitudo, dolor, vel ex solo harum partium cum vagina consensu, vel in quibusdam a modo congressus, conceptionis ob metum, inconfecti, quo contagium externis magis applicatur, pendebit. Haec igitur *medorrhoea vaginalis*, quoad materiae profluentis colorem ac indolem, cum urethrali (§§. 521. 528.) conspirat; sed longe mitius plerumque feminas, quam viros, mulctat; licet plura in illis, ad *anum*, ob vaginae viciniam, ob muci acrioris ad istum confluxum,

Medorr. urethr.

incommoda scaturiant; ac ob spongiosam laxamque vaginae structuram, ob declivem ejusdem positionem, ob novas a menstruis recurrentibus irritationes, frequentior in *chronicum* affectum (§. 532.) mutatio contingat. Exempla, ubi feminae medorrhoeam, cujus ipsae symptomata necdum persenserant, viris dederunt, haud pauca habentur,

§. 530. Vel sine contagio et quovis a stimulo mechanico, vel alio, imprimis herpetico, rheumatico, *recti* intestini ostio applicito, vel a muco infecto, sub horizontali decubitu, ex vagina versus anum confluente (§. 128.), vel haemorrhoidum tumentium, vel scirrhi prostatae, aut alterius tumoris actione, demum ex nefando flagitio, — sub iisdem interdum, ac in ipsa dysenteria symptomatibus, ad *anum* medorrhoea comparet, ac mucus puriformis, a pure, quod fistulae, abscessus, hic loci non raro largiuntur, diversus, coloris albi, flavescentis, aut viridis, subinde sanguinei, copiosus, sponte secedit. Medorrh. rect. int.

§. 531. De muci puriformis ex labiis sinuque mulierum externo fluxu jam diximus (§. 521.). Sed et viri interdum, licet raro, ex Medorrh, externa.

glande penis sola, vel loco istam ac praeputium intermedio, seu veretri ad collum, vel demum ad internam praeputii superficiem, imprimis sub phimosi (§. 525.), eundem copiosae, nec dote ab illo, quem urethra plorat, distinctum, sine ulceris praesentia, cum partis affectae rubore, splendore, ardore, tumore fundunt: quod mali genus *spurium* quondam *gonorrhoeam* dixerunt. Nullus hoc in casu urethrae ardor, nulla in mittenda urina, ubi simplex, nec ad urethram extensum est malum, difficultas occurrunt: sed tenax albaque materies glandem, aphtharum, ulceris, aut et pseudomembranae sub forma, integram et illaesam obducit; ac, pro causae natura, vel paucas post dies, vel solito medorrhoeis descriptis (§§. 521. 528. 529.) longiori decursu, secedente interdum epidermide, siccatur.

Medorrh. chronica.

§. 532. Quaecunque vero ex dictis medorrhoeae speciebus (§§. 520. 528. — 530. 531.), cessantibus licet irritationis sensibilis indiciis, ac stadio *relaxationis* (§. 528.) jam aliquot per hebdomadas protracto, nihilominus aut nunquam siccatur, aut ob exiguas rationes repullulat: ea, utroque in sexu non infrequens, in sequiori frequentior, *habitua-*

lis, vel *chronica* vocatur. Scilicet, quin ad locum, ex quo mucus effluere continuat, sub mictu, vel ardor, vel dolor, — quin in viris erectio molesta, vel sub humoris genitalis ejaculatione, urentis caloris sensatio in urethra, — quin ad vaginam in feminis, sub coitu, perceptio ingrata supersint, humor tenax, albi plerumque, — interdum et alterius, coloris, — nunc paucus, matutinas imprimis ad horas, vel tempore, quo nixus suscipitur, aut stimulus praecessit, nunc multus, continuo, distillat, ac viscidum sensimque acredinis et proprii foetoris non expers gluten genitalia inquinat, viresque, sub muci secedentis excessu, non parum infringit. Atque haec est *secundaria*, quae utroque in sexu ex acuta, et ex ea, quae contagium agnoverat, neglecta, vel iterum iterumque redeunte, frequenter procedit, medorrhoea. Glandis, sub ista, *impetiginem*, nisi talem, quam impuritas produxerit, breviorem, non vidimus.

Alterius originis, non vero diversae penitus naturae, est humoris, aspectu mucosi, ex feminarum genitalibus fluxus diuturnus, *fluor albus*, *leucorrhoea* Auctorum: quod genus profluvii *medorrhoeam feminarum insontem*, vel contagio carentem, vocabimus. Med. fem. insons.

Copiosi, utilissimique vapores ac muci fontes, uteri, tubarum, vaginae cava irrorant. Haec ita contingunt, ne sana in femina, aut virgo sit, aut mulier, excepto menstruorum, coitus, partusque vicini, praesentis, peracti, tempore, indecorus e vagina fluxus sequatur. In humana interim, quae corpore erecto incedit, femina, frequenter, ex causis adeo non semper tam magnis, liquidum hic loci aut copiosius, quam par est, et morbosum secernitur; aut per vasa lymphatica abduci non potest: quo fit, ut humor serosus, mucosus, puriformis, coloris subalbidi, flavescentis, vel ad viridem, subnigrum tendentis, — odoris nauseosi, vel et foetidi, nunc modo paucis, cum menstrua vel instant, vel cessarunt, diebus, vel sub nixu, motu corporis fortiori, ciborum, potuum spirituosorum intemperantia, perspiratione suppressa, vel ad horas matutinas, vel incertis, vel periodicis subinde intervallis, — nunc vero continuo, aut paucus, aut plurimus, nunc blandus, nunc acris et vicinias arrodens, distillet. Non absimilis tunc membranae, quae genitalia obducit, status, ab eo narium, gutturis, tracheae, bronchiorum, quem (§. 506.) descripsimus, dicendus est; ac saepius verum *vaginae catar-*

rhum, acutum, chronicumque sistit; — alias ex coryza suppressa nascitur; — vel hanc ipsam, a pudendis aversa, ut exempla docuere, et tussim, et asthma, et tabem pulmonum pituitosam (§. 513.) producit medorrhoea.

Communissimum haec ipsa, urbium inter humidaeque regionis delicatulas, imbelles, cachecticas, laxique habitus incolas motu corporis privatas; — frequentiorem apud juniores puellas, vel illas apud mulieres, quae saepius abortum, aut, aetate teneriori, plures, sibique vicinos nimis, difficilesque partus, — aut nullos usquam, steriles, expertae sunt, — quae propria crudeles prolibus ubera subducunt, — quae semetipsas masturbant, — quae menstruo fluxu privantur, aut parcum nimis, difficilemque fundunt, aut nimium patiuntur, morbum constituit: sed nulla est aetas, nullusque corporis est habitus, quae medorrhoeae hac specie, ex causis diversis (§. 533.), non interdum laborent; et virgo impubes, matura, et femina caelebs, et uxor, et vetula imprimis, hoc a fluxu haud raro foedantur. Vel sub ipsa graviditate fluor albus interdum feminam continuo divexat. Dispositio.

Quo ex fonte profluvium hoc morbosum Sedes.

scaturiat, est quaestio. Ex *utero* venire negant, qui hujus ad osculum in teneris puellis, in virginibus, in gravidis, clausum respiciunt. Uterum accusant, qui menstruum ex hoc ipso fluxum stillare noscentes, fluoris albi vel praevii, vel mox a menstruo cessante venientis, vel menstrua supplentis, successionem considerant. Nos certe sinum externum, vaginam prae aliis, non raro et uterum, et tubas istius aliquando, humorem, de quo agimus, largiri, sectione pathologica id ipsum docente, putamus. Virginibus os uteri connivet; praegnantibus humano clauditur ab ovo: sed quoties hae viae patent, toties ex uteri, tubarumque cavo humorem quemvis morbose secretum per loca declivia ferri, ac per vaginam stillari nil impedit. Nisi uterus hoc in morbo frequentius ipse laboraret, vix tanta in abortum sub isto proclivitas, nec sterilitas tam saepe in feminis hoc profluvio affectis observanda venirent.

Materiae indoles. Nec certe, quae hoc sub morbo fluunt, ex pituitae folliculis singula venire, aut sistere *mucum*, credendum est: sed humor *puriformis* (§. 128.) ex omni, qua lata patent genitalia, superficie irritata, non aliter, ac de urethra stimulis affecta diximus (§. 521.),

secernitur, et cum muco cervicis uterinae vaginaeque excernitur mixtus.

Hinc difficilis non raro *medorrhoeae instontis* tum ab illo, quod contagium plerumque ex urethra non minus, quam vagina induxit (§§. 521. 529.), profluvio, tum a *purulento*, ex latente in genitalibus mulierum internis, aut vicinas, quae cum istis communicant, ad partes abscessu, vel ulcere, pendente effluxu diſtinctio; et nec materiae per vaginam defluentis aspectus, nec alia ejusdem, quam sensus discernant, qualitas, nisi ex cauto rerum, quae praecesserunt, ac symptomatum examine lux aliqua affulgeat, ad diagnosin sufficiunt. Difficultatem vix parit *menstruorum decolorum*, *pallidorum*, *albidorum*, ex sero vel muco potissime consistentium, vix sanguine tinctorum, quae virgines interdum ac mulieres chloroticae sub certis periodis patiuntur, a fluore albo, qui promiscue ac sine ordine, vel cum inordinatis, aut nimiis jam mensibus succedit; distinctio. A pure, vel mucosa materia ex ipsa vesica veniente, medorrhoea per continuum effluvium, quod ex vesica, a paralysi non affecta, non nisi laxato pseudopshinctere contingit, sat facile distinguitur. A vera *gonorrhoea* (§. 547.) differt medorrhoea; Distinctio morbis.

quod seminis fluxu, nisi voluptas, — sensus tamen aliquis comitetur, ac major debilitas sequatur. Ad *purulentum* e vagina effluxum quod spectat, hic sese origine, quam praegressa inflammatio, suppuratio ad uterum, vesicam, intestina, peritonaeum, exhibuit, ac signis istarum (§§. 227. 267. 243. 220.) a *medorrhoea vaginali chronica* et *insonti* distinguit. Magis ardua, impossibilis interdum, est istius, ab *acuta*, per contagium plerumque inducta, vel ab aegrotis celata, vel quodammodo protracta, vel demum complicata (§. 529.) distinctio. Si fides coitum impurum neganti haberi queat, et cohabitantis mariti sanitas testimonium confirmet; si ardor, dolor, vel urinae difficultas, conspicua, a morbi initio defuerint; si profluvium passu lento, aut brevi tempore, priusquam menstrua prodirent, aut mox ab istis, inceperit; si junioribus puellis, loco sanguinis, serosa, mucosa ex utero materia, sub iisdem, ac solent menstrua, phaenomenis, ac certis modo periodis, effluat; si blanda primum ac pauca satis, albidaque materia, sub mitioribus symptomatibus, ac sensim sensimque copiosior, sub lumborum, ossis sacri, coxarum dolore, ventriculi languore, effluxerit; si laxa corporis conditio, vitaque i-

ners, aut quae diximus alia, vel quae infra dicemus (§. 533.), praecesserint: tunc profluvii indoles insontis et chronici vix dubiis obruitur. Augebitur difficultas, si major effluentis liquoris acredo jam adsit, ac, sub debita licet genitalium puritate, haec ipsa tamen, aut illa viri coeuntis arrodat, exulceret, vel medorrhoeam urethralem (§. 521.) ex istis, quae interdum contingunt, inducat. Interim facilior breviorque istorum in viris, quam a contagio suscepti, malorum est cura, ac fidelis symptomatum, quae feminam a morbi principio blandiora tenuerunt, et nunc magis ad lumbos ventriculumque divexant, hic facem, — nec tamen semper, ne errori sit locus, sat claram, accendit. Fluorem album sub fluxu menstrui cessare, quod menorrhoea ex *contagio* non faciat, sine quovis fundamento, cum humor uterque cum sanguine mixtus distingui non possit, dixerunt.

Sed ipsa symptomatum, quae medorrhoeam chronicam ac insontem feminarum circumdant, historia, diagnosis certitudinem adauget; ac si forte simplex, sine ulcere *venereo*, medorrhoea neglecta (§. 529.) illam, quod non raro contingit, induxerit, non magno certe in praxi errore haec causa ignorabitur. In genere *lo*- Symptomata.

calem medorrhoea aegritudinem, nisi totius debilitas systematis praecesserit, constituit; et quae caetero in corpore sub illa succedunt, hujus morbi symptoma, effectum, non vero causam sistunt. Hinc pauca, in sanis caeterum mulieribus, donec major humorum jactura sequatur, ab initio, et per menses, quin annos, totius corporis incommoda se produnt; ac primum sibi genitalia plus aequo madere, mox vero quibusdam, antequam menstrua se prodant, ac postquam cessaverint, diebus, humorem serosum, lintea ex pallido tingentem ex vagina aufugere observant. Sensim sensimque in plurimis, nam in quibusdam derepente hic fluxus sat copiose prorumpit, cum horis matutinis lectum, in quo supinae nil adverterant, deserunt, pituitosum sibi humorem e vagina per crura descendere percipiunt. Hic effluxus interim suspenditur; sed sub alvo cum nixu deposita, sub corporis exercitio, post lautum prandium, redit, atque temporis tractu augetur. Jam primum oculi quasi humidi, aut *vitrei*, et arcu sublivido, plumbeo, utriusque tumor palpebrae aquosus, cum faciei pallore, tumore, comparent. Morositas, pigrities, lassitudo, ac aliquis ventris, dorsi, lumborum dolor per os sacrum extensus, ac-

ce-

cedunt. Ventriculi tandem functiones labescunt, digestio tarda, diffi[illegible]s, oppressio, morsus, dum jejunae sunt, ventriculi, ructus et aquae vomitus acidae, sequuntur; interdum alvus adstricta, interdum laxa est; debilitas corporis, genuum impotentia, crurum perfrigeratio quotidie augentur; sub motu corporis et acclivium ascensu, cordis palpitatio, anhelatio, se produnt.

Hoc rerum sub statu, periodicus sanguinis ex utero fluxus consueto ab ordine, plerumque tardior et paucus, interdum nimius, recedit. Augetur muci hoc tempore, vel et parum a sanguine tingitur, fluxus; incommoda plura, lumborum tensio, dolor obtusus per uterum, laterum mollitudinem, abdomen, pelvim et crura extensa increscunt. Interea color habitusque materiae mutatur: flavescit, virescit ista; odorem spirat nauseosum; ipse vaginae sensus a spisso, quod hic confluit, glutine obtunditur; fastidium creant maritis uxorum amplexus; quae interim, licet et hoc interdum sub statu concipiant, plerumque tamen, ob systematis vitium uterini, vel steriles redduntur, vel partum immature expellunt. Saepe uterus, aperto, praeter ordinem naturae, osculo, et gravior, profundius descendit,

ac interdum prolabitur. Gluten ipsum genitalia inundans ex parte per urinas abstersum, vel turbidas, subalbas, *asininas* has reddit; vel floccos, aut filos in illis capillares, pellucidos, aut crassam gravemque nubem ad fundum constituit; ex parte, vaginae inter rugas et in profundis lacunis diutius retentum, corrumpitur, acredinem, foetorem contrahit, ac in ichorem conversum, pruritum, voluptuosum interdum, ardorem ac phlogosin internam producit, vaginae superficiem arrodit, ac uterum, vesicam, anum, in consensum trahit. Interdum saniosa, livida, subatra, foetidissimi odoris materia tam copiose prorumpit, ut et gressus impedire, et lectulos altius subterpositos illuvies penetrasse sit visa. Hoc tandem sub statu, pallor subflavus corporis, debilitatis, nervosi systematis affecti symptomata, anxietas, tristitia, cephalaea, anorexia, increscunt; accedunt febricula lenta, cum pulsu parvo, duro, inaequali, frequente, macies cum tussi arida, quam breves per intervalla thoracis dolores, ac nocturni sudores pessundant; vel pedes primum, mox vero crura, corpus universum, hydropico tumore inflantur; uteri interdum haemorrhagia jungitur; ac singula tristem morbi perlongi eventum praenunciant.

§. 533. Sub diversarum medorrhoeae specierum historia, causarum simul potiorum mentionem injecimus. Quae vero ex istis referendae supersunt, aut, ad meliorem morbi intellectum, uno quasi agmine disponi merentur, has adduci nunc interest. Causae

Medorrhoeae acutae *urethralis* (§. 521.), *vaginalis* (§. 529.) *recti intestini* (§. 530. *externae* (§. 531.), causam, in quovis stimulo, mechanico, vel alio, has in partes agente, quaesivimus. Quae vero causae hunc ipsum inducunt, has tum ipso *in corpore*, — atque tunc, mox ipsam ad partem, quae aegrotat, mox alibi, generari, atque hic, vel ad illam deponi, vel lege consensus, vel partium mechanismi, in eandem operari, — tum corpori, vel parti, quam offendunt, ab *extus* inferri, — tum *ambobus* his modis oriri, dicendum est. In dictis hinc partibus, ut in aliis, communibus ex causis, phlogosis accendi, et ad humoris mucoso-puriformis secretionem porrigi occasio potest. Frequentius, ut nos ipsi non semel observavimus, rheumatica materia, aliunde in urethram profecta, medorrhoeam induxit. Similes de podagrico, seu arthritico, aliove ab acri observationes in fastis medicis occurrunt. Ex sola gingiva, ob Med. acut.

dentem eruprioni vicinum, dolente, ut in aliis frequenter diarrhoeam, — sic pluries eodem in homine medorrhoeam urethralem exortam esse legimus. Ex fortiori, per catharticum, stomachi, intestinorum stimulo, praesens medorrhoea augetur. Ex recto intestino a phlogosi haemorrhoidalem, vel aliam, ob causam correpto, ad urethram medorrhoea nonnunquam comparet. Ex fluxu vaginali, perinaeum ac anum infestante, hic ipse ad similem secretionem stimulatur. Ex vicino urethrae, vaginae, recto intestino, tumore, vel ex prostatae induratae, ex polypi, aut scirrhi uterini, aut abdominalis ex visceris morbosi has in partes pressione, medorrhoea haud raro scaturivit. Ex cereolo canali urethrali, — ex pessario vaginae diutius immissis, a cerevisiae, vini, recentium, nec fermentatorum potu, ex materia acriori pudendis injecta, ex concubitu cum femina fluore albo acriore laborante, leprosa, vel summopere impura, frequenter medorrhoea originem desumpsit. Sub alterius stimulantis materiae in parte corporis quadam praesentia, admotus urethrae, vaginae cujuscunque naturae stimulus, latitantem alibi fomitem has ipsas ad partes invitat, accendit, et medorrhoea *complicata* inducitur.

Nec certe, ut ista sequantur, *ulcus* in urethra requiritur; nec in ipsa, quam contagium ex concubitu impuro excitaverat, medorrhoea, pathologicae sectionis testimonio, nisi raris, et complicatis, ut videtur, in casibus, ulcus, aut reliqua ex isto cicatrix detecta fuerunt. Praeterea nec ulcus, primis jam morbi diebus, cum vix incipit phlogosis, adesse, — nec, superficiale et parvum, mox tantam puriformis copiam materiae largiri, — nec tam celeriter, ac solet, medorrhoeam repelli posse, supponi prudenter potest. Vel ipsa tandem partium caeterarum, narium, oculorum, anique, puriformem materiam striasque sanguinis, sub acuto dolore, sine ulcere, fundentium copiosa exempla, et nudus genitalium, in mulieribus medorrhoea laborantibus, aspectus, pristinam, quae ulcus in simplici communique medorrhoea supponit, theoriam falsitatis convincunt. An ex ulcere?

Praesentis aliquanto, ad urethrae canalem, *ulceris*, facile *venerei*, signa indicare sat certa vix possumus. Si violenta, ac diuturna ad urethram inflammatio, cum perversa vivendi, medendi methodo, praecesserit; si, cessante jam illa, modo pauca, interdum vero nulla, sub insigni ardore, dolore, sub atta-

ctu, loci semper ejusdem, materia effluat; si cereolus tenuior, canali immissus, cruciatus quamplurimum exasperet; si effluens materia non intime cum sanguine, sed cum striis cruentis remista, secedat; si longum per tempus haec symptomata consuetis remediis resistant: tunc utique justa satis dubia de urethrae integritate nos premunt. Interim ardentissimum, et constantem uno eodemque in loco, ac simul a quovis attactu violenter adauctum, cum nullo effluxu, urethrae, a concubitu suspecto, dolorem, sine lue insecuta, observavimus.

An venerea? Communissimam vero causam medorrhoeae (§§. 521. 529. 531.) sexus unius cum altero, ex simili contagio genitalibus infecto, congressus constituit. Hujus contagii origo prima nos latet: sed quacunque ex causa, nunc quidem cessante, sponte primum descenderit; an *idem* cum illo, quod *luem veneream* inducit, dicendum sit, sub judice lis est. Ex eadem certe scaturigine propullulat utrunque; — sed indole, si modo, *simplex*, cum altero non confluat, *diversum* et nobis utrunque (§. 521.) videtur. Omisso interim, quod satis incertum sit, *antiquitatis* hujus profluvii prae *lue* majoris argumento, potiora, quae alla-

tam opinionem sustineant, fundamenta, ab eximiis licet Viris sat fortiter concussa, adducimus.

Donec igitur infensi hominibus contagii, quod *syphilidem* communicat, indolem rectius definire discamus; id ipsum, virus esse dicamus, quod concubitu impuro plerumque corpus, praevio locali affectu, subintrat, — susceptum ab isto, solius naturae, vel aliorum, quae nota sint, auxiliorum beneficio *nunquam*, — per solum vero *mercurium* systemati vasorum ingestum; ac ab isto incognitas ad leges mutatum, efficacia, certitudine, quam nullibi morborum internorum hoc metallum manifestet, evidenter majori, celerique, seu *specifica*, virtute, extinguitur. Medorrhoea, quae simplex sine *ulcere venereo* incedit, sponte, vel sine artis auxilio plerumque, sub debita modo cautela, disparet; et a mercurio medelam certe nullam, non raro vero damnum sat evidens, agnoscit. Ab hac ipsa vel male tractata, vel inconsulte suppressa, non paucae aegritudines descendunt: sed *luem veneream*, seu morbum a solo mercurio, tam celeri, tam evidente successu, domandum, *viginti octo annorum* in arte medendi experientia instructi, abhinc

venisse conspeximus *nunquam*. Dolores artuum nocturnos hoc ipso in Clinico Instituto accusabant non pauci, qui sola medorrhoea sese pridem fuisse affectos testabantur: sed *mercurio* hos dolores, vel alia, quae de lue suspicionem alebant, symptomata, non potuimus auferre; mitigarunt, abstulerunt hinc inde, quae in *luem* sola nil possunt, alia auxilia. Praeterea in nullo veritas tam saepe Medicis, quam in istorum examine, nasconditur. Feminae, quae ulcus genitalibus haud offerunt, in *vagina*, quo oculus non penetrat, id ipsum pati, et sub aspectu *medorrhoeae*, *luem* viro incauto conferre queunt. Sub angusto latet interdum ulcusculum praeputio, vel latet forsitan, quin symptomata id doceant, in urethra. Vel ea, quae longo a tempore suscepta fuit, continuat, et sub recentioris medorrhoeae symptomatibus huic ipsi inconsulto adscribitur, antiquior jam istâ, lues. *Circulationis extra vias* jacere ad urethram in illa virus, est dictum: sed quomodo, quam tantas tamque longas, in parte tenuissima epidermide instructa, turbas excitare videmus, *resorberi non posse*, non debere, dicetur materia, cum vel ipsum cuti applicitum acre *cantharidum*, licet cuticulam non elevet, re-

sorberi, — vel osculo, vel suctione *luem* oris cavo inseri fateamur? Opinionem, a muco urethram, ne hic ulcera ex acri nascantur, defendi, vel ipsum hoc elui ac prius excerni; — symptomata, longitudo medorrhoeae admitti recusant. Quot non denique vel a solo puriformis in medorrhoea materiae effluxu, praeputium inter et glandem, ob solius saepe munditiei in viris defectum, — vel anum inter et vulvam in feminis, ulcera nascuntur! quae, licet de affluxu humoris iniqui continuo ex urethra testentur, *benigna* tamen indole vel paucis, solisque externis remediis jam cedunt, nec luem inducunt! . . . Experimenta quorundam, qui se cum desumpto ex ulcere venereo et in urethram deducto ichore medorrhoeam creasse, — vel ex materia puriformi, sub ista, per urethram stillante, et vulnere per artem inducto inserta, *ulcus venereum* produxisse docuerunt, ignorare non possumus: sed primo, minime virus venereum in urethram advectum, vel, quod necdum conspeximus, ex corpore jam a lue infecto in hunc canalem depositum, *medorrhoeae venereae* aliquando producendae impar esse censemus; et *medorrhoeam* interdum, licet casu, in quo ulcus urethrae dees-

se vix credimus, rarissimo, virulentam hanc indolem habere, ac luem propagandi potentia valere, nequaquam ex eo, quod hanc nunquam sat certam viderimus, negamus; secundo, ex paucis hac super re institutis, nec satis hucusque confirmatis, experimentis inconcussa veritas quod *ulcera benigna* frequentius sub ipsa *medorrhoea*, quin indolem *veneream* ostendant, inundentur ab ista, infringi haud potest. Quamplurimi, qui *luem* ex concubitu acquirunt, non *fluxum* ex urethra, contagio licet maxime exposita, sed *ulcera* ad penem rebellia, ut luis praenuncia, patiuntur; et qui utroque ex malo laborant, hi saepe per mercurium a *lue*, — a *medorrhoea* nequidquam liberantur.

Causae bub. epid. etc.

Quodsi vero communis et simplex medorrhoea contagio inducta, ex *acri sui generis* oriatur, et veneream rarissime originem agnoscat; oportebit et *bubonem* (§. 523.), et *epididymitem* (§. 524.), et *phimosin*) §. 525.) et *paraphimosin* (§. 526.), quae profluvii illius symptomata constituunt, nisi forsitan praesente simul venereo ab ulcere oriantur, similis esse prosapiae. Ac revera hoc ipsum vel sola jam, quod a cereolo urethrae immisso per merum consensum *bubones* oriri

sciamus, experientia confirmat; ac altera, quod sine mercurio, ac methodo communi haec symptomata medorrhoeae, quin *lues* unquam sequatur, felicissime dissipentur, vix dubium relinquit. Ab ulcere tibiae leviori per externam violentiam inducto, mox eodem in latere bubonem inguinalem observavimus; a digiti laesione, glandulae axillarum in tumorem durum assurgunt (§. 523.); hinc ex urethrae phlogosi ex suppressa cum adstringentibus, vel a frigore, medorrhoea, similia vasorum actione lymphaticorum contingunt. Ab istis portionem liquidi morbosi sub ipsa medorrhoea abduci, nil obstat: sed licet hoc fiat, licet *circulationis extra leges* haerere tunc dici hoc virus non queat; nihilominus, modo ulcus venereum non adsit, *lues*, — vel bubo resolvatur, vel suppuret, si ex propria judicium experientia feramus, non sequitur.

Nec minus *epididymitis* (§. 524.) ex solo, qui urethram divexat, stimulo, ad leges licet non semper cognitas, proficiscitur. Ab incauta spirituosorum, adstringentium in urethram instituta injectione, a frigore suscepto, quibus saepe medorrhoea supprimitur, ab equitatione, coitu, sub ipso hoc fluxu continuatis, frequenter hoc malum inducitur. Qui testes Epididym.

mox a primis medorrhoeae diebus suspensorio committunt; his rarius ex ista has ad partes inflammatio succedit; sed hoc ipsum rem satis non explicat. Ex urethrae vasis lymphaticis nulla cum testibus communicant; inflammatio in urethra locum anteriorem magis occupans, in communi medorrhoea vix deferentes semen canales attingit, licet graviori sub malo ad hos ipsos extensam sectio pathologica monstraverit. Cum parvo in urethra sub urina mittenda ardore, sat longo, priusquam signa medorrhoeae sequerentur, tempore, hunc se morbum manifestasse conspeximus. Post suppressum in illa profluvium, saepe dolor, inflammatio in urethra, quamvis tumor circa testiculum nascatur, non urgent; restituto interim profluvio hic ipse tumor facilius dissipatur. Videtur hinc solus urethrae ab acri, vel a stimulo mechanico, irritatae, cum testibus consensus hoc mirum symptoma explicare; nec certe veneream hic morbus frequentius, quam ipsa medorrhoea, indolem agnoscit. Vel a sola urinae retentione, et stranguria qualicunque, testiculos cum dolore tumuisse, ac, illis dissipatis, subsedisse, observationes docuerunt. Ex mercuriali unguento potiorem, quam ex aliis exterius adhibitis,

effectum non vidimus; nec *luem* hoc ex malo, nisi ulcera praecessissent, oriri conspeximus.

Phimos: paraphim.

De phimosis (§. 525.), paraphimosis (§. 526.) natura idem dicendum est. Nascuntur hi morbi ex quovis tum glandi, tum praeputio, vel utrisque, applicito stimulo, per violentum, vel et naturae contrarium, congressum, per frenuli sub concubitu laesionem, per acre quodcunque hic loci collectum, receptum, depositum. Saepe ulcus venereum, ut causa, hic latet; frequentius sola impuritas ac puriformis materiae, sub medorrhoea glandis, praeputii, urethrae profluentis acredo haec symptomata, — interdum ulcera superficialia, benigna producunt; quae *lues* non magis, quam ipsam, quae simplex est, medorrhoeam, insequitur. Ex phimosi violenter post glandem reducta, paraphimosis non difficulter exoritur.

Nec alia est fluxus puriformis, mucosi ex *ano* (§. 530.), vel medorrhoeae *externae* (§. 531.) natura, et causae prorsus similes haec mala producunt. Ex suppressa medorrhoea vaginali, mulierem ad *anum* eodem morbi genere affectam fuisse novimus.

Medorrh. chron.

Chronicae medorrhoeae (§. 532.), pudendorum plerumque *debilitas*, cum *morbosa* his

in partibus *sensibilitate*, pro fundamento est. Universi interdum debilitas systematis, et quae istam inducunt, inertia corporis, victus parum nutriens, viscidus, pinguis, aquosus, potuum, balneorum tepidorum abusus, atmosphaera humida et frigida, laxa fibrarum a nativitate constitutio, haemorrhagiae aliaeque evacuationes, morbi, vim vitae frangentes, praegressi, labor nimius, animi pathemata deprimentia, somnus diuturnus, hoc ad profluvium disponunt. Interim, nisi major his genitalium se jungat *laxitas*, et innixa huic ipsi peculiaris *sensibilitas*, vix fluxus, de quo agimus, ex sola totius debilitate orietur. Ubi stimulus sat longus genitalia vexavit, et impetuoso humorum affluxu, vasorum robur infractum, nervorum sensibilitas adaucta sunt, haec ipsa, ut secretio morbosa minori sub stimulo, quem congestio humorum suppeditat, in longius tempus continuet, jam sufficit. Sic praegressa medorrhoea acuta, vel male tractata, vel ob diaetae errores protracta, vel pluries renovata, in sexu utroque, sub valido licet totius systematis robore, in chronicum ac rebelle frequenter mutatur profluvium. Ex sola urethrae virilis per phlogosin praeviam quamcunque inducta certis in locis *angu-*

stia, — post istam, urinae allidentis, vel calli comprimentis a stimulo, chronica medorrhoea provocatur. Ex *ulcere* interdum, licet rarius, profluvii istius origo est. Quae vim uteri vel maxime infringunt, ac majorem hac in parte sensibilitatem relinquunt, abortus, partus praematurus, difficilis, aut in tenera aetate sibi nimis vicinus ac frequens, placentae extractio violenta, veneris abusus, masturbatio, haemorrhagiae uterinae, aut vasorum hujus visceris a menstruis suppressis nimia dilatatio, potissimam chronicae medorrhoeae causam largiuntur. Sed nihil sensibilitatis perversae hoc in morbo actionem tam manifeste, quam fluoris albi, menstruorum instante, vel declinante periodo, incrementum, demonstrat. Hoc quidem phaenomenon, alii vasorum systematis uterini sanguineorum in uterum patentium, auctae tunc temporis, nec tamen sanguini transmittendo adhuc satis capaci, diametro attribuunt; vix autem aliam muci ex utero, vagina, quam ex sexus utriusque urethra, eodem certe sub morbo stillantis, suspicamur esse originem; nec tam *mucosae*, quam *puriformis* est indolis, quae hic funditur, ac levi sub phlogosi, menstruorum impulsu in feminis periodice renovata, ex in-

tegra partis affectae superficie *secernitur*, *non* ex sanguine, jam *facta*, *propellitur materia*. Hinc ex stimuli augmento, quod menstrua periodus ad uterum inducit, chronicae hoc in sexu medorrhoeae periodicum incrementum, — nec aliter, quam illud, quod ex coena lautiori, ex potu spirituoso, ex solo corporis exercitio majori, ex repetito concubitu, utroque in sexu aequaliter succedit, derivandum est. Eodem fere modo depositum ad uterum non gravidum, ad vaginam, urethram, vel ad anum, acre rheumaticum, herpeticum, scrophulosum, vel aliud, si visceris debilitas praecesserit, aut morbi diuturnitate inducta sit, rebelles ex istis fluxus, qui stimulante alias in partes conjecta materia illico dissipantur, ac aliorum haud raro *crisin* morborum sistunt, inducit. Hinc ex dispersis, ut diximus (§. 514.), coryza, catarrho bronchiorum, vel et asthmate, impetigine, ulceribus chronicis, sudore pedum, axillarum, sat saepe medorrhoea in feminis, — et hac ipsa cum repellentibus incaute suppressa, vel pristina iterum salutis incommoda, vel pejora, nascuntur. Quae vero sanguinem copiosius, quam par est, ad uterum cogunt, vel alliciunt, et congestionibus hoc ad viscus viam sternunt: ea vaso-

rum

rum his partibus tonum infringunt, ac sensibilitatis simul morbosae rationes adaugent. Huc spectant imprimis vestes, seu thoraces, quibus feminae a tenera juventute utuntur, arctiores: ut quorum actione mechanica, cruor, corporis superficie sat ampla, et visceribus pectoris, abdominis, non parum compressis, pelvis ad vasa nimis urgetur; lectio librorum libidinem excitantium, praematura matrimonia, negatum uteris fertilibus conceptionis partusque, salutare quamplurimis, officium; — crurum, genitalium noxius, per *carbones* accensos, vel et *turbam*, ut vocant, infensam nervis uteri mephitim spirantes, suppositos, vel per balnea tepida fotus frequentior, — arcta nimis, aut rarius renovata fasciarum, quibus menstruo sub fluxu genitalia circumdant, applicatio, ac sanguinis in vagina collectio, stagnatio, — cruoris, a puerperio, natura sic jubente, ad *mammas* ruentis, lactisque fontes aperientis, violenta, in pueros inhumana, his a glandulis aversio, et ad uterum, his, lege consensus, adeo affinem, a partu viribus exhaustum, revulsio, — lochiorum major, hoc ipso denegatae lactationis ab opere inducta copia, diuturnitas, — partus partum insequentis, pendens iterum hoc ipso

a vitioso conamine, nec igitur civium numero favens acceleratio, — remediorum, quae *emenagoga* dixerunt, aloeticorum, irritantium abusus, — uteri, vaginae descensus, prolapsus, — pessariorum, ob ipsa haec mala, gestatio diuturna. Sed imprimis vestium muliebrium, quibus hiberno sub gelu fere iisdem ac sub fervida aestate utuntur, tenuitas, et crurum, regionis uterinae ab aura frigidiori, *caligarum*, quibus *Asiae* mitioris feminae prudenter utuntur, defectu, neglecta custodia, reprobandae hic veniunt. A cutanea transpiratione suppressa, nisi renes mox suppleant, diarrhoea frequenter descendit; ac sub uteri systemate jam infracto, facilis est serosi ac suspecti humoris hanc ad partem conversio. Non raro ex frigore genitalibus admisso fluor albus, quasi verus *vaginae catarrhus*, inducitur: qui, saepius repetitus, chronicae medorrhoeae excitandae non est impar. Interdum et aliae hunc morbum causae, spinae vitia lumbalis, ac istius, vel et uterinae regionis, contusio, concussio violens ab ictu, casu, quibus uteri quaedam, ut aliis a causis, *paresis* inducitur, inferre videntur.

De profluvii puriformis ex ani vitio locali pendentis causis jam diximus (§. 530.).

Haemorrhoides, ut vocant, *albae*, non ex vasis hoc nomine instructis, sed ex stimulo per varices inducto, ac per phlogosin intestini recti superficiei, ac folliculis mucosis hujus loci illato, propullulant. *Pollicaris* ab *ascaridis* numero majori ad rectum nidulante, frequenter hoc stimulum, tenesmum, et auctam muci puriformis secretionem experitur. A praegressa dysenteria diuturnus saepe stimulus intestinum divexat, ac puriformis prolabitur materia.

Externam medorrhoeam (§. 531.), major genitalium, apud viros non minus, quam apud feminas, imprimis a menstruis absolutis, impuritas, — in parvulis subinde *ascaridum pollicarium* ad vulvam ascensus, ac inducta ex istis continua irritatio, genuerunt.

§. 534. Varii, quos magna jam parte exposuimus (§. 520. — 532.), nec ab illis, qui alias inflammationes sequi noscuntur (§. 126.) diversi, *medorrhoeae acutae* sunt exitus. Frequentissime haec ipsa *resolvitur*; aut in fluxum pertinacem, contagio carentem, seu *chronicam medorrhoeam*, convertitur. Rarior *suppurationis*, nisi male tractati, neglecti, hujus morbi, eventus est; ac licet illa Prognosis.

sequatur, nisi virus *venereum* inflammationem generaverit, hujus indolem nequaquam sponte assumet. Interdum, quamvis rarius hoc fiat, sub stadio medorrhoeae inflammatorio, quod in genere majoris hoc in morbo significationis est, accedente imprimis novo, ex spirituosis assumptis, ex celebrato concubitu, masturbationis commisso vitio, alioque stimulo fortiori, *gangraena* penis succedit. Quae, inflammationis ob summam violentiam, fere *sicca* est urethrae affectio, ea majori, quam si plurimum effiueret, periculo stipatur: sed *siccam* conspeximus, licet valde ardentem, per sex fere hebdomadas extensam, quam nulla periculi indicia circumdabant, medorrhoeam. Non ideo, si multum puriformis, contagiosi liquoris ex urethra distillet, quod virus susceptum promptius *eliminetur*, — sed quod minor inflammationis sit impetus, citius hic morbus absolvitur. Contagii principia, ab initio modo unica forsitan humoris infensi guttula, per urethrae ostium (ut seminis, a coitu cum muliere menstruis correpta, sanguine, ipsa virili in urethra, tincti exempla docuerunt) suscepta, secretionem morbosam, qua idem contagium copiosius, quousque phlogosis continuat, evolvitur, inducit. Nec finem, quo

cesset hoc ipsum, sat certum, nisi omnis jam in urina emittenda, vel ejaculando in semine calor et ardor urethrae disparuerit, erectiones violentae, dolentes, cessaverint, indicari, — nec humorem, qui effluere continuat, licet aliqua ex istis supersint, cum certitudine virulentiae accusari licebit. Non raro haec phlogosis urethram, maxime virilem, certis, pluribusque interdum in locis, inaequalem, duriorem, crassiorem, et quasi callosam, cum diametri illius decremento, tortuosam relinquit. Hoc urethrae sub statu, lotium difficulter aut tenui, ac in plures diviso rivo, aut guttatim, praemissa puriformis, et post locum obstructum collecti, liquoris portione, exprimitur. Nunc fere continua sunt haec obstacula, et certis temporibus minora, post corporis exercitia violenta, equitationem imprimis, ac potuum spirituosorum, Veneris post abusum, majora, — nunc, *spasmodicae* magis naturae, in totum sat diu, ut videtur, sublata. Sub majori hunc ad canalem impedimento, urinae fluxus in universum, et cum vitae periculo, nisi citius auxilium feratur, supprimitur. Plerumque haec urethrae vitia post repetitas, licet minime fortiores, medorrhoeas, non modo ad *bulbum*, quo loco phlo-

gosis primariae sedes haud fuerat, sed et plures post annos comparent, et difficilem propriae originis explicationem efficiunt. Interim in multis, a medorrhoea acuta, frequentius, ut ex symptomatum silentio apparet, dissipata, nihilominus major urethrae sensibilitas, et in pristinos affectus, vel, minoribus ac minime contagiosis ex causis, promptitudo se prodit: et sub ista, *phlogosis chronica*, vix dolens, et *occulta*, ut in oculis, ac ipsis in bronchiis apud dispositos ad phthisin homines, non rara est, frequentius, quam ipsi animadvertant aegroti, subesse, — per universum canalem ad bulbum, ipsamque ad prostatam, et collum vesicae, lente extendi, — telam cellularem, quae urethrae membranam mucosam exterius laxe circumdat, non minus quam illam, quae vasa prostatae in glomerem coadunat, lympha coagulabili infarcire, — ac tandem callosam harum partium duritiem; non aliter quam *chordam* a medorrhoea acuta relictam, *chronicam*, in aliis, inducere videtur. Hanc genesin, prompta semper loci penes callum haerentis, ad phlogoses natura confirmat, et abscessuum spatii illius, ac in prostata, mole saepius insigniter aucta, frequentia ostendit.

Haec *prostatae* a pluribus certe causis pendens, sed post multiplices medorrhoeas acutas, urethrales, licet multos ab illis post annos, apud senes frequentior, durities, ex eo, quod vel uno, vel utroque ex latere, urethram distrahat, comprimatque, fere perpetuas urinae difficultates, suppressiones frequentes, discrimine plenas vesicae nimis dilatatae paralyses, ac fere eadem, quam ex calculo vesicae, symptomata inducit. Portio hujus glandulae, quae ad urethrae ex vesica egressum, ac loco posteriori est posita, tumefacta vesicam versus assurgit, hujus ostium obturat, atque, ut aliorum observatio, ac aliquae hoc in *museo pathologico Ticinensi* conservatae ex cadaveribus virorum vesicae docent, hujus visceris in cavum altius et ad ovi anserini magnitudinem interdum, — lotii non modo egressum ex vesica, sed aliquando et descensum per uretheres in istam, praepeditura, — vel et ostii vesicalis, ne claudi quavis ex parte possit, et hinc simul urinae incontinentiam, productura, ascendit. Alias, uno ex latere magis tumida, scirrhosa *prostata*, vel et *seminalium vesicularum*, quos iterum hoc in *museo* utroque ex latere vesicae magnos possidemus, *scirrhi*, vesicam exterius ac lateraliter Scirrh. abs. prostat.

comprimendo, similes effectus producunt. Vel ad recti intestini confinia extensus glandulae tumor, docente cereolo, atque digito in anum immisso, sub perpetua in perinaeum pressione, ac sub tensione, dolore ad urethrae radicem constante, ingressu difficili, hoc ipsum coarctat, faecum has per vias descensum intercipit, vasorum haemorrhoidalium infarctus, tenesmum ac ani medorrhoeam rebellem creat. Grescunt hae miseriae, quotiescunque nova phlogosis tumori se jungit: qua saepe lenta suppuratio, abscessus hanc ad glandulam insignis, vel plures minores excitantur. Hi abscessus omnem urinae defluxum nunc supprimunt; nunc, ostio vesicae distracto, homine nolente, partim effluere hanc sinunt; nunc sponte vel in urethram, vel in rectum intestinum, vel in spatia huic ipsi et vesicae intermedia, vel per sinus fistulosos in perinaeum, aperti, licet lotio interdum pristinas per uretram vias aperiant, mox novo ichore repleti, pristina symptomata reducunt; vel, fistulis cum urethra, et cum ipso perinaeo, scroto, vel recto communicantibus, urinae simul et ichoris his ex partibus, apertura vel unica, vel multiplici, effluxum foedum et gangraenas generantem inducunt.

Caeterum incerta est satis medorrhoeae acutae vel mitis, vel fortioris, quoad morbi durationem exitumve, prognosis. Sub leviori phlogosi, diuturnior saepe medorrhoeae decursus, — sub paucioris materiae effluxu, major, ne ad urethram callosa succedat durities, metus est: ac saepe, qui parum sub initio urgebat, morbus aegrotantis, Medici, vel causae ignotae ex culpa, cum discrimine inopinato augetur; saepe alter, a principio ominosus, sub recta vivendi medendique ratione, brevi tempore fugatur. Sub optimo, ut apparet, rerum successu, timor est, ne *chronicam* hic fluxus, facile leviores per stimulos revocandus, naturam assumat. Apud feminas, ob majorem sensibilitatem, laxiorem partium ob habitum, ob irritationem a menstruis periodicam, frequentius quam in viris, haec ita succedunt. Constitutio corporis laxa, debilis, sensibilior, scrophulosa, vel alio ab acri frequentius vexata, adultiores jam homines, prae aliis, ex medorrhoea acuta cogit in chronicam labi.

Sub *chorda* (§. 522.), ubi penis validius erigitur, non rarum est, sanguinem ex urethra effluere: quo saepe profluvio, illud morbi symptoma quamplurimum imminuitur.

Bubon. *Bubones* ex solo *consensu* venientes, resolutionem vix non ubique admittunt. Qui ex resorpta simplicis medorrhoeae materia ortum, *idiopathici*, sumpserunt: hi sine luis periculo resolvi queunt; ac si forte suppurent, non aliter, quam abscessus in parte glandulari, qui lentiorem quidem, pro ratione inflammationis, sed felicem plerumque curationem admittunt, considerari merentur. Difficilioris curationis est, qui cum scorbutica, scrophulosa diathesi incedit, ac facile in ulcus mali moris mutatur, bubo. Quem ulcera venerea non ob solum consensum, sed paulo tardius *idiopathicum* producunt, bubo, hic luem certe indicat, ac inducit veneream. *Secundarium*, ex lue confirmata venientem, sine ulcere pudendi, bubonem non vidimus. Bubones, qui resolvi, suppurare recusant, *scirrhosam* aliquando, remediis rebellem, — et hoc rerum sub statu interdum malignam, *carcinomaticam*, sub cruris, cui respondent, tumore aquoso, motusque jactura, indolem assumunt. Similia ad *testes*, sub medorrhoea acuta, ad epididymem inprimis, inflammatos, nec benigna, saepe lenta, resolutione liberatos, in quibusdam contingunt, tumorque scirrhosus interdum funiculum spermaticum fere integrum infestat.

Quibus semel ex medorrhoea acuta testes tumuerunt, his facilius ex novo contagio hae partes inflammantur. An cum jure sit dictum, testiculorum ex hoc contagio duritiem in *carcinoma nunquam* abire; de hoc quidem dubitamus: sed exemplis sat certis, ac propriis destituti, contrarium defendere non possumus. Febre *nervosa*, lethali, vetustum testiculi tumorem fere integre disparuisse, observatio habetur. De *phimosis*, *paraphimosis* periculis jam satis monuimus (§§. 525. 526.). Concretio praeputii cum glande, in prima ex istis, lubenter succedit, ac penis erectionem, concubitum fere impedit. Factam interim a tribus jam septimanis praeputii concretionem cum parte glandis laterali, per injectiones solvere nobis licuit. Utroque in malo, praeputii, — in paraphimosi, ipsius etiam glandis, gangraena timenda, et ex maculis sublividis, nigris, ex vesiculis sero similis coloris turgescentibus, praevidenda est. Rarior est, sed exemplis non caret, bubonis in *grangraenam*, quam haemorrhagiae subinde praecedunt, comitantur, mutatio.

Difficilioris curationis est *chronica*, tum illa, quae ex acuta, contagiosa, descendit, tum altera, quae *fluoris albi* apud feminas sub Med. chron.

nomine venit (§. 532.), ac *habitualis* jam reddita est, *medorrhoea*. Augetur difficultas; cum, praeter pudendi laxitatem, sensibilitatem morbosas, — vel totius languor systematis; atque prona in spasmodicos affectus dispositio; — vel scrophulosa, scorbutica, arthritica, rheumatica, impetiginosa constitutio accedat. Si forsitan vitium organicum, si polypus recisionem non admittens, aut si major arte humana scirrhus uteri, recti intestini, vel prostatae, stimulo, compressione, pudendorum secretionem morbosam inducant: tunc prognosis illorum, et illam chronicae medorrhoeae, plerumque infaustam, constituit. Praeter frequentem mulierum hoc profluvio laborantium *sterilitatem*, si forsitan conceperint, frequentes ex causis non magnis *abortus* patiuntur. Quae urethrae ex callo, angustatione, propullulat: — haec, chirurgicis auxiliis, novae inflammationis, et aucri effluxus beneficio, dissipata duritie, interdum dissipatur medorrhoea. Non parva interim profluvii, licet morbosi, cui natura jam dudum assuevit, habenda est ratio; atque eodem, citius quam par est, per artem suppresso, frequenter incommoda salutis majora, ut videtur, non ex ipsa cessantis tunc effluxus materia alias in

partes deposita, — sed stimuli assueti, cum parte alia, affine, communicati, ignotas ad leges (§. 374.) nascuntur. Hinc variis a morbis feminas, medorrhoeae hac a specie *praeservari*, tum hoc quidem sensu, tum eo, quod latens morbi alterius materies ad uteros ferri consueta profluvium hic excitet, minus illo incommodum, — vel quod causae morbi antiqui, quasi per *fonticulum*, pars aliqua quotidie diffletur, non ubique tam absurde a vulgo contenditur. Non rarum est, diuturnae medorrhoeae difficilem vaginae, vel uteri ipsius *prolapsum*, — ac tandem plenas discrimine *cruoris* hoc e viscere *jacturas* accedere.

§. 535. Cura medorrhoeae, in genere, a causarum, sedis, temporis, symptomatum ratione dirigitur. Desideranda, nec ficta pietate arcenda forent, si certiora, quae contagiorum medorrhoeae, vel et luis ipsius, potentiam delerent, nossemus, auxilia. Res in *Europa*, sub tanto populorum cum Exteris commercio, perardua, nec legum subjecta imperio esse videtur proposita a quibusdam, sed soli forsitan tempori reservata, utriusque veneni *destructio*. Major interim in illas, quae corpore quaestum in Republica faciunt, Magi- Cura gen.

stratus attentio, — virorum, qui uxorem; quam possent, ducere recusant, minorem in civitatibus ad numerum reductio; — submistrata celeriter infectis, tacita, et gratuita; pro miseris, subsidia; infaustos virus tam late diffusi per provincias progressus ubique non parum frenarent. Quod ab impuro concubitu contagium utrunque certius avertat, vel susceptum mox corrigat, deleatque, adhuc quaeritur remedium: summa interim partis contagio expositae, nec protracta in longum, immundities, et genitalium, ad ultimos recessus, cum liquido, ne tempus perdatur, quocunque, imprimis cum sapone, purgatio, vel instituta, illius sub defectu, cum pulvere quovis absorbente aspersio, — lotii mox a concubitu suspecto emissio, — cauta tepidae; vel aquae calcis, in urethram, vaginam, injectio, pericula quodammodo imminuunt. Securos non reddit viros, muliebrium, attentum licet, cum ad vaginam hoc extendi non queat, examen: Illorum urethra vel sponte, vel anterius compressa, si dolorem manifestet, aut ploret, si rubeat ad ostium, nisi morbi alii, contagii insontes, forte praecesserint: concedendi amplexus id satis indicabit pericula. Post praevium, qui suspectus est, congressum, quin ju-

stum symptomata timorem adhucdum confirment, ab omni tamen cum sanis intimiore commercio, quod adhaerens pudendis externis, internis, virus, sine hominis infecti morbo evidenti, sese facile communicet, abstineatur oportet. Caeterum ab illis, quae universum systema, vel imprimis quae pudenda stimulare, quae sanguinis ad ista affluxum provocare, vel quae urinae acrimoniam augere possent, sibi caveant aegroti. Necessaria in viris est testium, seu scroti, mox a morbi initio, suspensio. Frequentius humor, qui effluit, vel, sub longiori et angusto praeputio collectus, id ipsum, vel glandem stimulat, exulcerat, tepido cum lacte abluatur, vel injecto simili, vel aquoso liquore educatur oportet. Decubitus in dorsum mollior, pollutiones in viris nocturnas excitare, — in feminis, virulenti, corrosivi humoris defluxum ad anum, cum damno dirigere consuevit. Positio coxarum declivis, materiae, supino corporis sub situ, in vagina stagnantis effluxum promovebit.

§. 536. Nullibi auxiliorum tam ferax est, quam ubi morbi vel *sponte*, qualicunque, non prorsus contraria, sub methodo solvuntur, Scriptorum ingenium; atque hinc tantae in C. med. acut.

medorrhoea, de qua loquimur, curanda, — quin ideo morbi magis pateat indoles, aut quibus certo ille vix indiget, divitiae! Quam *venereo* sine ulcere contagium induxit, — ea, sub recta vivendi ratione, non minus, ac aliae, quas insons forte stimulus invexit, medicae sine artis subsidio, vel a sola natura, perfecte, quin *lues* timenda sit, vel in plurimis, persanatur *acuta medorrhoea*. Prout virus istius natura, — sic et verum, quo extingui mox posset, antidotum, nos latet; et quae forsitan, primis a concubitu suspecto diebus instituta, medorroeam illico et in cunabulis jugulasse legitur, — ea, vel modo animi, ob suscepti contagii timorem agitati, ac, ut sibi facile persuadet, jam sensu pruritus, caloris in urethra, vagina, multati, curas delmulsisse, — vel, quaecunque demum fuerit, saepe magis venenum his e canalibus *eluisse*, quam in istis *subegisse*, *suffocasse* videtur, *injectio*. Non raro nimios illorum, qui se in contagii pericula incurrisse accusant, timores nutriendo, vel methodi adhibitae laudes immodicas decantando, — si non lucri cupedinis, aviditatis, — saltem levitatis, inscitiae, suspicio movetur. Sunt interim aliqua, nec certe spernenda, quae fortiora mitigare medorrhoeae sympto-

pto-

ptomata, quae pericula avertere, et quae saepe breviorem morbi decursum reddere queant, artis praesidia.

Praeter illa scilicet, quae a suspecto concubitu facienda, evitanda esse docuimus (§. 535.), oportet nimiam partis a viru, aut alio a stimulo correptae, irritationem, inflammationem, et, quae ex vitio locali, vel alibi per solum consensum descendunt, symptomata compesci; oportet morbi effectus, qui chronicam inducere medorrhoeam minantur, praeverti.

Quamprimum igitur stadii, quo morbus hominem ex contagio *invadit* (§. 521.), symptomata comparent, non pauci, et eximii inter hos Viri, praeditos virtute aut *stimulante*, aut partis infectae mucum *solvente*, aut nervorum illius sensum *obtundente*, aut denique irritatam ejusdem superficiem *defendente*, liquores, per syphonem huic operi idoneum, tepide, frequenter, et caute injiciendos praescribunt. Ut, quid nos ipsi sentiamus, fateamur, quaecunque sub *acutae medorrhoeae* principio, et inflammatorio sub stadio, in urethram pelluntur, res, ejusdem a sensu naturali alienae, — licet sapor id linguae haud indicet, irritantium effectus hic edunt; ac nul- Per injectiones.

la, quam intensionis ad gradum, intercedit differentia. *Stimulantium* usus aut hypothesi, qua, per auctam ab illis muci secretionem, et nunc demum contagium posse ablui, expelli, — aut alteri, qua factam a viru irritationem huic propriam, per aliam, ab ista diversam, posse protinus deleri, sibi promittunt, innititur. Quid de virus suscepti, per auctum ex urethra effluvium, *eliminatione* sentiendum sit, jam supra (§. 534.) docuimus: et quamvis facta per artem *secundaria* irritatio *primariam* interdum posse auferre videatur (§. 375.); vix tamen hoc ipsum in casu suscepti indomabilis *contagii* locum inveniet. Vel ipsi hujus methodi fautores, irritationem artificialem, nimis exiguam, vix agere, — majorem, quam par sit, nocere fatentur. Quis igitur, sub tanta sensus in urethra, sub diversis temporis intervallis, inconstantia, — sub tanta in variis hominibus irritabilitatis urethralis differentia, vel praescribendae arbitrio *formulae*, vel solius, quae idem non eodem semper modo sapit, *linguae* judicio, irritationis gradum faciendae sat certo docebit? Quis impetum, quo liquorem in urethram propelli deceat, ac illius quantitatem, vel satis ut penetret, vel ne stimulo nimis aucto offi-

ciat, probabili conjectura indicabit? Quis curationis, vel a Chirurgo, rerum satis experto, labore per horas repetendo, absolvendae, patentia in vulgum incommoda, — vel si res ipsis tam variis aegrotis committatur, laesionis pericula in censum non vocabit? Quis denique tempus, quo ab injectione vel inutili, vel noxia, oporteat desisti, sat aeque definiet? Plura tamen, hunc in finem, pro injectione, adhibita fuerunt: inter quae praecipue sunt solutiones vitrioli martis, cupri, zinci, aeruginis, ammoniaci salis, olei terebinthinae, balsami alterius. Ex mercurio variis sub formis injecto, aliqui efficaciam, quam nec ipsa in *lue*, nisi jamjam evoluta, agnoscit, *specificam* quaesiverunt. Qui virus venereum a *muco* perpetuo involvi, vel aliter, contagii potentiam deponere contendunt: hi certe, supposita etiam venerea medorrhoeae communis natura, veneni in superficiem folliculosam *effectum*, *pro causa* habuerunt. Nec *acida* venerei virus indoles sat firmis argumentis, ut ex *alcali* caustico, ex lapidis caustici, vel demum aquae calcis ex usu, quae utrunque in finem adhibent, spes magna virtutis affulgeat, innititur. Qui artem destruendo contagio imparem agnoscunt: hi saltem

nervos urethrae, vaginae, ut minus sentiant, cum calcis plumbi, ex aceto solutae, — vel opii, aqua distillata dilutorum auxilio, obtundere satagunt; et conspecta, istius imprimis, in chronica ophtalmitide virtus (§. 154.), huic satis opinioni suffragatur: sed in *acuta medorrhoea* vix aliter opium, quam stimulum augendo, operatur; atque tam parum ex remedio in urethram injecto hic loci, vel tempore brevissimo, retinetur, ut liquori injecto, quae interdum hunc sequitur, symptomatum mutatio vix queat adscribi. Qui urethram defendit mucus, hic alio vix unquam, sine stimulo manifesto, suppletur, viscoso, quod vix penetrat, aut satis urethram oblinit, medicamine.

Quae interim hucusque injectionibus opposuimus dubia, ea ad negandas clarorum Virorum experientias nequaquam movemus. Nostrum sat raro ab aegrotis, sub primis *medorrhoeae acutae* jam jam certe praesentis initiis, expetitum fuit auxilium: et quoties hoc ipsum novae methodo favebat; toties, quod caeterarum nos phlogosium cum injectionibus tractatarum analogia docere debuisset, poenituit consilii. Sed ut cautos vos reddere, ut nimios multorum hoc in morbo tam communi cu-

tando ausus, quoad rationes id possunt, frenare, daretur: *experientiae*, ad quam toties, qui experiundi scientia haud pollent, appellant, in Medicina fallacias et hic morbi tetigisse, non credidimus inutile.

Nos igitur, qui *tutiorem*, quodammodo licet longiorem, *breviori*, sed facile ancipiti, curationem praeferimus, acutam sibi ipsi relinquimus medorrhoeam; ac modo symptomata istius, si forsitan nimis urgent, moderari curamus. Ad victum quod pertinet, modo febris si desit, consuetum, sed a rebus irritantibus, aut difficulter subigendis alienum, concedimus. Quae sale abundant, ea, quod urinae ardorem mox augeant, evitari oportet. Pro potu aquam, eamque, ne pauca, et hinc acrior, urina urethram offendat, sat multam, propinamus; sed nimia, aut gravi stomacho mucilagine saturata, quod haec in sanguine mutata ad urethram non veniat, potulenta reprobamus. Si vino assuetus sit aeger, nec multum irritabilis videatur, nec febricitet, hoc ipsum portione moderata ad prandium concedimus. Alvum, nisi sponte apertam, clystere emolliente quotidie movemus. A motu fortiori, equitatu, saltatione, contrectatione, refrigerio, compressione genitalium, a le-

C. exspect.

cto molliori, a sexus alterius, lasciviam excitante, consortio, ab animi pathemate majori, abstineant aegroti. Effluentem ex urethra materiam cum tepida, aut lacte subcalido, frequentius abluant; aut, quibus longius, angustius praeputium impedimento est, injectione, qua et mulier vaginam repurget, simplicissima, bis terve in die, utantur. Urinam, nisi satis recollectam, quam minus frequenter id possint, emittant.

Si febris accedat, et, in homine robusto plethorico, inflammatoriae naturam assumat; detracto mox vino, et ciborum quantitate ac indole mutatis, venaesectio, antiphlogistica sine sale aut nitro, tamarindorum decoctum, indicantur: sed rarior istius, sub dicto regimine, necessitas, — ac in corpore debili, gracilique, manifesta satis a sanguine detracto damna, sensibilitatis adauctae effectus, comparebunt. Sub magnis pudendorum tensione, calore, dolore, cataplasma anodynum cum laudani portione, vel et balnea tepida tum corporis dimidii, tum imprimis localia ex lacte, vel malvae decocto, usurpentur frequentius. Si ob spasmi magis, quam inflammationis vehementiam, ex urethra nil effluat, ex *opio* medicina petenda est. Si major verendorum

inflammatio id jubeat: hirudines peni, ad locum dolentem, ad perinaeum, vel ad labra muliebria, ponantur. Saepe interim has turbas, erectiones dolentes, spasmodicas, pene quidquam ad inferiora depresso, *opium*, ad noctem porrectum; — ac si corporis debilitas, sensibilitas morbosa subesse videantur; si tenuis ac diaphana materies ex urethra distillet, ac pulsus frequentes, contracti tangantur: corticis Peruviani decoctum, cum tincturae Thebaicae portione, dissipabunt. Interdum clyster emolliens cum opio injectus quam optime conducit. Fortiora alvum hoc in morbo purgantia, quae urinae difficultatem, ac singula symptomata mox augent, cane pejus fugienda sunt.

§. 537. Nec aliter symptomata, quae sub stadio medorrhoeae inflammatorio emergunt, praepediri, tractari merentur. Ad penem *incurvum* (§. 522.), cataplasma emolliens, hirudines ponenda sunt, vel et opium liberaliter interne porrectum conducet. Sub dolente ac violenta penis erectione, *priapismo*, princeps in *opio* est positum remedium. Chordae.

§. 538. In bubone (§. 523.), cui *ulcus venereum* non subest, curando, ad stimuli, Bubon.

quo inducitur, indolem respiciendum, et hic ipse tollendus est. Suppuratio tumoris glandulosi, ut inutilis, taediosa, ac foedam cicatricem inducens, quovis modo praecavenda, et bubonis *resolutio* tentanda sunt. Si fortior ad urethram inflammatio hunc generet, tunc illi ad methodum praescriptam (§. 536.) succurrendum est. Si forte spasmodica ad urethram affectio stimulum cum inguine communicat, tunc ea, quae ad istum commendavimus (§. *cit.*), in subsidium vocentur. Si forsitan suppressus ex urethra, vagina, materiae effluxus, hoc malum induxerit: tunc, suppressionis pro causa vel inflammatio in illis arcenda, vel spasmus tollendus, vel ope cereoli, pessarii; secretiones morbosae revocandae sunt. Sub incipiente glandularum inguinalium affectu, praemissis praemittendis, rasisque hac in parte pilis, frigidam applicari conducet. Sub inflammatione jam provecta, fortiori, si venae sectio instituta sit, aut minus indicetur, hirudines parti bubonibus vicinae applicandae sunt, vel cutis tensa ac rubra scarificanda est leviter. Post haec auxilia, mitiori sub malo superflua, cataplasma ex lacte et pane, nec tamen nimis calidum, sub die, — ad noctem vero, ob metum refrigerii, emplastrum gum-

mosum, continuo tumori imponenda sunt. Sub vehementi, spasmodicoque dolore, folia hyoscyami, cicutae, in pulvere, aut opium cataplasmati jungenda sunt; ac ad noctem ex opio medicina porrigenda est. Ab *emeticis* in bubonum curatione, ut in aliis inflammationum speciebus, licet aliqui laudaverint, abstinemus. Nec *unguento mercuriali*, quod cruris, quo ex latere bubo est, parti internae illiniunt, sed quod modo venereae metus infectionis adhiberi consuluit, hic opus est. Si tamen, sub tardiori bubonis vix calentis ac rubri ingressu, aliquo ad promovendam resolutionem stimulo indigere videamur: tunc linimentum volatile, vel mercuriale, quod hic specifice non aget, unguentum, possunt indicari; sed facilius hunc finem, victus abundantioris, vini concessi, et levis frictionis ad inguen institutae, decocti corticis beneficio obtineri licebit. Interdum, quod et nos conspeximus, vicina bubonis suppuratio, ac purulentae fluctuatio materiae jam tactu distingui videtur: quae tamen signa, quin tumor felicissime resolvatur, subinde haud impediunt.

Si bubonis *suppuratio* evitari non queat, in ea rite pertractanda ad regulas (§. 134.) praescriptas respiciendum, et nunc vires to-

tius systematis, vel modo partis, erigendae, nunc vero moderandae sunt. Lentior est suppurationis in glandulis progressus; ac melius plerumque naturae, quam arti, nisi cutis tenacitas hoc jubeat, committitur abscessus divisio. Tunc vero vel ferro, vel causticis haec fiat, modo plenam abscessus maturitatem acquisiverit, nil interest. Si pejor hic suppuratio sub aegrotantis debilitate contingat: saepe cortex, vinum, lautior victus, — vel, si dolor violens accedat, opium, huic remedio junctum, conducunt. Caeteras in abscessu, vel ulcere bubonis curando cautelas Chirurgia vos docet. *Mercurio*, ut specifico, hic nunquam, nisi *lues* simul ex ulcere accesserit, indigemus: sed in ulcere calloso et antiquo percurando, mercurius praecipitatus ruber, eidem inspersus, ac methodus confortans, meliora praestabunt.

Si *scirrhosa* his in glandulis durities sequatur: tunc ad ea, quae (§. 135.) dicta sunt, ac alibi dicentur, spe felicis eventus, eheu! non magna, descendimus. Nec tamen reliqua in quibusdam, a bubone resoluto, glandularum inguinalium *plenitudo* majorque *sensibilitas*, vel *dolor inconstans*, quae saepe victus lautior, chinae decoctum, unguentum volatile

cum tinctura Thebaica, maris balnea, dissipabunt, pro *scirrho* imponant! *Carcinomatis* vix unquam sanationem, ad regulas alia hujus operis in parte exponendas, impetramus. Rarior hic loci *gangraena*, praescriptas (§. 136.) ad leges tractanda est.

§. 539. *Epididymitis*, medorrhoeae acutae effectus (§. 524.), pro causae ac symptomatum ratione, diversam medendi methodum exposcit. Nunc enim febris haud magna vix sanguinis missionem sibi exigit; nunc, mitis ab initio, post primos jam dies augetur, ac tam intensa fit, ut non una, sed plures interdum venaesectiones reddantur necessariae. Jam sub praevia medorrhoea, testiculos suspendendi consilium dedimus (§. 535.): interim stadio inflammationis cessante, testes sibi ipsis committi, in multis opportunum est. Qua ratione tumor scroti increscit, eo magis suspensorium relaxandum esse, ne compressio succedat, quivis facile intelliget. A motu quovis abstineat, ac in lecto supinus in dorsum decumbat aegrotus. In robustis, plethoricis hominibus, venaesectio, tumoris, ac doloris incremento majori praemittenda, — ac, si vehemens tunc febris cum pulsu pleno ac duro C. epidid.

insurgat, ea ipsa aliquoties repetenda est; aut, si hoc minus necessarium videatur, hirudines decem vel quindecim scroto apponendae sunt. Sanguine, si ita videatur, detracto, mox a morbi principio frigidam aut puram, aut cum saccharo saturni remixtam, circa scrotum continuo applicari, ac testes frequentius in illam demergi oportet. A camphorae spiritu cum extracto saturni et aqua remixto scrotum inflammari, conspeximus. Praeterea alvus clystere solvenda, vel et blando ex manna, tamarindis, medicamento movenda est. Cibi modo pauci, facilesque concedendi, spirituosa, calefacientia fugienda sunt. Si major ad urethram, perinaeum inflammatio simul urgeat: emollientia huic ipsi, quod frigida, confirmata jam phlogosis vix perferat, apponenda sunt. Si magis nervorum irritatio, ut vidimus, quam vera inflammatio, epididymidem ad consensum vocaverit: tunc *opium* ad noctem propinandum, vapores aromatici ex sella perforata, ad scrotum, testiculis suspensis, dirigendi, ac imprimis clysteres cum laudani portione fere dupla, liberato prius a faecibus intestino, injiciendi sunt. Vel in ipso, qui cum valida inflammatione incesserat, morbo, sanguine jam satis emisso, *opium* sub reliquo in

nervis stimulo porrigatur. Sub majori jam testium tumore, duritie, dolore, et provecta jam nimis inflammatione, cataplasma emolliens, quod sub initio nocuisset, applicandum est. Mercuriale unguentum, quod plures hic scroto illiniunt, sine quovis effectu, nisi malo, adhibuimus; et si aliis profuisse asseritur, hoc minus remedio, quam morbo in resolutionem tam prono, adscribendum videtur. Sub fortiori inflammatione, fluida circa testem collecta materia per tactum discerni videtur: sed licet manifestam et praemagnam hac a causa *hydrocelen acutam* conspexerimus (§. 524.), incauta tamen foret, ac facile gangraenam induceret tricuspidis hoc in casu administratio. Testiculum, ab incauto Chirurgo, hydrocelis curationem cum tricuspide suscipiente, in medio perfossum, ac diras abinde convulsiones, inflammationem horrendam in *Bruchsaliensi* Nosocomio inducta, observavimus. Illa interim a regula, in viro ad Clinicum Institutum suscepto discessimus: cui, violento sub coitu, sanguis ex urethra copiosus prorupit, ac altera jam die tumor magnus sinistri taccessit testiculi. Dolor ingens, tensio, figura ipsa tumoris, dysuria, singula nobis, primo aspectu, morbi indolem celaverant. Cum ve-

ro manifestam in parte fluctuationem distinguere licuisset, sectionem tumoris institui curavimus. Effluxit humor copiosus, primum flavus, pellucidus, acris ac foetidus, mox vero puriformis albidaque materies. Nato posthinc ad urinam mittendam novo stimulo, haec ipsa non per urethram, ut pridem pauca, sed ipsum per scroti vulnus multa, effluxit. Hinc istud, ad locum usque, unde lotium, *lacerata* sub coitu ex *urethra*, in scroti telam cellulosam descenderat, dilatatum, immisso urethrae cathetere flexibili, viginti fere dierum spatio sanatum fuit.

Medorrhoeam, ubi forsitan, *suppressa*, epididymis inflammationem produxit, candelarum, et, ut aliqui proponunt, cereolorum novo *contagio infectorum*, in urethram sub ipso inflammationis vigore mittendorum, auxilio restituere, inopportunum, damnosum esse putamus. Inflammationis in urethra *effectus* est, in multis, testiculorum inflammatio; illaque ipsa medorrhoeam non raro *exsiccat*; non a suppressione profluvii inducitur, urethrae inflammatio. Cessante vero ad urethram phlogosi, si tumor testiculi continuet, cereolorum interdum cum fructu tentabitur applicatio. Vel a sola *angustiae* ad urethram cum cereo-

lis medela, ad testem tumor illico disparuit.

Si, quod rarum esse solet, *suppuratio* testiculum, aut vicina eidem integumenta, hoc ex morbo prehendat: *luis* sine metu, in emollientis usu cataplasmatis, donec pus molliter promineat, perseverandum, aut emplastrum ex gummatibus apponendum est. Inflammatum, ex ictu sclopeti vicino, suppuratumque testiculum sectione aperiri curavimus: ac licet pars magna substantiae, filiformis materiae sub specie, e vulnere exiverit, major tamen testiculi portio matura sectione salvata fuit. Suppuratio, quae sub scroto, illaeso testiculo, contingit, a ferro brevi tempore curatur.

Suppuratione longe frequentior est *epididymis* non modo, sed et ipsius *testiculi*, ab inflammatione praegressa, *durities*, ex quo satis patebit, quod, si ab initio non ipsum adeo testem inflammari sit verum, sub fine tamen morbi res aliter se habeat, et phlogosis, et pendens ex ista, lenta progressu, durities, tum illum, tum funiculum spermaticum, quam longe ad renes fere usque pertingit, non raro corripiat. Varias, et hoc gravi sub malo, methodos commendant Scriptores. Epididymis durities saepe sponte disparet, aut, manens, pericula haud movet

(§. 534.) ; ad testem conversa, difficilis curatu, et saepe nullo, melius, quam valide agente, irritante, et mali exitum forsitan in *carcinoma* praecipitante, remedio, suspensorio solum suffulta, tractatur durities. Quam alibi (§. 135.), sub inflammationis in duritiem exitu, proposuimus, — haec et praesenti in casu tentanda est methodus. Mercurius stimulum, non raro scirrhis funestum, inducit; et nec specifice hic agere, nec, scroto, perinaeo inunctus, per vasa lymphatica in ipsum transire testiculum potest. Linimentum volatile, unguentum cum camphora, atropae belladonnae, mandragorae radices, externe, cicutae, aconiti extracta, interne-exterius, adhibita, ononidis spinosae, daphnis mezerii decoctum, gummi ammoniacum in aceto scillitico solutum, electricitatem, ac ipsos adeo cancrorum lapides, commendari, — sed malum nunquam ab istis superari, sat certo novimus. A scroti balneo, ex aqua cum opio remixta, frequenter instituto, hoc ipsum dissipatum fuisse, experto a Viro percepimus. Num usus candelarum, medorrhoeam revocandi fine, in urethram missarum, ut alias, ex suppressione istius inductas aegritudines, sic et testiculorum aliquando duritiem dissolverit: de

hoc

hoc ex propriis decidere nequimus exemplis; nec aliquem, per novam medorrhoeam, ab eo testium affectu liberatum fuisse, unquam audivimus.

Si majorem jam molem ac duritiem testiculus acquisiverit, ac dolor lancinans eundem frequentius penetrare sentiatur, tunc certe testis mature suscipienda est amputatio. Si spermaticus simul usque ad annulum jam tumeat, ac durus percipiatur, funiculus: tunc, ob portionis istius abdominalem supra annulum haerentis in malignam inflammationem, in carcinoma, vel in gangraenam abiturae, vel lethalis haemorrhagiae ob metum, pejori sub omine operatio suscipitur. Post *sarcomatis* testiculi *recentis* sectionem, ab illustri, a versatissimo in chirurgicis Viro arteriam spermaticam, quae suo, necdum fracto vi temporis, elatere se citissime abdomen versus retraxerat, non potuisse ad annulum ligari; ac sanguinem copiosum exinde lethali cum eventu interna ad loca prorupisse, exemplo nobis constat.

§. 540. In *phimosi* (§ 525.), quae ut C. phimos.
medorrhoeae acutae symptoma incedit, curanda tum penis ipsa corona, tum praeputium,

ita ut hoc super glande reduci queat, praeparanda sunt: hinc impeditae reductionis ad causas probe respiciatur, oportet. Sursum coles ad ventrem, si modo profluvii ex urethra hoc sub situ difficultas non impediat, deligandus, motusque corporis evitandus est. Si febris, pulsusque pleni ac duri simul adsint: venaesectio, pro necessitate repetenda, hirudines, ac methodus debilitans, clysteres indicantur; nec major praeputii, quae raro hic sese manifestat, *rubedo* exspectanda est. Post venam sectam, cum satis recens est inflammatio, *frigidam* eidem vel solam, vel cum aceto, saccharo saturni, conjunctam applicari, saepiusque renovari oportet. Sub majori jam et fere phlegmonoso praeputii tumore, tensione, fomentatio, vel balnea penis continua, tepida cum lacte, decocto malvae, cataplasmata anodyna, sat mollia, praeferenda sunt. Lac tepidum, decoctum hordei, vel malvae, emulsionem Arabicam, dilutam, ut glandis, praeputii superficiem probe abluant, concretionem impediant, sine impetu, frequenter injici nunc competit. Phimosis sub fine, si tumor praeputii *oedematosus* supersit, aluminis solutio applicata conducit. Praeputii, quam aliqui hoc in casu instituunt, sectionem, ob non pauca

pericula, ob deformitatem perpetuam, et congressus impedimenta futura, vix unquam, — ac certe minus, si ipsa *gangraena* accesserit, admittendam esse censemus. Si forte, ablata jam praeputii phlogosi, ulcera sub illo haerere videantur: tunc mercurii sublimati grana aliquot, in aqua distillata soluta, ter, quaterve in die, injiciantur; vel si longioris callositas praeputii extremum ad limbum, ne reduci hoc possit, impediat, hujus partem velamenti circumcidi juvabit. In *phimosi chronica*, cum tumore praeputii, scarificatio istius frequens, moderata, obstacula solvit.

§. 541. *Paraphimosis* (§. 526.) ad curam quod spectat, in ea, ne penis stranguletur, et glandem a gangraena mox corripiendam amittat, ne lotii quaevis supprimatur excretio, festinandum est. Coles igitur, erectus, ad glandem, a manu, cui nivem, aut glaciem subtiliter contusam imposuimus, aliquomodo comprimendus, — vel saltem frigidae cum glacie, et saturni extracto remixtae, immittendus est: quo saepe praesidio praeputium super glandem posse protrahi, contingit. Si spasmodica magis constrictio esse videatur, ad *opium* sine mora veniendum est. Si res minus succedat, tunc C. paraph.

ad regulas chirurgicas praeputium sine mora, quot in annulos post glandem vitiose contractum est, ne corpus cavernosum unum vel alterum laedatur, ac tumori *varicoso* concubitum impedienti locus sternatur, incidendum est. Si forte glandem gangraena prehenderit: haec raro cavernosa ad corpora, firmiori tegumento celluloso instructa, penetrabit; sed vel sponte, vel facili negotio, glans tota separabitur. Hoc praestito, ne urethra, ut docuit exemplum, concrescat, per fistulam eidem immissam, cavendum est. Interim gangraena, paraphimosin sequente, ac partem cellulosae, quae corpora cavernosa investit, consumente, penis *chronica curvatura* originem aliquando agnovit. In *chronica*, mitiori scilicet, *paraphimosi*, ut ipsa in phimosi (§. 540.) scarificationes praeputii conducent.

C. stad. relaxat. §. 542. Consideratis stadii medorrhoeae inflammatorii symptomatibus (§§. 537. — 541.), ad illius, quod *relaxationis* appellavimus (§. 528.), curam descendimus. Haec vero in plurimis ab ipsa natura absolvitur. Nunc igitur, si quid de solito illinc victu detraximus, vel si, ob febris praesentiam, antiphlogisticis, ac potui paulo magis indulsimus:

sub fuga veneris in longum tempus continuanda, diaetae rigorem pro gradu stimuli minoris imminui, ac methodo debilitanti, ne *chronicam* profluvium hoc indolem, quod in feminis prae viris timemus, assumat, renunciari oportet. Si totius debilitas systematis aut morbum praecesserit, aut inquietas ob noctes, ob dolores violentos, ob victus tenuitatem, ob humoris mucosi jacturam, sequatur: tunc, ultimi sub fine hujus stadii, praeter cibos nutrientes cum vini portione liberius porrectos, ad corticis vel frigidum infusum, vel decoctum ascendimus. Sed plures, hoc a morbo, *localis* modo, in genitalibus, *debilitatis*, *laxitatis*, *sensibilitatis* morbosae reliquiis, laborant; atque hinc localibus magis vel solis, nel corroborantibus universum systema superadditis, remediis indigebunt. Per gradus igitur ad ista veniendum: genitalia frequenter cum frigida in viris lavanda, in feminis simul eluenda sunt. Si longius, quam par est, profluvium continuet, *injecti* in urethram, vaginam, aque calcis recenter paratae, solutionis cum opio, vel solius (N. LXIII.), vel superaddito saccharo saturni (N. LXIV.), nunc utique tentari sine ullo discrimine potest: qua certe sub methodo, brevem in sat multis, — nec tam

longum in aliis, morbum sistit medorrhoea; ac praecipitis non incurrimus curae pericula.

Ex ulcere *venereo* pendentem medorrhoeam, vel cum, *luem* adesse, symptomata testentur, adhibito mercurio, ut hanc ipsam, — et quod reliquum est, exposita vix methodo, tractamus.

C. med. fem. §. 543. *Vaginali acutae* (§. 529.), non alia, quam *urethrali* utroque in sexu (§§. 535. 536. 538. 542.) *medorrhoeae*, medendi est methodus. Tepida semicupia in feminis majorem, quam in viris, in stimulo frangendo utilitatem manifestant; ac potior est, vel sub ipso stadio inflammationis, injectionum cum emollientibus, vel cum lacte, emulsione Arabica in vaginam, sine impetu factarum, quam in urethram, leniendi facultas. Venam tundendi rarior hoc sub morbo apud feminas necessitas habetur; nec potus quantitas siti major, quod vaginam saturatior paullisper urina non allidat ac irritet, et quod major genitalia post emissam urinam lavandi concedatur facilitas, requiritur. Sed, ut communior hoc in sexu medorrhoeae acutae in *chronicam* est transitus, ita fere majorem *relaxationis* in illa, quam *inflammationis*, stadium at-

tentionem Medicorum sibi exigit. Hinc sese lecto tunc temporis, sub majori corporis ac animi quiete, mulier committat; ac, si forte majores fluxum sanguinis nervorum turbae comitari consuescant, has cum opii portione componat. Tardiori, a cessante jam phlogosi medorrhoeae, cum externis (§. 542.) medendi, melior, absoluto a diebus jam tribus aut quatuor menstruo, habebitur occasio. Facile fortiorem *vaginae*, quam urethra virorum, opii, vel sacchari saturni portionem admittet. Sat profunda sit, ac saepius in die, praemisso cum aqua simplici vaginali clystere, instituatur indicata adstringentis solutionis injectio: quam supino in situ mulier per aliquot minuta retinere conetur, appropinquante vero menstrua periodo prorsus omittat.

§. 544. Habito ad causas respectu, non aliter, quam acuta urethralis, vaginalis medorrhoea (§§. 535. 536. 542. 543.), tractandum est muci puriformis ex *ani* locali affectu inductum profluvium. *Haemorrhoides mucosas*, ut vocant, easdem, quas sequenti *de sanguineis profluviis* libro tradémus, ad regulas moderamur et sanamus. Similiter de tenesmo, ac mucoso ex vermibus recti intestini C. med. recti.

profluvio, tum de illo, quod ipsam dysenteriam insequitur, alio sermonem transferimus. Si ex acri, vel a contagio, recti orificio admotis, irritatio ac phlogosis oriatur: nisi ulcus venereum, quod specialem sibi curam exposcit, hic lateat, tunc, positis circa anum hirudinibus, vasorum repletionem moderari, alvum cum oleo assumpto laxam servari, ac, stimulo fortiori sublato, ex emulsione Arabica injectiones institui oportet. Cessante jam phlogosi, et profluvio in longum decurrente, externa, quae in medorrhoea vaginali commendavimus (§. 543.), remedia adhibenda sunt. Feminam cum felici curationis eventu, tractavimus, quam, ex suppressa cum adstringentibus medorrhoea vaginali, impuro concubitu contracta, mox similia illi ad anum symptomata, — et neglecto, a duodecim jam annis, feroci hoc incommodo, recti intestini indurati pertinacissima, et faecum, nisi diffluentium, excretionem protinus nunc impediens constrictio afflixerant. Frequentes, sed parvas, ex lactis cremore dulci, injectiones tipidas in anum institui, butyrum caccao eidem intrudi, posthinc vero agarici frustula praeparari, ac post ista cereolos sensim sensimque majores immitti curavimus, ac fere naturalem

hac methodo habitum extremo intestino conciliare potuimus. Nec ad ipsam vaginam, imprimis vero externum ejusdem ad ostium, hujus exitus medorrhoeae, imprimis recidivae, cum ulceribus conjunctae, in duritiem parietum insensilem, ac virgineam angustiam, desunt exempla.

§. 545. Sub *externa medorrhoea* (§. 531.), non seposita causae, quae morbum induxit, ratione, potissimum in munditie partis affectae studium ponendum est. Hinc fotus aquosi, demulcentes, emollientes locis a phlogosi correptis admovendi, ac similia, sub longiori praeputio injicienda sunt. Dissipato cum istis stimulo, ad externa, quae robur infractum restituant, majorem partis sensibilitatem corrigant, imprimis ad ea, quae (§. 542.) adduximus, fortiora paullisper, remedia maturius pervenimus. C. med. extern.

§. 546. Qua ratione *chronica*, ex acuta descendens medorrhoea (§. 532.), praecavenda, curanda sit, partim jam diximus (§§. 542. —545.) Quod si proposita jam methodo superius esse malum, docuerit eventus: tunc potissimum, an *ulcus*, vel, cum rarissi- C. med. chron. Ex ulcere.

me hoc adsit, exulceratio superficialis, in urethra lateat, inquirendum est (§. 533.). Est interim sua et huic rerum aspectui fallacia, et exquisitam longamque saepe locus sub medorrhoea acuta affectus, sine ulceris praesentia, sensibilitatem, ut novimus, conservat; nec aut puris, ichoris, ab humore *puriformi*, in cryptis urethrae mucosis stagnante, tam facilis est distinctio; aut sanguinis pauxillum in illo conspectum, continui laesionem sat certo confirmat. Quod si etiam de *ulcere* securos nos esse jubeat diagnosis: an *veneream*, seu malignam, hoc ipsum, an vero benignam modo indolem foveat, priusquam *luis* symptomata compareant, haud satis constat; vel, si forsitan constaret, *mercurialium* tamen usus internorum, nisi viru jam in corpore evoluto,

Per inject. proficuus haud foret. Interim injectio mercurii corrosivi (N. LXV.), non quidem *specifici*, ut vocant, sed ulcus depurantis remedii virtutem promittit. Si hoc ipso, frigidae, vel ipsius glaciei, frequenter ac brevi tempore anteriorem ad urethram applicandae, per usum, molestum non cesset profluvium: tunc aut spiritus vini rectificatus cum aquae sex vel septem partibus remixtus, aut vitrioli solutio (N. LXVI.), vel et corticis quercus junio-

ris, ex diluto tandem ad saturatius veniendo, decoctum, aut lapidis caustici solutio (N. LXVII.), aut myrrhae liquamen, cum tinctura Thebaica, saccharo saturni et aqua (N. LXVIII.), per longum satis tempus, sed majori sub cautela, adhiberi merentur. Interdum rhabarbarum ad dosin, quae alvum vix moveat, vel et balsamus Copaivae, terebinthina, apud *viros*, per quorum urethram remedii vis penetrat, exhibita fuerunt. Vel ipsa cantharidum tinctura, qua tamen vix uti hoc in casu vellemus, sine laude non fuit. In casu sensibilitatis ad urethram morbosae, potissimam ex *opii* vel sola (N. LXIII.), vel juncta cum saccharo saturni (N. LXIV.), solutione actionem speramus. Ab *internis*, hoc sub malo, nisi debilitas universalis subesse videatur, exspectari effectus haud potest. *Olibani*, hoc sub statu laudati, experimentum hucusque non fecimus.

Nec minor est virtus *cereolorum*, vel et syringis ex resina elastica paratae, tam in casu, quo *ulcus* latere suspicamur, quam imprimis si laxitas urethrae, profluvii causam formare videtur. Jam sola interdum *equitatio*, et inducta per istam moderata perinaei concussio, — vel et vini abusus, aut novae me- Per cereol.

dorrhoeae susceptum contagium, phlogosin acutam in urethra revocando, longaevae finem imposuit medorrhoeae. Parum refert, quae demum cereolorum, qui singuli tantum mechanico in urethram stimulo agunt, ac eandem comprimunt, extendunt, eligatur compositio; modo gradatim a minoribus ad majores ascendi, ac eosdem, laesionis sine periculo immissos, tempore sensim sensimque longiori in urethra non modo relinqui, sed et ad ventrem firmari curemus. In vesicae cavum delapsi, et calculo crystallino pro nucleo servientis, cereolis in museo pathologico servamus exemplar.

C. angust. urethr. Sed ad feliciora hujus seculi inventa, vix dicti cereoli, vel ex resina elastica cylindri, catheteres, cum vel *chronica medorrhoea*, vel *urinae difficultas*, *suppressio*, non ex urethrae aut phlogosi, aut spasmo, sed ex mechanica ejusdem *angustia*, nascuntur (§. 533.), licet morbum radicitus vix tollant, numerandi sunt. Sub ulcere, fistulis urethrae, perinaei, sub prostatae tumore, abscessu, ac pendente ex istis ischuria, saepe unicum in hoc summo subsidio solatium habetur. Si vel minor, quem majoribus semper praemitti oportet, cereolus urethram haud penetret: tunc *musica* inter-

dum *chorda*, prius oleo inuncta, canalis feliciter, ut nos quoque novimus, angustias superavit.

Si fortis in urethra inflammatio, vel aliud urinae fluxui contrarium obstaculum, cereolorum, catheteris introductionem impediat: tunc, maturo consilio, vesica aut per rectum intestinum, aut ad perinaei, — aut denique ad pubis regionem, cum tricuspide, ut in sexto *de retentionibus* libro diffusius exponemus, perfodienda est. Plerumque his in chronicis urinae suppressionibus vel prostatae, vel colli vesicae tumor ac durities, ne tricuspis per rectum intestinum, perinaeum, sine laesionis periculo, ad vesicam feratur, impediunt; ac optimo *ad pubem* hoc viscus perforavimus consilio. Qua vero nos lege cereolis, cathetere, tricuspide, his in casibus uti conveniat, — qua denique ratione abscessus, fistulae perinaei, urethrae, tractandi sint, *Chirurgia* vos docet. Vix prius, ac dum jam nimis adoleverint, tumoris, et duritiei chronicae ad prostatam symptomata se produnt, vel accusantur ab aegris. Hinc raro, si unquam, auxilium a methodo (§. 135.) exposita admittunt; nec unguenti mercurialis ad perinaeum, laudata a multis, inunctio, nec interna, ex Suppressio urinae.

cicuta, mercurio, vel aliis, medicamenta nobis opem in casu graviori tulerunt. Plerumque tamen per vices invadit, et nova ex *phlogosi* augetur urinae ex prostatae tumore difficultas: quam saepe hirudines, linimentum volatile perinaeo applicita juverunt. Interdum a *spasmo* excitantur, et per vapores aromaticos ex sella perforata perinaeo admisso, per clysterem emollientem cum opio injectum, vel per cataplasma anodynum perinaeo appositum tepidumque per balneum, moderantur haec incommoda.

C. med. insontis.

Quae feminam divexat, vel ex *acuta*, contagiosa (§. 529.) descendens, vel aliis ex causis (§. 533.) oriunda, *insons medorrhoea* (§. 532.): haec equidem vix alia, quam *chronica* quaevis, methodo generatim tractanda est; interim propiorem sibi mali istius, urbium apud incolas quotidie invalescentis, cura considerationem exposcit. Quae igitur occasionem huic foedo profluvio dederunt (§. 533.), ea solicitudine vel maxima evitari, — atque num illud alterius, primariae, aegritudinis effectu, — num totius systematis conjuncto, num solo genitalium e vitio descendat, — num femina majorem cum hoc fluxu habitudinem jamjam contraxerit, imprimis di-

scerni, — ac tandem, desumptis ex hac ipsa cognitione indicationibus, symptomatum, si urgeat, vehementiam opportunis auxiliis frenari oportet.

Cum vero facilius praeveniri, quam adultum auferri, queat hoc vitium: interest quamplurimum, ut cura parentum tenerioribus puellis, a prima pubertate, tum *menstruae* excretionis imminentis, tum pendentis ab ejus neglectu, vel a vivendi ratione perversa, *morbosi* profluvii matura suggeratur cognitio. A sola rerum, quae proprii conditionem sexus, ac valetudinem concernant, communi ignorantia, et a male intellecta multarum verecundia, quamplurimas virginum, mulierum, matrumque juniorum aegritudines, a primo principio, neglectas, ac multum, priusquam paterent, adauctas fuisse, doluimus; nec earum, quae jam per annos non paucam, quin de morbo suspicionem formassent, vel eandem parentibus, Medicis prodidissent, pituitam ex uteris stillaverint, nobis desunt exempla. In genere, nisi major in urbibus, quam sperare audeamus, sequioris in sexus physica, et morali educatione mutatio succedat; — nisi matrum corpora futurarum *victu*, *vestitu*, *artuum exercitio*, sanitatis ad leges accommodatis, majori, C. prophyl.

quam solent, solicitudine firmentur; nisi nuptiae in civitatibus praematurae evitari, matrumque circa prolem alendam officia, ut ab ipsa natura, sic a legibus praescribi queant; — ac demum, nisi major illarum, quae cives Reipublicae donant, partus sub opere, cura apud omnes habeatur: — Ars Medica quidem amissam mulieribus hoc ex profluvio salutem hinc inde restituet; sed morbum tam late inter illas extensum, ac numero populorum tam infensum, praevenire sola non potest. A frequenti imprimis *pudendorum catarrho*, quem toties frigus illis a subdito forte igne calefactis admissum inducit (§. 533.); et quo major cum profluvio habitudo in multis inducitur, feminae sibi caveant.

C. interna. Quod si igitur vel morbus quicunque alius, vel totius laxitas, debilitas systematis, hoc profluvium induxerint, comitentur: tunc illa, quae his ipsis opposita sit, methodus, — sub majori autem fibrarum inertia, corticis imprimis, martialium, cibi nutrientis, vini, exercitii moderati, balneorum frigidorum usus, — ac lenta si febris jam urgeat, elixir vitrioli, *localis* simul *affectionis* curationi praemittenda sunt. Nec prorsus ea, quae *interne* adhibentur, generali laxitati dicata, medicamina suos

suos in ipsa genitalia effectus perpetuo recusant: sed vidimus feminam hoc a fluxu violenter vexatam, cui, quoties martis limaturam stomacho ingesserat, toties fluor illico sub magna anxietate suspendi, usuque martis seposito, reverti consuevit. Rarum est, huic morbo *plethoram* pro causa subesse; ac si menstrui defectus frequenter eundem praecedat, ex eadem utrunque symptoma origine, locali scilicet ad uterum obstaculo, plerumque descendit. Hinc *raro*, si unquam, *venaesectio* feminam *chronico* huic fluxui subjectam non laedet. Nec minus ea, quae, ob serosi, mucosi humoris in sanguine redundantis insanam hypothesin, toties commendarunt, purgantia ventrem remedia, tum ex eo, quod totius debilitatem, sensibilitatem adaugeant, tum quod viscera pelvis stimulo contrario exagitent, cum damno praescribuntur. Si latens in ventriculo, intestinis, saburra haec exigere videatur: emeticum ex radice ipecacuanhae, vel rhabarbarum cum magnesia calcinata, juncto cinnamomo, praeferri merentur. Si vel solâ cum magnesia, vel lapidibus cancrorum, vel aqua calcis, profluvii hoc genus aliquando exsiccatum fuisse legimus: id certe, symptomaticum, ex ventriculo, ab acida saburra vexato hinc

opportunam corpori nutritionem denegante, uterique secretionem per consensum turbante, originem potissimum traxisse, arbitramur. *Mercurius*, quem aliqui hic morbi laudarunt, si, pro purgante alvum remedio aegrotis praebeatur, non minus ac alia hujus classis medicamina, debilitatem praesentem adauget; — si, ob *mucosam*, ut supponunt, cruoris indolem, pro *incidente* remedio offeratur, ad hypothesis magis, quam verae indicationis ad leges praescribitur. Si forsitan acre venereum, herpeticum, vel scrophulosa dispositio fluorem ex utero induxerint, aliquem subinde locum mercurius habebit.

C. externa. Sed, vel universi debilitas systematis hunc morbum praecedat, comitetur, sequatur, vel ex vitio genitalium locali hic pendeat, *externorum* ubique requiritur subsidium; ac ultimo in casu haec jam sola sufficiunt. Temporis interim, quo feminam profluvium ex utero vexavit, et contractae cum eodem *habitudinis*, rationem non parvam hic haberi oportet; externaque remedia sub majori cautela, sensim sensimque a mitioribus ad fortiora progrediendo, adhibenda sunt. Si alius, isque major forte, morbus a fluente ex utero pituita subsidium habuisset, incauta profluvii suppres-

sio primariam facillime aegritudinem revocaret. Plura interim *habitudinis* ex legibus infractis, quam quod in aliam iniqua materies repulsa, deposita sit, partem, nascuntur a suppresso hoc profluvio salutis incommoda (§. 534.).

Primum, quod *externe* adhiberi mereatur, remedium est *frigida*: qua pro balneo locali genitalibus affusa, vel lumborum regioni aliquoties in die, a certa altitudine, instillata, ac simul ex syringe sat crassa, pluribusque foraminulis instructa, in vaginam injecta, puriformis per stagnationem, locique calorem hic corrupta materies eluitur, et nervorum inertia, et laxitas partium quam optime corriguntur. Sub majori pituitae acredine, foetore, *aqua calcis* vel sola, vel cum corticis Peruviani decocto, frigide injecta, melius conducet. Sub magis diuturno ac rebelli profluvio, ad illas, quas in urethrae chronica medorrhoea, ex opio, saccharo saturni, vitriolo albo, commendavimus (§. 546.), — sed ob minorem vaginae, quam urethrae, sensibilitatem fortiores, injectiones (N. LXIX. LXX.) gradatim ascendimus; vel has ipsas per spongiam marinam, coni inversi figura instructam, filoque munitam, — vel contortum, pessarii in mo-

dum, similique liquore imbutum linteum, aliquot per horas vaginae, cujus simul prolapsum impediunt, committimus. Nec minus *suffimenta* ex thure, mastiche, aliisque rebus aromaticis, ad externa genitalia, vel simul per tubum, ne calor vaporis obsit, sat longum, ad vaginam directa, commendari merentur. *Equitatio* in multis hoc sub morbo egregie conducit; nec profluvium abinde, ut exspectari licuisset, augeri, sed manifeste imminui, intelleximus.

ORD. II. GEN. III.

GONORRHOEA.

****

§. 547. A*medorrhoea* (§. 518.), seminis humani morbosum profluvium, *Gonorrhoeae* sub nomine, ob indolem prorsus ab ea diversam, consulto separamus. Est vero *gonorrhoea* fluxus seminis, vel analogi humoris, morbosus, vel *continuus*, ac stillatitius (*completus*), vel sine penis erectione perfecta, et a minori, vel a nullo, libidinis stimulo *hinc inde* contingens (*incompletus*). Definitio.

§. 548. Homorem in matura aetate ad testes secretum, ac per vasa deferentia in vesiculas seminales depositum, natura pro speciei humanae propagatione hoc non amplo receptaculo futuros in usus custodit: donec copia adauctus, et ex parte resorptus, genita- Morbi nat.

les non modo nervos, sed et totum systema, vi magna exstimulet, atque animal humanum generationis ad opus invitet; vel ab illo quibuscunque ex causis huic stimulo rrsistente, sub insomniis, pro aetatis, constitutionis, vitae, ac morum ratione, saepius, aut rarius, *pollutionis nocturnae* sub nomine expellatur. In vigilante interim, sanoque viro, si stimulos externos evitet, seminis praeter voluntatem perraro fit excretio; ac ut ista in homine volente naturae ad finem succedat, veretri erectio praecedat, et ad copulam foecundam praeparentur genitalia, necesse est. Nec in dormiente adeo homine frequentius, quam id seminis collecti copia inducat, hic liquor sub somni ludibriis disperditur: nisi aut victus succulentior, potus spirituosi, sub vita otiosa, ingesti, aut intimius cum sexu altero commercium, vel amor, vel obscoenorum lectio librorum, imaginum lascivarum aspectus, libidinosa colloquia, mollisque in dorsum decubitus, naturam exstimulent. In aegrotante vero homine, vel dormiat, vel vigil sit, ob varias rationes, et imprimis vel ob totius systematis nervosi, — vel ob specialem genitalium debilitatem, sensibilitatem, vel demum ob stimulum his partibus admotum, semina-

lis excretio liquoris constitutos a natura limites excedit, et cum insigni sanitatis detrimento vel sub somno, vel, quod pejoris jam conditionis signum est, sub ipsis vigiliis, a causa minori, ac saltem sine debita penis erectione, aut et sine consuetae voluptatis sensu, contingit *pollutio*. Sed et altera existit, rarior longe illâ, virorum conditio: cum semen dormientis non minus, quam vigilantis ex urethra, praeter omnem voluntatem non modo, sed et libidinis, voluptatis sine sensu, ac sine veretri erectione, distillat.

Sunt quidem, qui vivi semen viri, quod sponte in cadavere factum esse concedunt, sine sensu voluptatis ac tentigine, vel, in dormientibus, sine animae ludibrio venereo, effluere negaverint; sed quamvis haec raro Medicorum ad aures perveniant mysteria, duo tamen nobis ipsis jam pridem, quae contrarium ostendant, oblata sunt exempla: unum juvenis, sed impotentis cum uxore dilecta, viri, qui suae culpam impotentiae in seminis sub somno sine quovis, de quo sibi constaret, animi ludibrio, ac sine ulla voluptate effluentis, frequentem jacturam non immerito rejecit; — alterum, quod magis rarum est, viri a prima juventute castissimi,

ac, licet sexaginta jam annos numerantis, plurimo tamen semine dotati. Hic nempe, cum in aetate juvenili robustus, laute nutritus, et a quovis alio sibi stimulo venereo longe cavens, in febrem malignam incidisse, ac in summo periculo versari, Medico celeberrimo videretur, ea ipsa, qua mortem hic timuerat, nocte *ter* semen copiose sub somno emisit, ac altera jam die sanitate perfecta gavisus est. Cum vero hujus viri jam senis nobis commissa valetudo fuisset, frequenter in illius urinis, nisi semen hinc inde dormiens, a quo plurimum reficiebatur, perdidisset, hoc ipsum ad pollicis unius et majorem altitudinem in fundo vasis deteximus. Ex *prostata*, ut alii jusserunt, hunc album, seminique simillimum, liquorem derivavimus: sed cum aliquando curru saxosas per vias celerrime ruditerque veheretur, sub medio cum nobis sermone, et cum certe nulla venereis de rebus cogitatio subesset, sibi lotium ex urethra praeter arbitrium fluxisse monens, id ipsum quod effluxerat, *semen*, odore, colore, consistentia, distincte nobis obtulit. Nil certe obest, quin sub majori vesicularum seminalium plenitudine, vel sub laxo ostiolorum, quibus istae in urethram deplentur,

habitu, vel sub praegressa foraminulorum excernentium erosione, sub nixu corporis fortiori, equitatu, hic liquor in urethram exprimatur.

Quid *femineo* in sexu humorem sub coitu, non certe quovis, nec omni a femina, sed tamen a multis, sub optato congressu, profundi solitum constituat, — quam ille originem agnoscat: hoc, licet de re perquam communi agatur, hanc usque in diem sat certo non perspicimus. *Semen* esse Antiquitas, *ovaria* pro *testiculis* considerans, pronunciavit; Recentiores ex magnis rationibus negarunt: sed, forsitan minori veritatis argumento, a muci, circa extimam vaginam, fontibus prodire dixerunt. Haec scilicet excretio, in multis, — copia, celeritate, et impetu majori, quam a cryptis mucosis repeti ut queat, contingit; nec humor expulsus tenacem, ut mucus, indolem ostendit. Augetur quidem et istius, sub coitu, per vaginam, secretio: sed quae sub iisdem ac in viro phaenomenis per pauca momenta copiosius contingit, ea non minus in sexu sequiori, quam seminis in viris effusio, voluptatem ex coitu perceptam, oestrumque veneris promptissime extinguit; vel, stimulo continuato, lentius, aut mini-

me, succedit; vel, si frequentius provocetur, eadem, quam major in viris jactura seminis, laesae valetudinis incommoda (§. 549.) producit. Haec denique, diversa a muco vaginae, materia, non minus ac semen virorum, sub somni ludibriis, sine quavis genitalium irritatione externa, muliebri e sinu hinc inde profunditur; et commune nimis utrunque apud sexum masturbationis vitium, aequali in utroque successu, suscipitur, aequali demum salutis amissae poena castigatur. Frequentius in *equariis*, plurimarum equarum, num venerem appeterent, et ad conceptionem essent pronae, examini attente interfuimus. Uno hic ab equo plures ad venerem equas, ad mammas, genitalia, admoto capite, irritari, ac suam generationi ad opus promptitudinem largissima liquori flavescentis, pellucidi, ex genitalibus explosione, significari, observavimus. Quod certe, in uno ex grandiorum classe animalium observatum, tam conspicuum phaenomenon, quid in femina humana conceptionis sub opere contingat, sat clare manifestat.

Quod si vero, quae ad prolem generandam utroque in sexu contingit, tam seminis virilis, quam humoris apud feminas

analogi, excretio, vel a stimulis aequo minoribus, vel praeter arbitrium, tentiginem, suscitatur: tunc morbus, quem *gonorrhoeam* vocamus, oritur, cujus flebiles in ipsos non minus aegrotantes, quam in generis humani propagationem, effectus describere conabimur.

§. 549. Non modo qui praeter arbitrium aut medio sub somno, aut vigiles, obscoenum liquorem e genitalibus, minori sub stimulo, deperdunt (§§. 547. 548.); sed et illi, qui, necdum *gonorrhoea* laborantes, tamen, ultra quam aut aetas, aut vires permittant, venerem ardentius libidinosi colunt, aut semetipsos masturbant, juniores imprimis sponsi, uxores, immaturae aetatis pueri, puellae, aut senes tardiori matrimonio juniore cum femina juncti, ex nobilissimi, licet pauci, liquoris dispendio non minus, quam ex *convulsiva*, quae singulos coitus comitatur (§. 467.), et quam in ipsam epilepsiam transivisse (ex variis exemplis utroque in sexu captis recordamur, totius systematis agitatione frequente, primum, viribus languentes, de flatibus, de stomachi infracto tenore, conqueruntur, pallescunt, ac pristinae Symptomata.

formam elegantiae deponunt; capite gravantur, susurrus aurium, aciem oculorum imminutam, animi moestitiam, anxietatem, . . . sub motu suscepto, dyspnoeam cordisque palpitationem accusant, tremunt manibus, et cruribus vacillant. Interea febris haud adest, ac cibos sat avide assumunt: sed in corporis nutritionem converti, quotidie magis magisque macilenti, non sentiunt.

Tabes dorsalis.

Huc vero malorum cum ventum est, vel et illi, qui ex propria semen voluntate jam nimis sparserunt, aut cum uxore, aut soli, decumbant, cum palpebras vix clauserint, mox, imprimis in dorsum extensi, ac lecto molliori cubantes, veneris sub somno ludibria, ac novam seminis jacturam patiuntur. Jam vero, si novo concubitu id mali praevenire contendant, se minus aptos ad coitum persentiunt, ac saepe sub dimidia, vel nulla, penis erectione, priusquam sinum mulieris adire potuerint, — interdum jam a solo feminae dilectae aspectu, vel, oblata rei lascivae imagine, commemoratione, sponte liquorem seminalem sub exigua, aut fere nulla, voluptate amittunt, ac vera *gonorrhoea* laborant. Interdum, quod jam divus medicinae fundator intellexit, cum urinam, aut ster-

cus reddunt, semen genitale copiosum et liquidum profundunt. *Ex prostata* partem istius venire, cum ratione asseritur: sed magna, quae hoc profluvium insequuntur, *debilitas*, nervosa symptomata, ea satis, nobiliorem hic simul liquorem deperdi, et ex partium, quae hoc secernunt, violento et in longum continuato stimulo, secretionem seminis enormiter, et cum totius interitu nutritionis, augeri, demonstrant. *Spinalis* vero nervos *medullae* hic magis, quam alios, hoc sub morbo vexari, tum formicarum, aut et frigoris, ex collo per columnae vertebralis longitudinem descendentium sensatio, tum lumbalium musculorum major, quam aliorum, ut spinae dorsi promineat, extenuatio, satis ostendunt, ac *tabis dorsalis* nomen, licet aliam haec originem interdum, quam *ex venere*, agnoscat, non ineptum esse confirmant. Non raro summi ad caput, nucham, lumbos, vesicam, anum, dolores hic urgent; vidimusque hoc ipso in *Clinico Instituto* juvenem, qui, *Onaniae ex* crimine, tum vertigine caduca, tum pedum tanta, ut eisdem insistere non potuerit, debilitate, tum denique crurum, ad articulos imprimis, quin macies jam magna adfuisset, dolore vehemente

laborabat. Alterum conspeximus, qui sub ipso onaniae delicto, cum terror accedens spermati omnimodam excretionem violenter cohibuisset, a dimidii corporis paralysi correptus fuit.

Quod si nunc malo, quotidie incrementum sumenti, obicem non ponant, *febris lenta* accedit, ac sub pulsu exili, celeri, pomeridiani horrores, rubores genarum, calores interni, urentes, sudores, nocturni, colliquativi sequuntur; hebetes fatuique fiunt, cadaveris speciem ambulantis assumunt, vel corpore obstipo rigescunt; tument oedemate pedes; variae ad cutem maculae, vel pustulae, vel et ulcera nascuntur; oculi in profunda, et fere vacua orbita sepulti, caecutiunt; diarrhoea accedit, deciduntque capilli; et qui nimiam, plerumque vanam, sic aliis generandis operam dederunt, hi vitam vel ipso juventutis sub flore ephemeram aut sponte efflant, aut manu violenta, suarum, quae tantis calamitatibus stipatae sunt, dierum pertaesi, concludunt. Non rarum est, epilepticas convulsiones hanc originem agnoscere; et qui sub fortioribus epilepsiae alterius insultibus frequentius polluuntur, — hi citius non adeo primarium ob morbum, quam ex *tabe dorsali* per seminis jacturam in-

ducta, necantur. Nec fortissima animalia hoc funesto libidinis effrenis excipiuntur effectu: sed, *equos mares* summi pretii, qui sibi ipsis, sub violento lumborum motu, semen elicere solebant, in tabem eandem incidisse, ac perversae poenas voluptatis dedisse, memoria tenemus.

§. 550. Variae ad *gonorrhoeam* (§§. 547. 549.) causae contribuunt. Nunc etenim *debilitas*, *sensibilitas morbosa*, *universalis*, nunc illa *genitalium* potissime, subesse observantur. *Convalescentes* hinc inde semen ex illa, sub somno, frequentius, quam sub ipsa sanitate, amittunt, ac vires deperditas difficilius recuperant. *Inedia*, *meditatio*, ac *studia profunda*, *moestitia*, non minus huc spectant: ut qui nimiis veneris cupiditates jejuniis, animique intensis lucubrationibus, arcere conentur, nocturnae pollutionis causam saepe longe adaugeant. Sed frequentius certe ipse *veneris abusus* tam ob auctam systematis universi debilitatem, quam ob genitalium infractum robur, ac morbosam sensibilitatem, hunc morbum inducit. *Debilitatem genitalium* majorem progenerant nimium harum partium in suis functionibus adimplendis exercitium, stimulus Causae.

continuus, sanguinis congestio, ac frequentior seminalium receptaculorum depletio; vel illa, quae istorum foraminulis excretoriis vim facere, ac eadem laxare, erodere queunt. Hinc, amato objecto destituta, et vi solius phantasiae difficilius promovenda, semini per masturbationem expulsio; — hinc coitus brevi temporis intervallo frequentius, quam natura exposcat, tentatus, sub quo sanguinem interdum, loco spermatis, a viris libidinosis excretum fuisse, docuit experientia; — hinc seminis violenta, sub ipsa ejaculatione, ob terrorem incussum retentio; — distractio vesicularum seminalium ab hernia vesicae, tumore scirrhoso, tum proprio, tum visceris adjacentis; — spermatis collectio in corpore laute nutrito, nec sibi satis a stimulis venereis cavente, nimia; — frequentior plenarum vesicularum, sub nixu ad alvum deponendam fortiori, compressio; — equitatio diuturna ac incommoda; — lapsus in perinaei regionem, aut violens contusio; — sectio calculi praegressa; — frequens urethrae, testiumque, sub medorrhoea acuta, irritatio, potissime huc spectant.

Sensibilitatem morbosam his in organis inducunt tum ea ipsa, quae robur istorum infrin-

fringunt, tum imprimis morbi urethrae, prostate, vesicae, vaginae, uteri, ovariorum, rectique intestini, praegressi, ac iterum medorrhoea acuta, spasmus vesicae, calculi in ista, vel in ipsis vesiculis seminalibus haerentes, drastica remedia, vel diuretica, apud viros, fortiora, *aphrodisiaca*, imprimis cantharides; acre quodcunque verendis admotum, rheumaticum, arthriticum, herpeticum, venereum, leprosum, semen ipsum varias ob causas corruptum; — vel quaevis his in partibus phlogosis, vel suppuratio, sub fistula ani, ulcus cancrosum, venereum prostatae, colli vesicae, seminis excretionem, — nec semper per *urethram*, sed, quibus patet *via morbosa*, per loca, provocasse sunt visa. Sed vel ipsa seminis aequo frequentius excernendi infelix consuetudo saepe facit, ut, ad minus volumen reductae seminales vesiculae, vel pauco et aquoso a semine ad novas depletiones facilius stimulentur. Quin solicita magis, quam corporis, maturi ac vegeti, vitaeque socialis, nec a victu lautiori, nec a sexus alterius consortio sibi satis caventis, conditio id suadeat, fuga veneris, in quibusdam a natura fervidioribus hominibus, pollutionis nocturnae ac nimiae causam largitur: ut *veneris morbosae*

non raro ipsa *conjugali in venere* sit posita medela. Haec ipsa vero ex genitalis humoris abundantia descendens pollutio, si diutius continuet, in *habitualem* converti, et a causis non magnis in corporis detrimentum in dies frequentius succedit.

Sub majori vero tam universi systematis, quam genitalium ipsorum debilitate, cum sensibilitatis incremento morboso conjuncta, vel sola imaginatio, vel longinquae adeo partis non summa irritatio, ad mirum frequenter pudenda consensum provocabunt. *Hydrophobia* enormes interdum erectiones, ac unum intra diem triginta pollutiones, induxit. Apud viros literatos, hypochondriacos, nimis frequens subinde seminis jactura est. Jam sola de rebus venereis cogitatio, vel papillarum ad mammas irritatio, quibusdam ex sexu sequiori, genitalis secessum liquoris inducit. Ipsa purgantia medicamenta, quae in vesicam et urethram proprie non agunt, ob nervorum tamen communia principia, erectiones fecerunt. Temporalis ex musculi vulnere, pollutionis historia occurrit. Dum virgis caeduntur pueri jam puberes, non erectionem modo, sed et seminis jacturam aliquando patiuntur. Vel solus jam clyster calidiori ex aqua injectus, pollu-

tionem induxit. Ex colica spasmodica lethali pollutio secuta est.

§. 551. Jam ex sola, quam hic exposuimus, morbi historia (§. 549.), ejusdem simul pericula sat clare elucent. Nulla quidem tam *aurea* fuit, quin temperantiae *amor* leges violaverit, *aetas*: sed multa sunt, in quae descendere, praescripta hic vetat brevitas, et quae mores hominum ab antiquis discedere, ac unius, in omnem quasi gregem, vitia proserpere fecerunt. Tam late scilicet luxuriosas per urbes, per plurima utriusque sexus proli alendae, educandae dicata hospitia, per integras virorum, mari terraque sine conjugis consortio viventium, societates, expansum *Onaniae* vitium, quemadmodum a solis Medicorum hortatu monitisque extingui omne non potest; ita promptius a bonis legibus ac morum disciplina restitutis, quam ab arte salutari, auxilium exspectat. Innumera hoc ex fonte in quavis Republica, ob deletam in prima juventute cum uxore coeundi potentiam, divortia, orbata prolibus conjugia, ac praematura civium funera quamplurima repetenda sunt. Quot non systematis nervosi vitia, convulsiones, epilepsiae, paralyses, he-

betudines, amentiae, vitae taedia, — quot non haemoptyses, phthises; febres lentae ac hecticae, — quot non leucorrhoeae, uterique haemorrhagiae, prolapsus, ex hac unica obscoena scaturigine propullulant! . . . Quae morbi alterius symptoma est, ea prognosin illius fere sequitur, vel exacerbat, atque nunc facile, nunc vero difficulter superatur, gonorrhoea. Tristior est status viri, cui semen vigilanti, ex pene non erecto, sed flaccido, effluit; tristissimus, si ulcus, aut fistula, quae auferri non possint, alienas huic fluido vias aperuerint. Ubi lenta jam febris hominem adurit, et in exhaustis a tenera juventute, vel longam per venerem corporibus, tam ipsa gonorrhoea, quam, socia huic morbo, coeundi, generandi impotentia, medelam vix non omnem recusant; ac in genere, provectior, vix unquam, — quae recens est, non facile, gonorrhoea curatur.

Cura. §. 552. Ex ipsa causarum (§. 550.) cognitione, hoc etiam in morbo, curationis petendae sunt regulae. Vel quovis in casu, quae totius systematis actionem paulo fortius incitare, ac sanguinis ad laxiora, sensibiliora genitalia affluxum augere queunt, potus

generosi, aromatica, lasciviae incitamenta, decubitus in lecto molliori ac in dorsum, fugienda sunt. Subita et omnimoda consueto a concubitu abstinentia periculo non vacat. Qui nimio veneris ex cultu, cum somno indulgent, polluuntur: hos ex isto interdum de nocte expergefieri, ac lotium, si possint, ut mittant, moneri oportet. Si stimulum praesentiant, tunc lectulum quantocyus deserendo, pollutionem non raro avertent. Cui sub somno ex pene erecto semen effluere consuevit, huic, ut a primo erectionis molimine evigilet, suspensorio et scrotum et coles simul munienda sunt.

Pollutiones nocturnae ac nimiae, ex seminis, aut analogi apud feminam liquoris *abundantia* oriundae, non aliter, ut diximus (§. 550.), quam veneris salutari prudenti concesso usu domantur. Interdum victus tenuior, vegetabilis, corporis exercitium ac labor, vini, et rerum, quae stimulum genitalibus addunt, evitatio, in plethoricis venaesectio, jacturam moderabunt: sed pauci sanitatis particulam majoris, cum auxilio, quod optimam in dubiam aut pejorem convertat valetudinem, nubere si possint, lubenter rescindent; ac saepe, ex certa organi fertilioris constructione pendens abundantior secre-

tio, a quovis artis, nisi noxio, molimine, sibi leges imponi haud sinit.

Quae vero nocturnae, diurnae, pollutiones, gonorrhoeae, *debilitatem* pro causa agnoscunt: has victus facilis, sed nutriens, parva, saepius, portione, ex carne tenera, succosa, — cancrorum, testudinum, ranarum jusculis non calidis, cum ovo, — ex amygdalis, *chocolode*, ut vocant, ex recentibus, ac paucis aliis vegetabilibus, farinaceis porrigendus, — potus ex frigida, cum vini generosi non magna quantitate, — motus corporis, pro viribus, in aere sereno, nec frigido nimis, nec calido, susceptus, frictiones cum pannis asperis fumo aromatico imbutis, cauta, genitalia ne irritet, equitatio, amica proprio cum sexu consortia, non parum moderabunt. Evacuatio hic quaevis, nisi aliae sat fortes rationes hanc exigant, evitanda: sed simul quae roborent, cautissime, ne stimulum augendo, fluxum seminis mox revocent, longo tempore adhibenda sunt.

Peruvianus hinc cortex cum aqua decoctus, emulsione Arabica, et aquae cinnamomi portione superadditis, egregia hic praestat. *Aquarum* usus *mineralium*, ob validam in urinis pellendis potentiam, non satis tutus apud o-

mnes videtur; et facile *martis tinctura* cum succo pomorum parata, vino martiali, suppletur. Vel et ferrum in pulvere, cum cortice cinnamomi ac saccharo porrectum, conducet. *Spadanae* interim non raro hic cum fructu vel solae, vel lacte remixtae, porriguntur. Ex *balsamicis*, nisi obsint, hic parum exspectamus auxilii. *Adstringentia* interne porrecta, cum in *chronica medorrhoea* rarius fluxum cohibuisse sint visa, parum quoque aut nihil in testes ac vesiculas seminales operari viderentur: interim, cum major simul totius systematis hoc in morbo, quam in quavis habituali medorrhoea, debilitas occurrat, adstringentia levi manu porrecta, qua ipse cortex et ferrum virtute prosunt, interdum conducent. Potissimam hic laudem meretur *frigida*, corpori, lumbis, perinaeo, genitalibus ipsis, brevi tempore, ac saepius adspersa, vel per clysteres hinc inde, sed pauca quantitate, in rectum intestinum injecta. Apud feminas, nisi jam nimis hac in parte irritabiles, frigidae per vaginam injectio suadenda est. Sub corporis non jam extrema debilitate, balnea, ac tandem natationes in frigida, conveniunt. Sed cum tanta in aegrotis, per seminis jacturam exhaustis, *sensibilitas* hic urgeat: *opium* a multis hoc in mor-

bo laudari, rejici ab aliis, videmus. Non raro hoc genus remedii, ob stimulum, quem prima actione inducit, ob lasciviae imagines, quas in praedispositis revocat, non minus quam ob virium inertiam, quam illo cessante relinquit, cum damno porrigetur: sed quemadmodum in penis, sub *acuta medorrhoea*, erectione, curvatura violenta (§. 537.), sub testium tumore symptomatico (§. 539.), insignes *opium* virtutes praestitisse est visum; sic quoque sub isto morbosae sensibilitatis ad genitalia effectu, imprimis per clysteres ex frigida, vaginae, vel ano injectum, non minora aegrotis beneficia praestabit.

Primorum vero Medicorum consilio, *lactis*, in gonorrhoea et tabe dorsali, usus non immerito commendatur. Hoc igitur tam ad victum, quam alia ratione, qua copia debili et in acidum coagulum proclivi a stomacho perfertur, imprimis cum latens *acredo* genitalia exstimulet, concedi, ac *humanum*, ex ipsis, nisi stimulus, apud viros timendus, hoc vetet, uberibus sugi, vel mulsum recenter ex capris, aut vaccis, quod magis lacte asinino, tenuiori, hoc nutriat, praeberi cum fructu potest. Si flatus, pondus ad ventriculum, ructusve acidi sequantur: *lac* illico suspendi,

ac post sedatas cum magnesia calcinata, et rhabarbari pauxillo, turbas, iterum, cum aqua calcis, vel *spadana* remixtum, tentari, — si vero facilius ab aegroto perferri non queat, in totum seponi meretur.

Si forsitan *mechanicam* gonorrhoea, ex calculo, fistula, tumore, ulcere cancroso, agnoscat originem: nisi aliquod interdum *Chirurgia* hic offerat, — nullum *Medicina* hic suggerit consilium.

****

ORD. II. GEN. IV.

GALACTIRRHOEA.

******

Secretio lactis.

§. 523. Duplicem vitae fontem natura pusioni humano maternum ad pectus aperuit, et magna *chyli*, haud plurimum mutati, copia has vastas per glandulas quotidie, genitricis sine damno, in filium transfunditur. Per longam annorum seriem vix alia, quam ipso virili in sexu, hujus mirae scaturiginis vestigia comparent; ac puellis non magis, quam pueris, vix utero exclusis, mamillae hinc inde rubent, calent, dolent, ac tumidae serosum liquorem profundunt. Quod si *virgines* intactas, vel ex morbo, vel uberum suctione praemissa, *lac verum* dedisse, experientia aliquando docuerit: id et pinguibus laxisque *viris*, quin *vetulis*, et mulieri, quae *ulcus*, aut *molam* in utero gerebat, aut cui *menstrua sup-*

pressa fuerunt, ex mammis sat abunde stillasse, docet eadem rerum magistra. Sed ab aetatis *duodecimo* fere anno, in quibusdam celerius, sepultae hucusque glandulae ex virginis thorace assurgunt, protuberant, et globosam firmamque in molem adauctae, tardioris uteri cruentum tributum exspectant. Hoc tandem soluto, per *triginta* vix non annos, functionis subeundae promptitudinem in virgine, perpetuo *arentes*, mirifice conservant, ac suum cum utero consensum *periodice* non modo, turgentes, dolentes, ostendunt; sed et sanguinem hinc inde, cui transitus per uterum, forte morbo correptum, negatur, easdem ad leges transmittunt.

Sed utero vix humano ac foecundo a semine irrigato, mammae post *primos* jam menses, in aliis a quinto ad sextum, a sero, vel sat denso interdum a lacte, duriores volumine increscunt, tenduntur ac dolent, vel in illis, quae partum jam expertae sunt, secretum non raro liquorem sponte effundunt. Est tamen, ubi aliter res accidit, et vidimus mulierem, cui mammae, cum gravida non esset, continuo, ad novam usque conceptionem, lac multum fundebant; quando primum vero utero conceperat, lac omne dispe- In gravidis.

rere solebat. Quo partui vicinior est gravida, eo moles mammarum, et serosi humoris secretio magis magisque augentur.

In puerper. Excluso foetu, natura foecundi curam uteri gerit: vasa prius extensa, dilatata, retrahit, coarctat, exprimit, emungit; affluxum sanguinis superflui avertit, ac minores, vasorum hujus torrenti, diametros opponit; unde, excreto, qui *lochiorum* sub nomine venit, sanguinolento, partusque reliquiis remixto humore, *tertia* fere, aut *quarta* etiam die, magnum jam opus quodammodo absolvit, uterumque ad illum saltem statum, quo major arteriis praepotentibus resistentia opponatur, reduxit. Novae hinc sanguini leges imponuntur; neque sine omni tum uteri, tum universi systematis turba, hoc opus absolvitur. In illo scilicet, excretio saniosi liquidi per breve tempus quodammodo languet, tensionis, plenitudinis sensus in pelvi percipitur; — in hoc, motus febriles insurgunt: levis, et sub cute quasi repens, aut per columnam vertebralem descendens horripilatio puerperam corripit; hanc sequitur calor auctus, facies accenditur, caput dolet, sitis accedit, pulsus frequentia, plenitudine augentur; inquietudo cum insomniis turbulentis, pectoris quaedam angu-

stia, dolor glandularum axillarium, brachiorum movendorum difficultas, molestant mulierem: cujus ubera magis nunc assurgunt, tenduntur, dolent, ac seri albescentis majori secretioni indulgent. Sudores, acescentem spirantes odorem, copiosi erumpunt; et post unam alteramve diem, his motibus a natura impensam, *lochia* demum quidquam augentur: sed serosa, mucosa magis, et albida, et puriformia sistuntur, continuantque in illis, quae mammas puero sugendas praebent, per *quindecim fere dies*; in illis vero, quae hoc fungi officio aut non possunt, aut fungi, in filium crudeles, recusant, per *sex* aliquando, et ultra, *hebdomadas*. Hanc igitur *febrim*, ex solo mammarum turgentium, dolentium, ac lactis nunc aucti phaenomeno, *lacteam* Medici dixerunt. Interim hanc ipsam uberum, jam prius ac febris illa accedat, lacteo humore plenorum affectionem, *symptoma* potius laborantis adhuc, vulnerati quasi, ac sese depurantis uteri sistere, ex statu *virginum*, quibus menstrua parantur, et quibus tunc ubera turgere, sororiari, dolere, ac febrilia interdum symptomata subnasci observamus, manifeste docemur. Nec enim ad solam *lactis secretionem* tot motus excitari dicemus: cum

nulla sit, quae febrim tantasque turbas sibi exigat, secretio. Certe, quod in gravidis ad mammas *aperitur*, — id sine stimulo insigni perficitur, secretionis sat amplae in multis negotium; nec sub ipsa mammarum sat magna, alio feminae sub statu exorta, inflammatio, aequalia, per universum systema, symptomata, quam in puerpera *ex utero* succedunt, inducit. Quod si febris, quam *lacteam* vocarunt, majorem ad gradum ascendat, neque lochia restituantur: non adeo in *mammarum* aegritudinem, quam in *metritidem* (§. 223.), aut in *puerperalem peritonitidem* (§. 217.), illa mutatur, ac saepe, vano *febris lacteae* sub titulo, utriusque morbi primordia, a Medicis neglecta, in funestam puerperis febrim converti cernuntur. Si major *febris lactea* in illis esse dicatur, quae robusto ac bene nutrito corpore incedunt: hoc non adeo ex lactis copia majore, quam haec ipsa major secretio, ex fortiori uteri in mammas actione, et ex lege stimuli intensioris repetendum est.

Utero humano a suis post partum recrementis, per superficialem quasi phlogosin ac febrem; quam *uterinam ephemeram* dicere, quam *lacteam*, mallemus, repurgato; et ube-

ra, modo puero ad sugendum porrecta, tensionem, sensibilitatem majorem deponunt; atque lactis in dies copia, albedo, dulcedo, augentur. Manifestus primae *suctionis* ex mammis est in uterum depurandum, ut alibi (§. 467.) jam monuimus, effectus; atque sub quavis papillae sensilissimae tractatione, reliquas ex partu materno in sinu materias abundantius fluxisse, a feminis percepimus. Hoc etiam beneficio, quae integras sese filiis matres non sistunt, aut quae suos lactitare non possunt, genitrices privantur: sed quamvis post paucas jam dies, chyli ad mammas torrentem sub variis, et alibi dicendis, periculis divertant, per longos tamen menses, vel etiam plurimos per annos, lactis portio aliqua in uberibus detegitur. Quae vero mammas puero sugendas offert vel mater, vel nutrix, ea, modo satis nutriatur, nec totius, aut organi secernentis, vitio laboret, lactis quantitatem quae proli etiam *gemellae* aliis sine cibis, donec dentes, his quodammodo subigendis idonei, proruperint, nutriendae sufficiat, quotidie suppeditat. Non paucae adeo nutrices, praeter illam, quam pueri, ad plenam usque satietatem, suxerunt, lactis portionem, aliam sat magnam sponte ex ube-

tibus pluentem deperdunt; sunt aliae, quae, alteram jam prolem in utero gerentes, primam, saepe sine damno illius, plures per menses lactitarunt; — aliae, quae, forti sub febre constitutae, dilectum tamen filium tenero a sinu repellere nolentes, lac, a morbo nequaquam infectum, aridas sitientis in fauces cum insigni charitate continuô stillarunt. Nec paucas certe matres, quibus ubera primo a partu, ad secundum, vel tertium, lacte, interdum sat multo, nunquam caruerint, conspeximus; et sic per annos in multis tam copiosa nutrientis principii ex uberibus, quin morbum inducat, excretio continuat.

Morbosa excretio.

§. 554. Sed aliter in aliis res utique succedit. Vel enim longiori temporis, quam par est, intervallo lactatio protrahatur; — vel plures nutrix pueros simul alendos assumat; — vel a natura, nimio labore, necessariae nutritionis defectu, jam debilis et viribus exhausta vel aetate nimis tenera, et proprii incrementi necessario sub opere, hoc sibi onus imponat; — vel morbo diuturno, ac certa in phthisin pulmonalem dispositione affecta, huic se officio accingat; — vel partus partum nimis

mis rapide, quin lactatio celeriorem, ut solet, conceptionem retardet, sequatur; — vel demum major, quam par est, chyli, nutrientis principii copia quotidie per ubera praecipitet: in quovis certe casu, lactatio lentum materno corpori ex inanitate interitum praeparabit.

§. 555. Morbum vero ex lactis redundantia et profusione, cum tabe, seu corporis materni atrophia, productum, *galactirrhoeam* vocamus. Definitio.

§. 556. Latiori tamen sensu hoc nomine, quam scholae quidem solent, hic utemur: nec modo consuetâ majorem ex uberibus secretionem, et sequentem ex ista nutritionis jacturam, — sed quodvis lacteum ex mammis, quod corpus nutricis, propriarum sine virium notabili consumptione, perferre haud possit, profluvium, *galactirrhoeam*, — illic *completam*, — hic *incompletam*, *dicemus*. *Lac verum* aliis interdum ex partibus, quam per uberum papillas, profluxisse, nisi *chylum*, sine quavis in corpore mammarum praeparatione, pro *lacte* sine magno rationis fundamento declarare velimus, quod genus profluvii *galactir-* Divisio.

rhoeam erroneam vocarunt, non facile admittimus. *Chylum* per horas in sanguine, haud multum sua ab indole mutatum, fluxisse, frequenter nos ipsi intelleximus. Sanguinem emissum fere *album* prae rubro colorem habuisse, — similem humorem, ptyalismi sub forma, per salivam, sub specie sudoris, ex oculis, umbilico, aliisque ex partibus distillasse, Medicorum non paucae observationes testantur. Sed quamvis *lac* e mammis resorptum, donec in sanguinem convertatur, hoc nomine venire, nil obsit: vix tamen ex solo effluentis materiae *colore*, vel ex aliqua in caeteris cum *lacte* similitudine, *lac verum* stillasse, aut *lacteam* in parte *metastasin* subesse, cum aliqua certitudine asseritur (§. 219.). Interim non exiguam, *galactirrhoeam veram* inter ac ipsum *diabeten*, affinitatem agnoscimus; ac forsitan non tam *lactis* ipsius, quam *principii nutrientis* major, quam par est, contenta in lacte mulierum quarundam, copia, *atrophiae*, ex moderata licet pueri suctione venientis, est causa. Quem alii viderunt, *diabetes chylosus* (§. 480.), aut *fluxus per renes coeliacus*, ut varii dixerunt, is certe cum ipsa *galactirrhoea* haud parum conspirat: in hoc tamen, praeter locum originis, diversus,

quod particulae nutrientes ex lege naturae gravidarum puerperarumque mammas pertranseant, et ex causis plerumque minus obscuris, earum copia naturalem excedat.

§. 557. Non *humana* modo femina, sed universa animalium classis *mammalium*, huic morbo subjecta esse videtur. Frequenter *vaccae*, ob summam lactis, quam sub victu eodem prae sociis quotidie largiuntur, quantitatem, *atrophicae* redduntur; ac talem nuper vidimus, quae, in caeteris sanissima, et pabulo permulto nutrita, vel hoc solo, quod omnes ejusdem stabuli vaccas fere tertia lactis optimi parte superaret, ad insignem prorsus maciem reducta fuit. Symptomata.

Galactirrhoeae symptomata ab illis, quae tabem, ex humorum jactura lenta, quamcunque aliam (§§. 475. 483. 516. 546. 552.) circumdant, haud differunt. Si vera lactis redundantia hunc morbum producat: tunc niveus hic, et nutriens prae aliis liquor, vel sine praemissa papillarum suctione, copiose ex uberibus post paucas a pastu horas effunditur sponte, ac plurima, quae mammis apponit mulier, lintea perenni hoc fonte profundius humectat. Vel, sub lactis non tam insi-

gni profluvio, cum nutrientis in corpore materiae defectus nutricem premat, aut alia ex dictis (§. 551.) ratio praecesserit, majorem femina ex quavis pueri suctione debilitatem persentit. Sub ciborum desiderio et victu majoribus macies quotidie increscit, debilitas a quovis corporis exercitio major, cordis palpitatio, dyspnoea, tussis sicca, facies pallida, ad genas rubella, comparent. Hucusque febris a pulsu non proditur: sed aliquam temporis post moram, appetitus ciborum deletur; accedunt nauseae, symptomata nervosa, cephalaea insignis, tussis increscit, ac meridianas ad horas, praevio subinde horrore, calor levis excitatur, et sitis major; dolent artus ac dorsum, debilitas quotidie augetur, quam sudor succedens nocturnus graviorem mox reddit. Jam dolor thoracis, vel sterni, sub tussi, dyspnoea, vel brachiorum sub motu, punctorius, — pulsusque duriores, celeres, sed parvi, haemoptysis ipsa, ac plurima affecti pulmonis indicia, sputum purulentum, tabes aperta, colliquativi sudores, vel alvi fluxus, lipothymiae, sequuntur. Sanguinis copiose ex mammis ruentis, ac liquidi assumpti nec quidquam mutati ex uberibus profusi, descripta ab aliis, exempla non vidimus.

§. 558. *Galactirrhoeae completae* (§. 556.) causa, vel ex ipsa profluentis principii nutrientis jactura pernoscitur. Sed quid omnem quasi *chylum* mulieris e sanguine ad ubera, quasi sola, perducat: id, nisi fortior pueri avidioris, et jam nimis adulti *suctio* illustret, non facile videmus. Nimia forsitan mammarum sensibilitas, debilitas localis, aliquid contribuit: sed novimus plures, ex *vacca* bonae indolis, filias, lac aeque copiosum ac pingue dedisse; alias, non absimili *haereditate*, sub optimo licet pabulo, nec dimidiam quidem lactis, non optimi, quantitatem concessisse. Nec in femina *humana* id aliter succedere, sed, familiae quasi, jure, mammae lac paucum, aut multum secernere videntur. Ipsa forsitan matrum, proles ab uberibus arcendi, aut singulas lacte proprio nutriendi, *consuetudo*, in filias actionem exercet. Nullius fere partis tanta diversos inter populos, quam *uberum*, occurrit diversitas: et quamvis ipsius ratio *vestitus* quamplurimum huc faciat, sunt tamen integrae, in quibus ubera feminas vix multum exornent, — aliae, in quibus mammae, sub vestitu licet iniquo, insignem ob molem deformes has reddant, provinciae. Sed cum *pinguiora*, lactis non plurimum se-

cretioni favere, ubera sciamus: forsitan, uno eodemque istorum sub volumine, non minus quam ex pabuli diversitate apud *vaccas*, meliorem, pro lactis copia, nutriendi virtute majori, certae regiones, quam aliae, cibum largiuntur; nec omnia, quae caeterum satis nutriunt, — sed certa imprimis fercula, quod *nutrices* bene, — sed Medici, has in res parum attenti, oscitanter nimis, distinguunt, augendo vel maxime lacti conducunt. Istorum hinc defectus, — crescentes, sub aucto in dies labore, matrum rusticarum inediae, — protractum apud istas, ex novae prolis metu, aut praesentis amore, lactationis, ad pueri jam loquentis aetatem, officium, — *lucri*, apud *nutrices* pretio conductas, vel plures, vel diutius quam possint, filios nutrientes, cupido, potissimas tabis ex lactei humoris jactura oriundae causas nobis offerunt. *Incompletae* causas *galactirrhoeae*, morbi praesentes, praegressi, ac nota corporis dispositio, interdum satis indicant: sed frequentius rationem, cur pauco a lacte pueris concesso tam magna in multis debilitas ac macies sequantur, — hanc, ut alias morborum causas permultas, nimis ignoramus.

§. 559. Omissis *prognoseos*, quae ex dictis (§§. 554. 557. 558.) jam satis elucent, momentis, ad ea, quae galactirrhoeam sanent, accedimus. Nec tamen magna circa methodum huic malo opportunam dubia nos prement: sed quivis, prolem ab uberibus quantocyus removendam esse, vel sponte concludet. Est tamen et hoc in consilio, ne tam largam secretionem praecipitanter supprimamus, prudentis cautelae, et alicujus in separando a matre alumno cunctationis, necessitas. Major quidem exhaustae nutricis debilitas, ut alia in tabe, alimenta nutriente principio ditiora expetere videtur: sed vix talibus mulieri concessis, qui sanguinem intravit, mox per ubera chylus praecipitat; atque hinc aliquam prius remoram huic poni, atque largiores cibos, donec profluvium per mammas moderari potuerit, suspendi necesse est. Nimium has ad glandulas affluxum varia infringunt: sed, ne plenis et a lacte turgentibus mammis indiscriminatim admoveantur, vetat facilis contenti lactis has ad partes stagnatio, ac in coagulum proclivitas; vetant varia, ex cohibita celerius tam insigni secretione, timenda incommoda. Vidimus puerperam, quae puerum lactitare recusans, ob in- Cura.

signem, a lacte, mammarum tumorem, vaporem aromaticum iisdem adhibuit. Jam altera die, ubera collapsa, — sed cruris dextri simul enormem, albissimumque tumorem, dolores atroces per mensem et ultra extensos, observavimus. Hinc uberibus prius ab alumno depletis, ac tempore a cibis assumptis magis remoto, externa, quae chyli affluxum infringant, adhibenda sunt remedia. Tunc scilicet cum tepido vini spiritu mammae lavari, mox vero panno ex lana, vel emplastro diachylo obtegi, et per fasciam, ne pendeant ex collo, firmari queunt. Interea omnis brachiorum motus a muliere evitandus, pedes aliquoties in die tepidae immittendi; ac aliae, quae minus debilitent, secretiones moderate augendae sunt. Huc *urinae* imprimis, ac *sudoris* pertinet excretio: quam potu infusi salviae, sambuci aquoso, ac tepido, vel haustu salino, vel sale medio, ad eam quantitatem, ne alvum nimis moveat, porrectis, impetramus.

Postquam sic et puerum gradatim ab uberibus removimus, et nimium chyli ex cibis ingestis ad mammas impulsum, et lactis spontaneum ex istis dispendium frenavimus: ad ea, quae vires nutricis restaurent, nutrientia, corro-

borantia remedia, sensim sensimque, secundum regulas jam alibi (§§. 475. 483. 516. 546. 552.) exporsitas, ascendimus. Hinc Peruviani imprimis corticis decoctum, infusum frigidum, martialia medicamenta, — sub febris vero lentae praesentia, elixir vitrioli, aer purus, serenus, potissimum auxilium suppeditant. A venaesectionibus, licet tussis, dyspnoea ac dolor punctorius accedant, hic prorsus, nisi *verae* inflammationis signa compareant, abstinendum, et ad aquas *selteranas*, aut similes, cum lacte remixtas, ad emulsionem Arabicam, ad vesicans emplastrum loco dolenti, quin suppurationem hic inducat, applicandum, ad opium, noctis tempore, nisi maximus hoc sudor impediat, porrigendum, veniendum est. Interdum gummi myrrhae, cum sale martis et cortice chinae (N. LXXI.) porrectum, hic profuit. Si ulcus pulmonis his pectoris symptomatibus, et tabi, ut causa, simul subfuerit: nec ista, nec alia quaecunque, vitam servabunt remedia.

De profluviis *purulentis* loquendi hic locus esse, videri quidem posset: sed, praeter illud, quod pars plurima eorum, ad *chirurgicae* magis forum *scientiae* pertineat; aliorum, *pyorrhoeae* praemittenda, cognitio

morborum, — ne ordini Naturae, cum *Nosologis*, violentiam faceremus, nos pauca, quae his de fluxibus dicenda sunt, alia in loca transferre induxit.

FORMULAE MEDICAE

IN §§. PRAECEDENTIBUS CITATAE.

****

Num. LIX.

Pulvis aluminosus.

Recipe Aluminis drachmam unam,
Gummi Arabici drachmam dimid.
Misce, fiat pulvis, dividatur in quatuor partes aequales.

N. LX.

Serum lactis aluminosum.

℞. Lactis vaccini libram unam.
Ebulliat in vase terreo, dein adde
Aluminis drachmam unam.
Lac coagulatum coletur per chartam emporeticam.

N. LXI.

Tinctura cantharidum.

℞. Cantharidum contusarum unciam dimid;
Spiritus vini rectificati libram unam,
Digere per triduum, et filtra.

N. LXII.

Tinctura Thebaica.

Vid. Formul. Medic. N. XVIII. NB. *per errorem, novo hic numere indicata est.*

N. LXIII.

Solutio opii.

℞. Opii puri grana quindecim
Solve in
Aquae distillatae unciis decem.
Cola.

N. LXIV.

Solutio opii saturnina.

℞. Opii puri grana quindecim
Solve in
Aquae distillatae unciis decem; adde
Sacchari saturni grana decem.

M.

N. LXV.

Injectio mercurialis.

℞. Mercurii sublimati corrosivi gran. unum
Solve in
Aquae distillatae fervidae uncia una.

Detur *pro usu externo*.

N. LXVI.

Vitrioli soluti.

℞. Vitrioli albi granum unum
Solve in
Aquae distillatae uncia una.

Cola.

N. LXVII.

Lapidis caustici solutio.

℞. Lapidis caustici Chirurgorum drachmam dimidiam
Solve in
Aquae distillatae unciis sex.
Cola per chartam emporeticam.
Detur *pro usu externo.*

N. LXVIII.

Solutio myrrhae.

℞. Sacchari saturni drachmam unam
Solve in
Aquae distillatae unciis sex; adde
Liquaminis myrrhae uncias duas,
Tincturae Thebaicae unciam unam.
M.

N. LXIX.

Injectio vaginalis alumin.

℞. Aluminis,
Vitrioli albi, *ana* drachmam unam
Solve in
Aquae ebullientis pinta una.
Frigida colentur per chartam.

N. LXX.

Injectio vagin. mercur.

℞ Mercurii dulcis,
Gummi Arabici, *ana* drachmam unam;
Aquae calcis,
Fontis, *ana* uncias duas.
M.

N. LXXI.

Mixtura corroborans.

℞ Myrrhae electae drachmam unam
Solve terendo in mortario cum
Infusi chamomillae unciis sex,
Aquae cinnamomi uncia una; adde
Salis martis grana quindecim,
Syrupi corticum aurantiorum unc. unam.
M.

Finis Lib. V.

